

Riksdagens protokoll

1976/77:142

27 maj 1977

Debatter m. m.

Fredagen den 27 maj

Säkerhetspolitiken och totalförsvaret (forts.).....	3
Semesterlag, m. m.	27
Arbetsbidsfrågor	53
Ändring i läkemedelsförordningen	63
De homosexuella situation	74
Insyn, integritet och rättssäkerhet inom sjukvården, m. m. .	85
Serafimerlasarettet	87
Svar på interpellation	
1976/77:147 av herr Palme (s) om energipolitiken	98

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 27 maj

Försvarskommittens betänkanden

1976/77:13 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling	3
1976/77:14 om stat för försvarets fastighetsfond.....	26
1976/77:15 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden	26

Finansutskottets betänkanden

1976/77:29 om kostnader för inredning och utrustning m. m. i kvarteret Loen 4 och 5.....	26
1976/77:31 om ändring i reglementet för riksgäldskontoret .	26

Socialutskottets betänkanden

1976/77:32 om semesterlag, m. m.....	27
1976/77:30 om arbetsbidsfrågor	53
1976/77:36 om ändring i läkemedelsförordningen.....	63
1976/77:37 om de homosexuella situation	74

Justitieutskottets betänkande

1976/77:37 om det straffrättsliga ansvaret för homosexuella handlingar m. m.	74
---	----

Socialutskottets betänkanden

1976/77:38 om insyn, integritet och rättssäkerhet inom sjukvården, m. m.	85
1976/77:39 om den fortsatta verksamheten vid Serafimerlasarettet	87

Fredagen den
27 maj 1977

Fredagen den 27 maj

Kl. 09.00

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

§ 1 Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1976/77:154 till skatteutskottet

1976/77:157 till försvarsutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motion

1976/77:1672 till socialutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

lagutskottets betänkanden 1976/77:27 och 28

jordbruksutskottets betänkande 1976/77:34

näringsutskottets betänkande 1976/77:40

arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1976/77:31 och 32

§ 5 Säkerhetspolitiken och totalförsvaret (forts.)

Fortsattes överläggningen om försvarsutskottets betänkande 1976/77:13.

Fröken ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Det mesta är naturligtvis sagt i debatten vid det här laget av de s. k. tunga försvarspolitikerna, men jag tillåter mig ändå att ha vissa synpunkter.

Först vill jag bara upplysa försvarsutskottets ordförande om att jag existerar. Utskottets ordförande påstod nämligen i går att fru Theorin saknar stöd i denna kammare. Jag vill därför bara poängtera att jag stöder fru Theorins uppfattningar.

När jag har försökt sätta mig in i frågan om säkerhetspolitik har jag upplevt att det finns en mycket stor klyfta mellan vackra deklarationer i internationella sammanhang och konsekventa konkreta handlingar på hemmaplan. Varför denna brist på konsekvens? Varför vill man inte tänka om?

Innehållet i den svenska säkerhetspolitiken som det beskrivits i försvarsutredningens första betänkande accepterar jag. Där anger man att säkerhetspolitiken bör

Fredagen den
27 maj 1977

• *Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

bidra till en fredlig utveckling i världen genom att bl. a. söka undanröja konfliktorsaker;

bidra till utjämning av motsättningar och till större förståelse mellan folken;

bidra till att skapa en värld, där även små stater kan hävda sina intressen.

Säkerhetspolitiken formas alltså genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitik, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitik.

Utredningen anförde vidare att Sverige i ökad utsträckning bör medverka till att påverka den internationella utvecklingen i riktning mot ökad allmän säkerhet.

Jag citerar utredningen:

”Sveriges säkerhet kan främjas om riskerna för konflikter minskas och rustningarna internationellt kontrolleras och begränsas på ett balanserat sätt.”

”Om kapprustningen kan stoppas och nedrustningen inledas skulle de resurser som därvid frigörs kunna utnyttjas för framsteg på vägen mot större ekonomisk och social rättvisa.”

En viktig åtgärd för att främja freden i världen är därför enligt utredningens mening att åstadkomma minskningar i de militära utgifterna.

Jag citerar åter utredningen:

”Internationell säkerhet borde kunna upprätthållas på väsentligt lägre militära utgiftsnivåer inte minst inom båda stormaktsblocken. I första hand bör därför de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet liksom *andra stater med jämförbara utgifter för militära ändamål gå före och genomföra minskningar.*”

Försvarsutredningen erinrade också om att Sverige har utlovat stöd för en ny ekonomisk världsordning.

Utredningen har varit helt enig i denna beskrivning av säkerhetspolitikens mål och medel och Sveriges aktiva deltagande. Även försvarsministern ansluter sig i allt väsentligt till utredningens förslag till inriktning av säkerhetspolitiken. Men tyvärr har varken utredningens majoritet eller försvarspropositionen tagit konsekvenserna av sin säkerhetspolitiska analys och låtit den få genomslag på de avvägningar och inriktningar som framförs. I stället har man i den praktiska tillämpningen begränsat de säkerhetspolitiska mål man själv formulerat.

I motionen 1521 av fru Theorin och mig har vi anfört att ”denna säkerhetspolitiska analys med tonvikt på orsakerna till konflikter, kriser och krig skall läggas till grund för satsningen på olika säkerhetspolitiska instrument. Detta bör leda till en begynnande omfördelning av resurserna från totalförsvaret till övriga säkerhetspolitiska instrument. Säkerhetspolitikens yttersta mål måste enligt vår mening vara att ersätta spänningar, konflikter och orättvisor med politisk avspänning, militär nedrustning och internationellt samarbete.”

Mot denna bakgrund kräver vi i motionen 1522 en säkerhetspolitisk utredning.

Avsikten är att försöka åstadkomma en jämbördig avvägning mellan olika säkerhetspolitiska instrument – utrikes-, handels-, bistånds-, nedrustnings-, freds- och försvarspolitikerna – samt att integrera dessa och ge politikerna en reell styrning över säkerhetspolitikens inkl. totalförsvarets utformning.

Ett av de avgörande motiven för en säkerhetspolitisk utredning utanför försvarsdepartementet är att det krävs en förändrad studiemetodik och annat planeringsunderlag, där även icke-konventionella synsätt kan ingå. En utredning med dessa vidare uppgifter skulle också kunna granska konsekvenserna av olika grader av minskning av den svenska militärbudgeten. Förslaget skall enligt vår mening sändas på remiss till myndigheter och organisationer, och underlaget – exempelvis analys av olika hot – bör i större omfattning vara offentligt, så att vi får en mera öppen debatt.

Genom den samordning som förhoppningsvis skulle följa av en säkerhetspolitisk utredning får man en bättre överensstämmelse mellan de vackra orden i olika deklarationer och det praktiska handlandet. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 1522.

Med utgångspunkt i att vi för framtiden önskar en omfördelning av resurserna, från totalförsvaret till andra delar av det säkerhetspolitiska området, är det naturligt att vi säger nej till den upprustning som föreslagits av den borgerliga regeringen.

Vi kan t. ex. inte acceptera utvecklingen av nya avancerade vapen som binder upp åtskilliga miljarder kronor av vårt i övrigt begränsade ekonomiska utrymme under lång tid. Våra resurser är begränsade, och de resurser som finns är mycket ojämnt fördelade i världen.

En upprustning utgör vidare en konfliktorsak i sig, eftersom den minskar möjligheterna till ekonomisk och social utjämning. Med tanke på den behandling som våra motioner fått i utskottet samt den debatt som fördes här i går är det ganska tydligt att man inte vill ha en diskussion om de grundläggande förutsättningarna för försvarspolitikerna.

Debatten gäller enbart antalet miljarder. Varför kan vi inte ha en öppen debatt om vilka hot som finns i vår omvärld? Detta är ju grunden för hela försvarsplaneringen och även grunden för avvägningar inom totalförsvaret och mellan totalförsvar och andra säkerhetspolitiska instrument? Vem bestämmer vilka slags hot man skall ha som utgångspunkt?

Vi kräver större offentlighet och tillfälle till debatt. I våra motioner finns konkreta förslag om hur man skulle kunna nå bättre överensstämmelse mellan teori och praktik samt få en öppen och fördomsfri debatt.

För det första kräver vi en förlängning av nuvarande försvarsbesut under ett år för att möjliggöra remiss av försvarsutredningens båda betänkanden. Vi får då också möjlighet att i ett sammanhang bedöma försvarsutvecklingen inkl. flygplansutvecklingen. Om detta ej bifalles har

vi en rad andrahandsyrkanden, som fru Theorin redogjorde för närmare i går.

För det andra kräver vi för framtiden en annorlunda utredningsmetod, nämligen en säkerhetspolitisk utredning som skall gå ut på remiss och i allt väsentligt vara offentlig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna 1521 och 1522.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Diskussionen i går och i dag har rört grunderna för vår säkerhetspolitik, men det kan knappast sägas att den under de gångna åren har varit vare sig omfattande eller grundlig. Den tidigare regeringen har fastslagit vissa teser och uppfattningar. Den som kritiskt sökt analysera dem har vanligen utsatts för kritik och beskyllts för att äventyra landets säkerhet eller att åtminstone försvåra genomförandet av politikens målsättningar. Och enligt politikens logik har det ofta ansetts att bedömningen hos dem som sitter vid makten och har tillgång till alla fakta eller flertalet fakta måste vara den riktiga.

Mot den bakgrunden är det inte ägnat att förvåna att den socialdemokratiska oppositionen på ett nästan krampaktigt sätt dels vidhåller gamla teser, dels skapar några nya sådana, dels – och detta är kanske i det här sammanhanget det icke minst viktiga – söker misstänkliggöra både motiv och innehåll i den nuvarande regeringens försvarsproposition. Signifikativt för denna attityd är att varje tankegång eller uttalande från den tidigare socialdemokratiskt dominerade försvarsutredningen som inte återfinns i propositionen tas som bevis för att regeringen syftar till att skapa en ny och mindre godtagbar säkerhetspolitik. Man tvingas t. o. m. erkänna att knappast något av de angivna exemplen i sig har något större bevisvärde.

Två av de gamla socialdemokratiska älsklingsteserna har återkommit i samband med behandlingen av det nu aktuella försvarspolitiska beslutet. Det har alltid sagts – och den tesen återfinns i den avvikande meningen från de socialdemokratiska ledamöterna i utrikesutskottet – att ”vi själva formar vår utrikespolitik”. Det har också sagts att en väsentlig förutsättning för att neutralitetspolitiken skall lyckas, dvs. att vi inte skall komma i krig, är att omvärlden har förtroende för vår vilja och förmåga att orubbligt hålla fast vid den valda linjen. Redan mellan dessa båda teser föreligger en viss brist på kongruens. Om man tillmäter stormaktsblockens eller andra gruppers ”förtroende” en väsentlig vikt är det oundgängligt att man i viss utsträckning tvingas handla så att detta förtroende uppstår eller bibehålls. Det är ingalunda säkert att de handlingar som hos olika länder skapar detta förtroende överensstämmer med vad vi skulle vilja göra och vad vi själva tycker borde inge förtroende.

Allvarigare i detta sammanhang är kanske ändå att tesen om förtroendet i princip reducerar våra krigsrisker till frågan om krigförande maktens förtroende eller brist på förtroende för vår vilja och förmåga att genomföra en sådan politik. Med andra ord – risken för att stormakten

A skulle vilja dra in oss i krig beror endast på om A fruktar att vi spontant, eller troligare under tryck från B, skulle ge den sistnämnda makten eller maktkonstellationen ekonomiska eller militära förmåner. I ett sådant läge skulle han bestämma sig för ett preventivt anfall mot Sverige.

Härmed har man emellertid i realiteten bortsett från den betydligt troligare krigsrisk, nämligen att någon makt i samband med krig eller en krigssituation önskar uppnå vissa fördelar i vad rör Sverige och därför överväger att använda det tvång som kan skänka honom vad han önskar. Det förefaller mig naturligt att våra väsentliga krigsrisker skulle vara av det senare slaget.

Vådan av detta "förtroenderesonemang" är sålunda att det svenska folkets uppmärksamhet riktas åt fel håll eller får fel fokus. Inte minst från psykförsvarets synpunkt är det viktigt att förhindra en sådan situation. Man måste vara realist och inse att det är de militära kraven i en krigssituation som är av utslagsgivande betydelse. Vad vi under fredstid har gjort eller inte har gjort kommer i ett sådant läge att te sig förhållandevis mindre väsentligt.

Mot denna bakgrund är det exempelvis mycket tvivelaktigt om det var en riktig politik som inte minst den förutvarande statsministern förde, där det i olika sammanhang hävdades att om Sverige inte med kraft reagerar mot västs åtgöranden i en viss fråga men däremot reagerar mot östs åtgöranden i en fråga av liknande innehåll, kommer det att tolkas som att vår neutralitetspolitik är ensidig, och förtroendet för grunderna för vår neutralitetspolitik kommer att minska. Man ålägger sig alltså i sin politik bindningar som kanske är fullständigt främmande för de makter som berörs.

I nuvarande försvarsdebatt har socialdemokraterna fört in ett helt nytt moment av den typ som i realiteten i onödan binder vår handlingsfrihet. Man hävdar att den av alla partier omfattade önskan att medverka till nedrustning i världen och i samband därmed överflyttning av produktionsresurser till förmån för u-länderna inte skulle te sig trovärdig om den föreliggande försvarspropositionen antogs. Denna sägs nämligen – tidigare talare har också varit inne på det – innebära en viss upprustning. Det socialdemokratiska förslaget påstås däremot innebära en oförändrad försvarsnivå och därför vara förtroendeskapande från denna speciella synpunkt.

Som flera talare i denna debatt påpekat är den sakliga utgångspunkten för resonemanget helt felaktig. Anslagsnivån skulle endast räcka för att i någon mån behålla nuvarande försvarsstyrka och ingalunda den som vi hade t. ex. 1972.

Minst lika allvarligt är att denna nya filosofi står i klar motsats till både tesen om att vi själva bestämmer vår säkerhetspolitik och om att vårt försvar måste ha en sådan styrka att en eventuell angripare skall anse ett anfall på Sverige vara för dyrt i förhållande till vad han önskar uppnå. Man menar ju i realiteten att vi med hänsyn just till vilka intryck

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

vår politik gör är skyldiga att hålla ett billigare försvar än det som regeringen ansett rimligt med tanke på försvarets syfte.

De senare tankegångarna, som omfattas av alla de demokratiska partiernas majoritet, innebär ju att det svenska försvarets styrka måste stå i en rimlig proportion till omgivande länders rustningsnivå. Detta innebär självfallet att om i första hand stormakterna minskar sina rustningar, med eller utan svensk verksamhet på nedrustningsområdet, har vi möjlighet att minska även det svenska försvarets styrka. Om däremot, som i dag är fallet, den internationella rustningsnivån vidhålls i vår omgivning eller t. o. m. höjs, fyller inte det svenska försvaret sin funktion, om en isolerad svensk nedrustning vidtas. Den centrala uppgiften för svensk politik på detta område måste därför vara att vid internationella förhandlingar naturligtvis driva nedrustningsfrågan framåt samtidigt som vi i avvaktan på resultaten av denna strävan bibehåller ett försvar, som kan minska riskerna för att vi skall bli indragna i ett krig.

Jag vill sluta med att säga några ord med anledning av den motion som fröken Öhrsvik just försvarede. Jag kan inte förstå logiken i de tankegångar hon framförde i motionen och i sitt anförande. Hon säger nämligen att ett krig säkerligen blir ett kärnvapenkrig, och med hänsyn till det kräver hon en fortsatt debatt och en omfördelning av våra försvarsresurser samtidigt som hon är medveten om eller hävdar att ett försvar av en viss, ganska betydande styrka skulle vara värdefullt. Hur går det ihop? Kommer det att röra sig om ett kärnvapenkrig, blir det ju meningslöst med ett försvar som inte har en militär inriktning över huvud taget. Jag har därför mycket svårt att förstå att det finns några bärande tankegångar i det föreliggande socialdemokratiska minoritetstytrandet till försvarsutredningen.

Herr talman! Jag har inga egna yrkanden utan instämmer helt i utskottets majoritetsförslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1452 av herrar Hagel och Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 1 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1452 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagel begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 2

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 1 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156
Nej - 133
Avstår - 14

Punkten 2

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1452 av herrar Hagel och Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1452 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagel begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 14

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1522 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 2 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1522 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	287
Nej	-	18
Avstår	-	4

M o m. 3

Herr TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande det i motionen nr 1521 framställda yrkandet om avslag på propositionen nr 74. Om detta yrkande avslås ställs därefter propositioner i fråga om utskottets hemställan i övrigt vid detta moment.

Det i motionen nr 1521 framställda yrkandet om avslag på proposition nr 74

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1521 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 2 mom. 3 såvitt avser det i motionen nr 1521 framställda yrkandet om avslag på proposition nr 74 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	289
Nej	-	17
Avstår	-	3

Mom. 3 i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1521 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller försvarsutskottets hemställan i övrigt i betänkandet nr 13 punkten 2 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit motionen nr 1521 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 17
Avstår - 3

M o m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 2 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 133
Avstår - 16

Punkten 3

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 3 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 145
Avstår - 4

M o m. 3-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1523 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 3 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1523 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 14
Avstår - 2

M o m. 8

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del,

3:o) motionen nr 249 av herr Werner m. fl. i motsvarande del samt 4:o) motionen nr 1453 av herrar Lövenborg och Hagel i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Söderqvist begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig. Herr Lövenborg begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 3 mom. 8 antar motionen nr 249 i motsvarande del röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit motionen nr 1453 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 13
Nej - 2
Avstår - 293

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 3 mom. 8 antar reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 249 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 135
Nej - 16
Avstår - 157

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringspropositionen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 3 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159

Nej - 133

Avstår - 17

M o m. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1522 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 3 mom. 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1522 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288

Nej - 17

Avstår - 3

Punkten 4

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 249 av herr Werner m. fl. samt nr 1453 av herrar Lövenborg och Hagel i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit motionerna nr 249 och 1453 i motsvarande delar.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295
Nej - 15
Avstår - 1

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 249 av herr Werner m. fl., nr 1453 av herrar Lövenborg och Hagel samt nr 1521 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit motionerna nr 249, 1453 och 1521 i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 19
Avstår - 1

M o m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159

Nej – 151

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 156

Nej – 150

Avstår – 1

M o m. 6 a o c h b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 6 a och b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160
Nej – 149
Avstår – 2

M o m. 6 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1521 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 6 c röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1521 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 290
Nej – 5
Avstår – 15

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 157
Nej – 148
Avstår – 2

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

M o m. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 459 av herrar Söderqvist och Måbrink i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 459 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 295

Nej – 15

M o m. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159

Nej – 150

Avstår – 1

M o m. 10

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del samt 3:o) motionen nr 1453 av herrar Lövenborg och Hagel i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde votering

upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Lövenborg begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 10 antar reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 1453 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 141
Nej - 15
Avstår - 151

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 134
Avstår - 15

M o m. 11 och 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 60 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Säkerhetspolitiken och totalförsvaret

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 60.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 15
Avstår - 1

M o m. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 59 av herr Petersson i Röstånga och nr 1064 av herr Fransson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 59 och 1064.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 16
Avstår - 2

M o m. 15

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 16

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, 3:o motionen nr 1523 av herr Werner m. fl. i motsvarande del samt 4:o motionen nr 1521 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde votering upptogs för bestämmande av kontraproposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Söderqvist begärt votering upptogs

för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig. Fru Theorin begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 16 antar motionen nr 1523 i motsvarande del röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit motionen nr 1521 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 16
Nej - 5
Avstår - 283

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 16 antar reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 1523 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 139
Nej - 15
Avstår - 154

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Säkerhetspolitiken och totalförsvaret

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 136
Avstår - 14

M o m. 17 - 20 a

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 20 b, d o c h f

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 20 b, d och f röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158
Nej - 147
Avstår - 2

M o m. 20 c o c h e

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 21 a

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, 3:o) motionen nr 249 av herr Werner m. fl. i motsvarande del samt 4:o) motionen nr 1521 av fru Theorin och fröken Öhrsvik i motsvarande

del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Söderqvist begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig. Fru Theorin begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 21 a antar motionen nr 249 i motsvarande del röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit motionen nr 1521 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Theorin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 16
Nej - 6
Avstår - 284

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 21 a antar reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 249 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 21 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159

Nej – 134

Avstår – 15

M o m. 21 b o c h e

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 21 d

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 21 d röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 159

Nej – 145

Avstår – 4

M o m. 21 e o c h f

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 4 mom. 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl. i motsvarande del.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 147
Avstår - 2

Punkten 5

M o m. 1 - 18

Kammarén biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 19 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 5 mom. 19 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 6 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 145
Avstår - 4

M o m. 19 b och 20 - 23

Kammarén biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 6-8

Kammarén biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Fredagen den
27 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Punkten 9

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölles.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Eskilstuna begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 13 punkten 9 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 7 av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Eskilstuna begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 147
Avstår - 2

M o m. 3 och 4

Kammarén biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 10-14

Kammarén biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden

1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:106 med förslag till
stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1977/78

1976/77:15 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Finansutskottets betänkanden

1976/77:29 med anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag
1976/77:18 till kostnader för inredning och utrustning m. m. i kvar-
teret Loen 4 och 5

1976/77:31 med anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag
1976/77:19 angående ändring av 30 § lagen (RFS 1975:8) med regle-
mente för riksgäldskontoret

Kammarén biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Semesterlag, m. m.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:32 med anledning av propositionen 1976/77:90 om semesterlag, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1976/77:90 hade regeringen (arbetsmarknadsdepartementet) föreslagit riksdagen

dels att anta i propositionen framlagda förslag till

1. semesterlag,
2. lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete,
3. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979),
dels att godkänna internationella arbetsorganisationens konvention (nr 132) om semester (reviderad 1970).

I propositionen lades fram förslag till en ny semesterlag, som skulle ersätta nuvarande semesterlag från år 1962. Den nya semesterlagen innefattade förbättrade semesterförmåner i bl. a. följande hänseenden.

Semesterledigheten förlängdes från fyra till fem veckor. Arbetstagaren fick rätt till semesterledighet redan under det första anställningsåret. Rätten till ledighet förutsatte inte att arbete hade utförts under ett tidigare år. Semesterlön utgick däremot som hittills endast i den mån sådan lön hade tjänats in.

Semesterlönen utgjorde för alla arbetstagare 12 % av arbetstagarens inkomst i anställningen under det s. k. intjänandeåret, dvs. den tolv månadersperiod som föregick semesteråret. Semesterlön beräknades på all under intjänandeåret erhållen lön, oavsett anställningens varaktighet. Intjänandeåret för semesterlönen flyttades i förslaget närmare sommarsemestern och omfattade tiden den 1 april–31 mars. Genom att alla arbetstagare fick rätt till ledighet utan krav på intjänande och genom att semesterlön beräknades på all inkomst under intjänandeåret förbättrades semesterrättigheterna i betydande grad för deltidsanställda. Semesterförmånernas omfattning blev för sådana arbetstagare inte längre beroende av arbetstidens förläggning. Arbetstagarnas inflytande på semesterförläggningen förstärktes. Förslaget byggde i denna del på de principer som hade lagts fast i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet. Rätten att tjäna in semesterlön vid sjukdom och annan s. k. semesterlönegrundande frånvaro ökades avsevärt. Semesterlönen tjänades in – inom vissa gränser – under främst sjukdom, arbetsskada, föräldraledighet, ledighet för utbildning i vissa fall och ledighet vid kortare militärtjänst m. m.

Arbetstagaren fick rätt att spara semesterledighet. Av den betalda semesterledigheten enligt lagen kunde en arbetstagare spara en vecka varje år. Han kunde då efter fem år ta ut tio semesterveckor i följd. Inget hindrade att han tog ut sparade semesterdagar tidigare eller i övrigt disponerade den sparade ledigheten på annat sätt.

Fredagen den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

Den nya semesterlagen hade föreslagits träda i kraft den 1 januari 1978.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionen 1976/77:707 av herrar Hjorth (s) och Häll (s), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställde om förslag om sex veckors lagstadgad semester för gruvarbetare under jord,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1976/77:1541 av herr Börjesson i Glömminge m. fl. (c, m, fp), 1976/77:1542 av fru Hedvall (m), 1976/77:1543 av herr Lorentzon i Ätran m. fl. (m, c, fp), 1976/77:1544 av herr Palme m. fl. (s), vari hemställts

1. att riksdagen skulle anta det i propositionen 1976/77:90 framlagda förslaget till semesterlag med de i motionen föreslagna förändringarna,

2. att riksdagen beträffande det fortsatta utredningsarbetet som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen,

1976/77:1545 av herr Ringaby m. fl. (m),

1976/77:1546 av herr Svensson i Skara (m) och

1976/77:1547 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade

A. att skiftarbetare och jämförbara grupper skulle ha rätt till semesterledighet i båda de veckoslut som omgav semestern, varvid 9 § semesterlagen skulle erhålla av motionärerna angiven lydelse,

B. att semesterledigheten skulle omfatta en period av fyra veckor under juni–augusti och att endast särskilda skäl kunde utgöra underlag för avtal om annan tid samt att den lokala fackföreningen hade vetorätt om semesterns förläggning i de fall inte förhandlingar hade lett till överenskommelse, varvid 12 § semesterlagen skulle erhålla av motionärerna angiven lydelse,

C. att korttidsanställda skulle ges samma rätt till semesterledighet och ersättning som övriga anställda, varvid 5 § semesterlagen skulle erhålla av motionärerna angiven lydelse,

2. att riksdagen uttalade att semesterlagen borde utgöra en skyddslagstiftning och att därvid semestern – lika väl som arbetstiden i övrigt – ej kunde konjunkturanpassas,

3. att riksdagen hos regeringen enligt vad i motionen anförts begärde ett förslag till semesterlönefond till det riksmöte som tog sin början hösten 1977,

4. att riksdagen gav regeringen till känna att arbete under jord, bl. a. gruvarbete, borde berättiga till sex veckors semester enligt lagen (1963:115) om förlängd semester.

Utskottet hemställde

1. beträffande fortsatt reformarbete att riksdagen skulle avslå motionen

1976/77:1544 i denna del (yrkandet 2) och motionen 1976/77:1547 i denna del (yrkandet 3),

2. beträffande ökad avtalsfrihet angående semesterförmåner att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1545 och motionen 1976/77:1546,

3. beträffande konjunkturanpassning av semestern att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1547 i denna del (yrkandet 2),

4. beträffande semesterrätt för nyanställda och korttidsanställda att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:90 samt motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) och motionen 1976/77:1547 i denna del (yrkandet 1 C) skulle anta 2 och 5 §§ förslaget till semesterlag med den ändringen att paragraferna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande bl. a.

att arbetstagare under det semesterår han anställdes skulle ha rätt till fem semesterdagar om anställningen började efter den 31 augusti samt

att arbetstagare som anställdes för visst arbete saknade rätt till semesterledighet om arbetet avsetts skola pågå högst tre månader och omfatta högst 60 timmar och inte varat längre tid,

5. beträffande avstående från rätt till obetald semesterledighet, m. m. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) skulle anta 8, 11 och 13 §§ förslaget till semesterlag,

6. beträffande beräkning av semesterledigheten för lördags-söndags-arbetande att riksdagen med anledning av propositionen samt motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) och motionen 1976/77:1547 i denna del (yrkandet 1 A) skulle anta 9 § förslaget till semesterlag med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att arbetstagare med veckoslutsarbete – om semesterperioden omfattade minst 19 semesterdagar – skulle ha rätt till ledighet veckosluten före och efter längre tids semester,

7. beträffande beräkning av semesterledigheten för arbetstagare med oregelbunden arbetstidsförläggning att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis),

8. beträffande arbetstagarinflytande vid semesterförläggning att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) skulle anta 10 § förslaget till semesterlag med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

9. beträffande semesterns förläggning att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1543 samt motionen 1976/77:1547 i denna del (yrkandet 1 B) skulle anta 12 § förslaget till semesterlag,

10. beträffande semesterrätt vid uppsägning att riksdagen skulle dels med anledning av motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om utredning angående förbud mot semesterförläggning under uppsägningstid,

dels med avslag på motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) anta 14 § förslaget till semesterlag,

11. beträffande beräkning av semesterlön att riksdagen med avslag

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

på motionen 1976/77:1541 och med anledning av propositionen skulle anta 16 och 22 §§ förslaget till semesterlag med den ändringen att paragraferna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

12. beträffande omfattningen av semesterlönegrundande föräldraledighet att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1542 och motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis),

13. beträffande permitteringstid som semestergrundande frånvaro att riksdagen skulle

dels med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) anta 7 § förslaget till semesterlag med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

dels avslå motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) såvitt däri yrkats ändring av 17 § förslaget till semesterlag,

14. att riksdagen skulle anta 17 § förslaget till semesterlag,

15. beträffande underrättelse om uttag av sparad semester att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) skulle anta 19 § förslaget till semesterlag med den ändringen att paragrafen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

16. beträffande okontrollerade arbetstagare att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis) skulle anta 27 § förslaget till semesterlag,

17. beträffande redaktionella ändringar av förslaget till semesterlag att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1544 i denna del (yrkandet 1 delvis),

18. att riksdagen skulle anta förslaget till semesterlag i den mån det inte omfattades av utskottets hemställan under punkterna 4–6, 8–11 och 13–17,

19. beträffande den särskilda semesterlagen att riksdagen skulle

dels med anledning av propositionen samt motionen 1976/77:707 och motionen 1976/77:1547 i denna del (yrkandet 4) som sin mening ge regeringens till känna vad utskottet anfört angående fortsatt utredningsarbete beträffande behovet av förlängd semester för vissa arbetstagare,

dels anta förslaget till lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete,

20. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979),

21. att riksdagen godkände internationella arbetsorganisationens konvention (nr 132) om semester (reviderad 1970).

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Vi står mitt uppe i en genomgripande omdaning av det svenska arbetslivet. Huvudlinjen är att stärka de anställdas trygghet, inflytande och ansvar. Vi har under de senaste åren – huvudsakligen i stor enighet – beslutat att ge de anställda rätt att vara med i företagens styrelser, att skydda deras anställningstrygghet och att stärka de fackliga

förtroendemännens ställning. Ytterligare ett viktigt steg togs genom lagen om medbestämmande i arbetslivet.

När regeringen nu lägger fram förslag om en ny semesterlag, är syftet att genom en förlängning av den lagstadgade semestern till fem veckor ge de anställda större möjlighet till vila och avkoppling och att kunna ägna sig åt sådana intressen som inte har omedelbar anknytning till deras yrke. Men avsikten är också att ge de anställda ett större inflytande över semesterns förläggning, både genom medbestämmandelagens regler och genom beslut av den anställde själv.

Då vi i regeringsdeklarationen gav besked om att den femte semesterveckan skall införas under 1978, hoppades vi självfallet att även denna viktiga sociala reform skulle kunna beslutas i stor enighet. Jag är glad att kunna konstatera att detta nu blir möjligt. Ett enhälligt socialutskott har i allt väsentligt godtagit regeringens förslag.

Det som har kommit i förgrunden är att den lagstadgade semestern förlängs från fyra till fem veckor. Det är säkert den förändring som först kommer att upplevas som mest påtaglig för de flesta människor som är ute i arbetslivet. Men reformen innehåller många andra viktiga förbättringar.

Den största principiella nyheten – den som jag själv kanske är mest glad över att få vara med och genomföra – är att det nu skall bli möjligt att spara ihop till en längre sammanhängande ledighet. Den femte semesterveckan skall kunna sparas högst fem år och då tas ut tillsammans med den ordinarie semestern, så att det tillsammans blir tio veckors ledighet. Men även andra kombinationer blir möjliga genom en hög grad av individuell valfrihet.

Tanken på sparad semester framfördes av Metallindustriarbetareförbundet inför den senaste semesterutredningen. Sådana möjligheter förekommer på flera håll ute i världen. Men i Sverige är det framför allt två personer som tidigare och mer konsekvent än andra argumenterat för ett system med rätt till längre sammanhängande ledighet. Det är här i riksdagen Cecilia Nettelbrandt och ute i den allmänna debatten Gösta Rehn. De har pekat på många olika tänkbara behov, som kan motivera att en människa någon gång eller ett par gånger under sitt yrkesliv vill ha en längre ledighet. Det kan vara önskan att vila ut i skarven mellan två jobb, att bedriva studier som inte direkt har samband med yrket, extra tid åt familjen eller andra anhöriga, utan att detta faller in under de nuvarande familjepolitiska förmånerna.

Cecilia Nettelbrandt har talat om "sabbatsperioder" och Gösta Rehn om att ge den enskilde ett slags social dragningsrätt på ett "ledighetskonto". Båda har tänkt sig en anknytning till socialförsäkringen. Det steg som vi nu skall ta är kanske inte riktigt så storslaget, men det är ett genombrott för principen om längre sammanhängande ledighet. Det är också möjligt att vi genom det fortsatta arbetet med någon form av semesterfond kommer att närma oss dessa större perspektiv.

Dagens beslut visar hur viktigt det är att det ständigt förs en fram-

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

åtsyftande debatt, som pekar förbi det dagspolitiskt möjliga. Många har genom åren avfärdat tankarna på sabbatsperioder eller längre sammanhängande ledighet, eller vad man kallat det, som ointressanta för vanliga löntagare, som någonting av betydelse enbart för t. ex. skådespelare och professorer. Nu vet vi alltså att det om fem år kommer att vara möjligt för de flesta svenska arbetare eller tjänstemän att ta ut en sammanhängande ledighet på tio veckor, om de så önskar. Därmed tas ett viktigt steg för att anpassa arbetslivet till människornas skiftande behov.

En annan viktig förändring är att vi nu skiljer på rätten till semesterledighet och rätten till semesterlön. Tidigare har många som bytt arbete under året, eller som börjat en ny anställning, riskerat att gå miste om sommarsemesteren därför att man inte hade tjänat in full semester på sin nya arbetsplats. Nu bör var och en som är ute i yrkeslivet kunna räkna med att få fyra veckors semester under sommarmånaderna juni-augusti, oavsett om man har bytt arbetsgivare eller börjat ett nytt jobb. Det är av särskild betydelse i en tid när allt fler kvinnor träder ut på arbetsmarknaden. Genom den nya lagen bör det bli goda förutsättningar för familjer med mer än en yrkesarbetande att få ledighet tillsammans.

För jämställdheten mellan kvinnor och män är det också väsentligt att den hittillsvarande diskrimineringen av vissa deltidsarbetande i semesterlagstiftningen försvinner. Det har varit omöjligt att förklara varför en del arbetsinsatser inte skulle berättiga till en semesterersättning, medan andra berättigar till det, trots att de inte omfattar fler arbetstimmar men där dessa är förlagda på ett annat sätt i tiden. För den som många gånger varit med och motionerat om en förstärkt ställning för deltidsarbetande känns det utomordentligt glädjande att det nu råder enighet om att vi får rättvisa på den här punkten i semesterlagen.

Andra förbättringar som nu genomförs är att vi får en förlängd varseltid. Arbetsgivaren skall nu ge besked om semesterns förläggning två månader i förväg i stället för som hittills en månad. Som socialutskottet påpekar är tvåmånadersgränsen en minimitid. Normalt sett bör den anställde betydligt längre tid i förväg få veta när han eller hon kan räkna med att vara ledig.

Vi får en kraftig utvidgning av rätten till semesterlön vid frånvaro. Rätten till semesterlön vid sjukdom, föräldraledighet, studier och militärtjänstgöring byggs ut mycket starkt, t. ex. från 90 till 180 dagar vid sjukdom.

Vi får en förskjutning av intjänandeåret så att det slutar den 31 mars i stället för den 31 december. Det innebär att man inte behöver ha varit anställd lika länge som tidigare för att få full semesterlön under sommarsemesteren. Det betyder också att löneförhöjningar under våren påverkar semesterlönen.

Många av de krav på förbättringar av semesterlagen som framförts i den allmänna debatten tillgodoses alltså genom det nu framlagda förslaget. Men många frågor återstår också att lösa. Framför allt gäller det de problem som hänger samman med ett fondsystem för att fördela kost-

naderna för semesterlön då människor är sjuka, arbetslösa, föräldralediga osv. Som jag framhåller i propositionen är det angeläget att vi kan gå vidare och ge semesterlön för sådan frånvaro i ännu större utsträckning än vad som blir fallet genom dagens beslut.

Men då är sannolikt en förutsättning att man skapar något slags fond som kan jämna ut kostnaderna mellan olika arbetsgivare. Remissbehandlingen av semesterkommitténs förslag visade att fondfrågan inte var så klarlagd att det var möjligt att nu lägga fram förslag för riksdagen. Det har accepterats av alla – både av partierna och av arbetsmarknadens parter.

Min avsikt är, som framgår av propositionen, att tillsätta en ny semesterutredning. Vi har inom arbetsmarknadsdepartementet redan satt i gång arbetet med direktiv för utredningen. Den kommer att tillsättas inom en nära framtid.

Utöver fondfrågan bör utredningen studera hur den nya lagen fungerar och föreslå de ändringar som kan motiveras av utvecklingen. I socialutskottets betänkande framhålls på flera punkter att erfarenheterna av lagen får avgöra om ytterligare preciseringar eller ändringar behövs. Jag delar den uppfattningen.

Även om enigheten om huvudprinciperna är betydande har det framförts en viss kritik mot propositionen, som också har avspeglats i motioner i riksdagen. Från arbetsgivarhåll har hävdats att den nya lagen har blivit alltför krånglig och svår att tillämpa. Det gäller framför allt reglerna för beräkning av semesterlönen. Jag vill inte bestrida att semesterlagstiftningen är komplicerad. Det gäller både den nuvarande och den kommande lagen. Det avgörande för oss har varit att skapa rättvisa mellan olika grupper och att garantera att också de som byter anställning eller börjar ett nytt jobb får ut sin sommarsemester. Därför har vi gått in för att skilja mellan rätten till semesterledighet och rätten till semesterlön. Jag tycker det är en riktig lösning, men det går ändå inte att undvika vissa rätt komplicerade bestämmelser.

När det gäller metoden för beräkning av semesterlönen föreslog utredningen att man skulle bibehålla två beräkningsmetoder, dels procentmetoden, dels den s. k. sammalöneprincipen, dvs. att man får normal veckolön eller månadslön under semestern. Av rättviseskäl ansåg man dock att sammalöneprincipen måste kompletteras med en extra beräkning av övertid ersättning och liknande.

Den kritik som mötte utredningens förslag under remissbehandlingen övertygade oss om att det enklaste och rejälaste och mest rättvisa ändå är att i lagen bara ha en metod för beräkning av semesterlönen – lika för alla – och det är procentmetoden. Regeringen föreslår alltså att semesterlönen skall utgöra 12 % av den lön som man har haft från arbetsgivaren under intjänandeåret. Det innebär en viss förstärkning av lönen under semestern – något som bl. a. LO har pekat på som önskvärt. Det gäller ju inte bara att ha ledigt på sommaren. Vi vet alla, att om ledigheten skall kunna utnyttjas måste man ofta ta på sig vissa extra

kostnader, antingen man nu vill tillbringa semestern i sommarstuga eller göra en resa.

Kravet på rättvisa mellan olika grupper måste här väga tyngre än önskan om administrativa förenklingar. Jag menar ändå att regeringens förslag är enklare och klarare än kommittéförslaget. Men för att underlätta tillämpningen av procentregeln har vi också fört in bestämmelser som gör det möjligt för arbetsgivaren att i samband med semestern betala ut den vanliga veckolönen eller månadslönen. Sedan har han eller hon tid på sig till semesterårets utgång att räkna ut hur mycket ytterligare som den anställde har rätt att fordra. Den ordningen gör tillämpningen enklare utan att rättvisan eftersätts.

Trots detta förstår jag att man på sina håll känner en viss oro, med tanke på att förhållanden och praxis är så olika i olika branscher. För den som känner så, vill jag peka på att det här är fråga om en ramlag. Man kan räkna med att många av de frågor, som regleras i lagen, i praktiken kommer att lösas genom avtal, som tar hänsyn till skiftande förhållanden på arbetsmarknaden. I själva verket blir möjligheterna att träffa avtal långt större i den nya semesterlagen än i den nuvarande. Jag pekar i propositionen på möjligheten att träffa avtal just i samband med frågan om beräkning av semesterlönens storlek.

Men varför då anta en lagstiftning som inte kommer att tillämpas över hela fältet, frågar kanske någon. Mitt svar är enkelt. Genom procentregeln, som är lika för alla, läggs grunden för en rättvis semesterlön. Principen om 12 % semesterlön är den grund från vilken man sedan kan förhandla om olika praktiska lösningar.

Dessutom: den utredning som nu skall tillsättas kommer självfallet att ha som en av sina viktiga uppgifter att följa den nya lagens tillämpning. Visar det sig att lagstiftningen trots den enighet som nu råder har brister, står det utredningen fritt att komma med förslag till andra konstruktioner. Vi är öppna för nya tankar. Men av de lösningar som hittills har presenterats, är förslagen i propositionen de som bäst förenar rättvisa, klarhet och möjlighet att tillämpa. Det har jag blivit övertygad om.

Från socialdemokratin har framförts förslag till ändringar i propositionen. Jag anser att förslag från oppositionen i riksdagen bör tas på allvar och inte automatiskt skall avvisas. Det tyckte jag när mitt parti var i opposition, och den uppfattningen har jag fortfarande.

Flertalet av yrkandena i den socialdemokratiska partimotionen tog upp sådana förslag som framfördes av semesterkommittén men som regeringen, med hänsyn till vad som hade framförts under remissbehandlingen, inte kunde helt ansluta sig till. Det rörde sig här om i och för sig befogade önskemål, där de praktiska invändningarna dock vägde så tungt att vi inte kunde tillmötesgå dem helt.

Jag ser det som mycket positivt att man här inom utskottet – från olika håll – har fortsatt diskussionen för att undersöka, om man kunde komma vidare och finna lösningar, som både tillgodoser önskemål om utvidgad semesterrätt och tar hänsyn till de praktiska synpunkter som

har framförts under remissbehandlingen.

Det gläder mig att man inom utskottet har kunnat enas på samtliga punkter. Jag har ingen svårighet att ansluta mig till utskottets förslag.

Låt mig peka på två punkter i den socialdemokratiska motionen som exempel på vad jag nu har sagt. Jag tänker på de båda frågor som motionärerna själva har fäst störst avseende vid, nämligen semesterätten för korttidsanställda och rätten till ledighet för dem som normalt arbetar lördag-söndag.

I propositionen föreslår vi att den som anställs för kortare tid än tre månader inte skall ha rätt till semesterledighet. Däremot skall han eller hon självfallet ha semesterersättning för sitt arbete. Anledning till den här begränsningen är det som har påpekats av bl. a. Landstingsförbundet och Kommunförbundet, att det skulle verka egendomligt om den som har anställts för ett kortare vikariat skulle kunna göra anspråk på semesterledighet under detta vikariat.

I den socialdemokratiska motionen pekar man på en annan grupp, nämligen de som arbetar inom branscher där kortare objektsanställningar är en normal anställningsform. Det gäller t. ex. byggnadsarbetare. Motionärerna befarar att byggnadsarbetare skulle riskera att inte kunna ta ut normal sommarsemester, eller att de inte skulle våga åta sig erbjudet arbete under sommaren, av rädsla för att gå miste om semesterledighet.

Det finns anledning att förmoda att man även i framtiden liksom hittills kommer att reglera semesterfrågorna inom byggnadsbranschen genom avtal och semesterkassa. Inte desto mindre kan det vara ett rimligt önskemål från byggnadsarbetarna att få stöd i lagen för sina anspråk på semester rätt.

Den lösning som utskottet har funnit är en kompromiss mellan propositionen och motionen. Den ger semester rätt åt alla som arbetar mer än 60 timmar för samma arbetsgivare. Men det blir möjligt att träffa avtal om att t. ex. ett tidsbegränsat vikariat på mindre än tre månader inte skall ge rätt till semesterledighet utan bara till semesterersättning. Därigenom bör man klara både byggnadsarbeternas semester och sjukvårdens behov av sommarvikarier.

På liknande sätt har man klarat problemet med dem som arbetar lördagar och söndagar. För anställda med normal arbetsvecka från måndag till fredag brukar semestern börja på en måndag och sluta på en fredag. Genom att lördag-söndag både före och efter semestern är lediga, kommer en fyra veckors sommarsemester vanligtvis att omfatta 30 dagar.

De som arbetar lördagar och söndagar riskerar däremot att få kortare ledighet. I propositionen föreslog vi att de lördag-söndagsarbetande skulle få rätt att vara lediga *ett* veckoslut, omedelbart före eller efter semestern. Vi ansåg oss dock inte kunna föreslå rätt till ledighet i båda ändarna av semestern. Vissa remissinstanser – bl. a. de offentliga arbetsgivarna statens järnvägar och Kommunförbundet – pekade nämligen på risken för svårigheter att hålla viktig verksamhet i gång under de veckoslut när både de som återvänder från semestern och de som börjar sin semester är lediga.

Nr 142

Fredagen, den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

Fredagen den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

Den kompromiss som utskottet har utarbetat innebär att de lördag-söndagsarbetande får rätt till ledighet både veckoslutet före och veckoslutet efter sommarsemestern, så länge inte särskilda skäl lägger hinder i vägen. Sådana särskilda skäl kan vara just svårigheter att klara samhällsnödvändig verksamhet som sjukvård eller transporter. Jag ansluter mig till utskottets förslag och hoppas att man med det kan tillgodose båda de rimliga krav som kan ställas på den här bestämmelsen.

Utskottet har alltså utfört ett konstruktivt arbete som gör att den nya semesterlagen nu kan antas i stor enighet.

Förslaget om en femte semestervecka, som regeringen nu lägger fram i enlighet med regeringsförklaringen, hälsas av många som en viktig rättvisereform. Jag har med detta anförande försökt visa att den nya semesterlagen också rymmer flera andra väsentliga värden. De anställda får ökad möjlighet att påverka semesterns förläggning och andra semesterfrågor. Semesterlönen förstärks för den som är frånvarande på grund av sjukdom, föräldraledighet, utbildning eller militärtjänst. Och diskrimineringen av de deltidarbetande tas bort.

Allt det här är viktigt. Och jag är glad att det har gått att nå en bred enighet om dessa betydelsefulla förbättringar. Men framför allt ser jag dagens beslut som genombrottet för en ny princip – rätten för den anställde att genom sparad semester skaffa sig en längre sammanhängande ledighet. Den innebär ett nytänkande som kan göra arbetslivet bättre anpassat efter den enskildes och familjens behov, en i bästa mening liberal reform.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag befinner mig i dag i en ovanlig situation. Hittills är det bara i absoluta undantagsfall som den borgerliga majoriteten bifallit socialdemokratiska förslag. Men i fråga om semesterlagen har det faktiskt gått att nå en uppgörelse i utskottet, som i stort sett har tillgodosett våra krav och önskemål, och jag vill gärna ge den borgerliga utskottshalvan ett erkännande för att den velat medverka till att åstadkomma ett bättre förslag än det arbetsmarknadsministern framlagt. Herr Ahlmark sade här någonting om att utskottet i stort sett har anslutit sig till propositionen. Det är riktigt men det är också lika riktigt att man anslutit sig i stort sett till den socialdemokratiska motionen, och det tycker jag är ett gott erkännande från båda hållen av det arbete som utförts i utskottet.

När vi började utskottsarbetet såg det inte så lätt ut att nå en uppgörelse. Den uppvaktning som arbetsgivarna gjorde för utskottet stärkte oss inte i tron på att det fanns möjligheter att komma överens. De menade att propositionen var både krånglig och hade påtagliga brister. De har för övrigt upprepat sina synpunkter i det senaste numret av Arbetsgivaren.

Löntagarorganisationerna redovisade inför utskottet en annan uppfattning. De ansåg att propositionen innebar förbättringar när det gäller semesterförmånerna, men de var också kritiskt inställda till delar av pro-

positionen och förordade förbättringar i denna, baserade på den socialdemokratiska motionen.

Sådant var alltså utgångsläget när behandlingen av propositionen – som byggde på de tankegångar som den socialdemokratiska arbetsmarknadsministern tidigare redovisat – och motionerna påbörjades.

Vad har då resultatet blivit av utskottets arbete? I vissa fall rör det sig om lagändringar i förhållande till propositionen. I andra fall av tillkännagivande till regeringen med begäran om utredning, och i ett tredje fall har vi klarat det genom skrivningar i utskottsbetänkandet. Jag tycker att man kan konstatera att det här rör sig om en väl avvägd kompromiss, som i vissa avseenden ger bättre semestervillkor för de anställda än vad propositionen innehåller.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att semestern nästa år förlängs från fyra till fem veckor. Arbetstagaren får rätt till semesterledighet redan under det första anställningsåret. Semesterlönen skall för alla arbetstagare utgöra 12 % av arbetstagarens inkomst från arbetsgivaren.

Genom att alla arbetstagare får rätt till ledighet utan krav på intjänade och genom att semesterlön beräknas på all inkomst förbättras semester rättigheterna i betydande grad för deltidsanställda.

Rätten att tjäna in semesterlön vid sjukdom och annan s. k. semesterlönegrundande frånvaro har också ökat avsevärt. Arbetstagaren får möjlighet att spara en betald semestervecka varje år. Han kan då efter 5 år få ta ut 10 semesterveckor i följd; inget hindrar naturligtvis att han tar ut de sparade semesterdagarna tidigare.

Utskottet har bifallit den socialdemokratiska motionen om vissa förbättringar av ledighetsrätten för korttidsanställda. Enligt utskottets förslag skall rätten till semesterledighet även gälla arbetstagare som arbetar kortare tid än tre månader hos en arbetsgivare. Förslaget har tillkommit för att byggnadsarbetare och andra som regelmässigt endast har kortvariga anställningar skall bli jämställda i semesterhänseende med övriga arbetstagare. Samtidigt har det stått klart för utskottet att det finns behov att begränsa ledighetsrätten vid vikariat o. d. Avtal skall därför få träffas om begränsning av ledighetsrätten.

Med anledning av den socialdemokratiska motionen föreslår utskottet att de arbetstagare som regelbundet arbetar lördag-söndag får en lagfäst rätt till ledighet både under veckoslutet omedelbart före och under veckoslutet omedelbart efter en fyraveckorssemester, om ej särskilda skäl lägger hinder i vägen, såsom t. ex. svårigheter att klara sjukvård eller annan samhälls nödvändig verksamhet.

Genom den reform som utskottet nu tillstyrker förstärks arbetstagarnas inflytande på semesterförläggningen. Förslaget bygger i denna del på de principer som har lagts fast i lagen om medbestämmande i arbetslivet. Utskottet föreslår att en uttrycklig regel tas in i semesterlagen om att kollektivavtal bör träffas om medbestämmande i frågor om semesterförläggning när arbetstagarparten begär det.

Utskottet understryker att en särskild semesterlönefond bör inrättas.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

En sådan fond är den bästa förutsättningen för att vidga rätten till semesterlön vid sjukdom, föräldraledighet, arbetslöshet, militärtjänstgöring, arbetsmarknadsutbildning m. m. Frågan skall tas upp i det fortsatta utredningsarbete som utskottet är överens om skall ske. Fonden har hög angelägenhetsgrad, säger utskottet. Fonden är sannolikt en förutsättning för att man skall kunna klara dessa förbättringar. Utredningsarbetet skall även syfta till att lösa frågan om förstärkt semesterlön för de lågavlönade.

I propositionen föreslås att den särskilda semesterlagen skall vara kvar i vissa yrkesgrupper med radiologiskt arbete. Detta har annars varken strålskyddsinstitutet eller arbetarskyddsstyrelsen ansett. De har uttalat att en förlängd semester egentligen inte medför några minskade risker.

Denna fråga bör emellertid utredas vidare i samband med utredningar om semesterrätten i övrigt.

Men skall lagen vara kvar – då skall också andra grupper än dem för vilka lagen nu gäller kunna åberopa samma skäl för att också de skall tas med i den. Det gäller bl. a. underjordsarbetare som utsätts för joniserande strålning.

Herr talman! Genom det förslag som utskottet nu framlägger ger vi Sveriges arbetare och tjänstemän ökade möjligheter till semesterledighet och till förbättringar i semesterlagstiftningen.

Det ligger ett stort utredningsarbete bakom som vägledande för förslaget. Det är klart att det i detta stora komplex av lagfrågor kan uppstå något gnissel. Men jag är övertygad om att vi härmed har löst oss hyggligt från den uppgift som utskottet haft att utföra.

Färdig blir naturligtvis semesterlagstiftningen inte med detta förslag. Fler utredningar måste till. Men detta att vi nu ger möjlighet till en femte semestervecka, möjligheter att inbespara en semestervecka om året och förbättringar i övrigt gör att förslaget framstår som något som man har anledning att vara tillfredsställd med.

Herr talman! Jag har försökt att koncentrera min framställning till de här frågorna, och jag nöjer mig med att i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Förslaget om den femte semesterveckan måste hälsas med tillfredsställelse. Krav därom har ställts i olika omgångar under ett tiotal år på arbetsplatserna. Lokala fackföreningar och kongresser har ställt krav och här i riksdagen har vpk ställt kravet sedan 1972. Den föreslagna reformen om den femte semesterveckan är alltså efterlängtdad och berättigad från flera utgångspunkter.

Utvecklingen inom arbetslivet – ackordsjakt, prestationssystem, löpande band och ökade effektivitetskrav – innebär en allt hårdare press på och snabbare förslitning av människorna. Allt detta medför hårda och skoningslösa arbetsvillkor. En längre semester kan motverka förslitningarna. Vinsten av de tekniska framstegen och utvecklingen i produktionslivet skall tillfalla arbetarna i form av förbättringar av arbets-

villkoren, och däri ingår bl. a. semestern.

Redan i dag har flera grupper en längre semester än de lagstadgade fyra veckorna. Den femte semesterveckan är alltså också en rättvisefråga.

Semesterlagen måste ses som en skyddslagstiftning mot arbetsköparnas rovdrift när det gäller arbetskraften. Den skall vara ett hinder mot överansträngning och förtida förslitning och ge möjlighet till lämplig vila och rekreation. Arbetsköparna har under tidigare år ständigt försökt tumma på lagens andemening. Sålunda har man i flera branscher tvingats ta semester på helt olämpliga tider och också varit tvungen att baka in semestern i samband med krångliga skiftscheman.

Arbetsgivarnas organisation, Svenska arbetsgivareföreningen, har i avtalsförhandlingarna föreslagit en konjunkturanpassad arbetstid och semester. Det är ett nytt försök att urholka semestern. Arbetsköparna sätter lönsamheten före arbetarnas möjligheter till en meningsfull vila och rekreation. Riksdagen bör därför, menar jag, göra ett bestämt uttalande att semestern liksom arbetstiden i övrigt inte skall kunna konjunkturanpassas såsom Svenska arbetsgivareföreningen har föreslagit i avtalsförhandlingarna.

Utskottet erinrar, med anledning av förslaget, om att det inte behövs något uttalande, eftersom lagens stadgande om semesterns längd och rätten att spara semester är tvingande till arbetarnas förmån. Ja, så långt är allt gott och väl. Nu kan yrkandet också tolkas litet mer långsiktigt och avse vad som skall gälla i framtiden. Här gäller det då också principer. Hur skall beslut här i riksdagen följas upp? Skall framställningar från arbetsmarknadens parter kunna vinna gehör hos riksdag och regering?

Trots att avtalsuppgörelsen nu är klar återstår ett kommittéarbete mellan arbetsmarknadens parter. Frågan inställer sig om riksdagen i en framtid kan försämrå en lag därför att arbetarparten tvingas gå med på försämringar och på så sätt köpa sig till löneförbättringar. Frågan är viktig. Om riksdagen anser sig kunna gå med på sådana försämringar i framtiden, kommer det att bli ett trumfess för arbetsköparna. Nu vill inte jag tro att riksdagen vill spela med i den rollen och hjälpa arbetsköparna till utpressning. Jag tolkar därför utskottets skrivning när det gäller de här två grundläggande delarna av lagen så, att man i framtiden inte kommer att konjunkturanpassa semestern. Jag uppfattar det också så, att utskottet instämmer i andemeningen i vårt yrkande.

Däremot finns det inom ramen för semesterlagens 18 § möjlighet att spara semester. Den enskilde arbetaren avgör om han skall spara semestern över en femårsperiod. Det vore intressant att få veta om lokala avtal genom denna paragraf kan fogas in i konjunkturanpassningen. Finns det alltså här möjlighet att i avtalsform konjunkturanpassa semestern genom att man sparar semestern till tider som passar arbetsköparna och industrin?

1974 års semesterkommitté föreslog att fem veckors semester skulle införas 1977. Den socialdemokratiska regeringen kompromissade föregående år med de borgerliga och arbetsköparna och sköt upp den femte

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

semesterveckan. Det skedde under starka protester från dem som befann sig i framför allt tunga och hälsofarliga arbeten, bl. a. skiftarbetarna.

Trots att utskottet har tagit initiativ till en del avgörande förbättringar vill jag påstå att kompromissen har försämrat semesterlagen. En av eftergifterna är alltså att den blivit ett år försenad. Arbetsköparna kan alltså se tillbaka på 1977 som ett guldår då de fick den femte semesterveckan uppskjuten och nu lyckats trumfa igenom ett reallönesänkingsavtal.

Det fanns flera brister i det lagförslag som arbetsmarknadsminister Ahlmark lade fram. Det var häpnadsväckande försämringar han föreslog. Han ville att skiftarbetarnas semester skulle försämras i jämförelse med semesterkommitténs förslag så, att endast ett av de veckoslut som infaller omedelbart före eller efter semesterledigheten skulle vara ledigt. Därmed skulle alltså skiftarbetarna ha fått en kortare sammanhängande ledighet. Denna orättvisa skulle alltså drabba den grupp som har de hårdaste villkoren på arbetsmarknaden.

Utskottet har nu ändrat detta och föreslår att båda veckosluten skall vara lediga, och det är bra. Tyvärr blev inte vpk-kravet tillgodosett. Utskottet har tillstyrkt det socialdemokratiska förslaget att ledigheten skall omfatta 19 dagar för att skiftarbetarna skall få båda veckosluten lediga. Det är grovt orättvist mot dem som jobbar skift. Om semestern skall förläggas till en period av tre veckor och en period av två veckor på grund av olika omständigheter, får den som inte jobbar lördag-söndag veckosluten lediga. Men den som jobbar skift får då en försämring i båda perioderna. Därför yrkar jag bifall till vpk-motionens förslag avseende 9 §.

Arbetsköparna har också utnyttjat semesterlagens luckor till att tvinga fram semester på sämre tider. Semesterlagens 12 § bör därför förstärkas, så att endast särskilda skäl kan föranleda avtal om annan tid än juni-augusti. Vi anser att den lokala fackföreningen skall ha vetorätt när det gäller semesterns förläggning i de fall där förhandlingar om semesterförläggningen inte lett till en överenskommelse. Utskottet har inte biträtt förslaget, men lutar tydligen helt på de medbestämmandeavtal som skall träffas. Erfarenheterna från avtalsuppgörelsen är att det blir mycket dåliga kompromisser och att arbetsköparna på ett eller annat sätt tvingar fram undantag som gör att semesterns förläggning ändå kan bli olämplig. Det gäller framför allt när parterna inte är överens om semesterns förläggning. Därför yrkar jag bifall till vpk-förslaget när det gäller 12 §.

Vpk har vid flera riksdagar motionerat om att räntan på semesterpengarna skall tillfalla arbetarna. Arbetsköparna gör vinster på semesterlönen, som uppgår till ca 15-20 miljarder. Dessa räntevinster skulle kunna användas på annat sätt för att förbättra semestervillkoren, förbättra för låglönegrupperna, de värnpliktiga, de som är i arbetsmarknadsutbildning, arbetslösa m. fl.

Detta kan ske genom en semesterlönefond. Därför bör regeringen snabbtreda frågan om en semesterlönefond i syfte att förbättra semestervillkoren och att räntevinsterna skall utgöra grunden för fonden. Den-

na fråga är gammal och så klar, att det inte behövs långa utredningar, utan det är möjligt för regeringen, om den goda viljan finns, att lägga fram ett förslag till höstens riksdag. Jag yrkar bifall till yrkandet 3 i motionen 1547.

Jag instämmer i övrigt i utskottets förslag i vad gäller de korttidsanställda, eftersom detta väl överensstämmer med vpk:s motionsyrkande.

När det gäller gruvarbetarna har vi yrkat att de skall inräknas under den särskilda semesterlagen. Anledningen är radongasen och den joniserande strålning som finns under jord. Kravet har ställts från gruvarbetarna själva och därför har vi föreslagit att riksdagen bör uttala att underjordsarbetarna skall falla under denna lag. Utskottet har behandlat motionsyrkandet välvilligt och har uttalat att om lagen skall vara kvar bör dessa få möjlighet till sex veckors semester. Det är egentligen inte någonting som skall utredas – faran är ju att en utredning förskjuter en angelägen reform för underjordsarbetarna. Utskottet diskuterar om lagen skall vara kvar eller ej, och det borde stå klart att den särskilda risk som föreligger med joniserande strålning finns kvar. Därför bör lagen vara kvar och därför förstår jag inte utskottets reservationer. Jag tolkar ändå utskottets skrivning som ett bifall och en klar beställning till utredningen att komma fram med ett förslag där underjordsarbetarna räknas in under den särskilda lagen.

Herr talman! När man har varit med om att driva kravet om en femte semestervecka, såväl i riksdagen som på det fackliga planet, är det tillfredsställande att förslaget äntligen genomförs. Vpk godtar förslaget i propositionen i väsentliga delar. Men vi godkänner inte motiveringarna till många av förslagen, framför allt inte den i rosenrött skildrade medbestämmandelagens betydelse. Jag vill bara göra utskottet uppmärksam på den passus de har skrivit som innebär att semesterlagens upphängning på medbestämmandelagen gör den ihålig. Utskottet skriver: "Avgörandet i vilken takt möjligheterna till medbestämmande skall utnyttjas ankommer ytterst på arbetsmarknadens parter."

Jag vill bara påpeka den sammankoppling mellan löneförhandlingar och förhandlingar om medbestämmandeavtal som förekommer – att arbetsköparna kan helt vägra att skriva in verkliga förbättringar. Erfarenheterna av den nu avslutade centrala avtalsrörelsen öppnar skrämmande perspektiv. Eftersom avtalsförhandlingarna numer också gäller lagstiftningen, måste en fara noteras som är anmärkningsvärd.

LO och PTK har varit återhållsamma och från början godtagit en reallöneförsämring. Utrymmet medger inget mer, säger de. LO har genom åren varit positiv till produktivitetssökning. Man har medverkat till att betala varje reform genom att till viss del garantera en produktivitetssökning.

Nu börjar produktivitetssökningen närma sig ett tak. Det är svårt att få ut mer i form av ökade arbetsprestationer. Vad händer då? Enligt den tidigare filosofin skulle löneökningar och reformer betalas av det s. k. utrymmet som till stor del skapats genom ökade arbetsprestationer

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

och andra produktivetsbefrämjande åtgärder, t. ex. minskad sysselsättning. Kommer nu framtiden att innebära antingen löneökningar och försämrade sociala villkor eller likartade sociala villkor och ingen löneökning? Så ställer LO och PTK frågan, och om man inte går in och tummar på kapitalets lönsamhet och profiten, då står vi vid en skiljeväg. Då kommer man från riksdagens sida att kunna tumma på de sociala förmanerna.

Det är alltså en stor fara för semesterförmånerna om denna filosofi får fortsätta och kapitalet skall sitta i orubbat bo. För att slå vakt om semestern och andra reformer måste det verkligen till en offensiv mot arbetsköparnas utmanande politik, som gör det politiskt omöjligt för arbetsmarknadsminister Ahlmark att försämbra sociala framsteg, som han gjorde med semesterförslaget. Utskottsarbetet har varit en hård dom över arbetsmarknadsminister Ahlmark. Fortsätt med det!

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1547, yrkandena I A, I B och 3.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg slutade med att säga, att utskottsarbetet hade varit en hård dom över propositionen. Förutsättningen för det yttrandet är naturligtvis att Lars-Ove Hagberg inte längre deltar i utskottsarbetet. Annars hade han inte kunnat säga något sådant.

Det har framgått av vad utskottets ordförande och Per Ahlmark har sagt, att utskottet i allt väsentligt har godtagit regeringsförslaget. Det står också mycket tydligt att läsa i betänkandet.

Göran Karlsson ansåg att vi i utskottet även hade i allt väsentligt godtagit den socialdemokratiska partimotionen. Detta står däremot inte i betänkandet. Man får väl tolka uttalandet så, att det är en beskrivning från Göran Karlsson av motionens innebörd, dvs. att motionen också i allt väsentligt ansluter sig till propositionen. Det framgår om man läser den socialdemokratiska motionen, att det ligger till på det sättet.

På de två punkter som motionärerna ansett viktigast, har vi träffat kompromisser som enligt min uppfattning tillgodoser önskemålen både i propositionen och i motionen. Vi har fört arbetet ett steg vidare och hittat lösningar som vi hoppas skall kunna fungera.

Motionens yrkanden i övrigt rör ju detaljer, som inte är oviktiga för dem som är berörda, men som naturligtvis inte rubbar det väsentliga. Man kan väl sammanfatta behandlingen så här: när det gäller sex av de 15 förslag som motionen tar upp, föreslår vi lagändringar – inte de lagändringar som motionärerna velat ha, men i alla fall lagändringar. I två fall föreslår utskottet att riksdagen skall ge till känna hur det fortsatta utredningsarbetet skall bedrivas – det är inte några kontroversiella saker – och i övriga fall avstyrks motionen med motiveringar som ger ytterligare klarhet i hur lagen skall tillämpas. Jag har därför inte behov av någon ytterligare polemik med socialdemokraterna i det här stycket.

Det är klart att vänsterpartiet kommunisterna inte gillar att det har

träffats en kompromiss, men det är ändå att gå litet väl långt om man säger att detta är en försämring av semesterlagen. Var och en, som jämför det förslag som nu föreligger och propositionen å ena sidan med den nuvarande semesterlagen å andra sidan, måste ju finna att det är oerhörda förbättringar, även sett från vpk:s synpunkt. Det framgick av andra delar av Lars-Ove Hagbergs anförande, så det där var väl mera för retorikens skull.

Kommunisternas förslag här präglas ju liksom i övrigt när det gäller arbetstidsfrågor av en allmän överbudsanda. De anser sig inte behöva ta hänsyn till att det kostar att korta ner arbetstiden, och att detta måste vägas mot andra önskemål. Därför kan vpk på olika områden lägga fram en rad förslag som det naturligtvis inte finns några ekonomiska möjligheter att genomföra.

Det som har förvånat mig i den kommunistiska motionen är att man vill begränsa avtalsfriheten när det gäller tidpunkten för förläggningen av semestern. Det kan ju finnas skäl för både arbetstagare och arbetsgivare att inte ta ut fyra veckor under sommarmånaderna utan i stället avtala om att ta ut en längre del under resten av året. Det behöver väl i så fall inte underställas arbetsdomstolen, utan på den punkten skall man kunna träffa avtal, om man är överens. Det kan ju vara ett klart löntagarintresse att göra det.

När det gäller förslaget om de underjordsarbetande var jag inte riktigt säker på om kommunisterna accepterar vad utskottet har sagt. Jag vill betona att här är det fråga om att saken skall utredas vidare, men utskottet har inte ställt sig bakom det som står i vpk-motionen om att allt underjordsarbete skulle berättiga till sex veckors semester. Det har för övrigt inte Landsorganisationen gjort heller. För de anställda kan det ju vara mera angeläget att ta ut det här utrymmet på ett annat sätt än just som en sjätte semestervecka, och då bör de ha möjlighet till det. Allt underjordsarbete innebär inte heller speciella strålningsrisker.

Slutligen ställde Lars-Ove Hagberg en fråga om reglerna för den sparade semestern. Frågans innebörd är: Kan man genom avtal tvinga arbetstagare att spara den femte semesterveckan och på det sättet tvinga fram en konjunkturanpassning? Jag tycker att lagen i det fallet är fullständigt klar. Varken 4 § eller 18 § är dispositiva. Utskottet påpekar i betänkandet på s. 10 att detta är en skyddslagstiftning. Det behövs inget särskilt uttalande. Semestern kan inte konjunkturanpassas. Att spara den femte semesterveckan är en personlig rättighet som den enskilde själv förfogar över.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det sista i herr Romanus anförande är intressant, för enligt lagen skall det vara arbetaren som har avgörandet. Men frågan är: Om man träffar avtal, kommer det att förhindras? Jag tycker att skrivningarna inte har på ett riktigt sätt täckt upp den delen av möj-

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

Fredagen den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

ligheterna till konjunkturanpassning.

Det svar herr Romanus lämnade ger ingen säkerhet för vad ett sådant avtal skulle kunna innebära. Skall arbetsköparna kunna tvinga fram ett avtal eller har arbetarparten lagen som stöd i ryggen, så att man inte kollektivt kan träffa ett sådant här avtal? Jag tycker att det är väldigt viktigt att principen klart fastslås, så att arbetarparten bestämt kan avvisa varje sådan form av skrivning, lokalt lika väl som i centrala avtal.

Det är, som jag har påpekat, försämringar i förhållande till semesterkommitténs förslag som arbetsmarknadsministern har lagt fram. Och jag tycker det är utmanande försämringar! Den mest utmanande försämringen är just den som jag har framhållit tidigare, nämligen hänsynstagandet till industrins och arbetsköparnas krav rörande semestern, där man bara har tagit med ett veckoslut för skiftarbetarna. Motivet härför har varit arbetsköparnas tal om produktionssvårigheter. Jag tycker fortfarande att lagförslaget i den delen är otillräckligt, därför att just skiftarbetarna är den grupp som drabbas hårdast i nästan alla fall. Om de skulle ha kortare semester än fyra veckor, så tycker jag det inte vore mer än rätt att de får båda veckosluten lediga. Herr Ahlmarks förslag är helt utmanande och visar på en vilja att gå arbetsköparnas ärenden. Det är också ett avsteg från semesterkommitténs förslag, som låg i linje med utvecklingen på arbetsplatserna, bl. a. i processindustrin där jag har mycket stor erfarenhet av dessa problem.

Vad sedan angår semesterlagens 12 § om rätt att ha sammanhängande semester sommartid har den paragrafen byggts upp på medbestämmandeavtalets grund. Där vill vi ha en vetorätt för arbetarparten att förlägga sin semester så, om förhandlingar inte ger önskat resultat.

När underjordsarbetarnas reservationer förs fram av herr Romanus men inte i utskottets betänkande, blir man litet fundersam huruvida inte vpk-kravet ändå är det riktiga, alltså att det inte behövs någon utredning. Jag vill därför yrka bifall till vpk-motionen även när det gäller punkterna 2 och 4.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag säger här är naturligtvis ingenting som kan åbe-ropas vid domstol, men jag tycker att lagen är helt klar. Och vad utskottet har skrivit är också klart i vad gäller möjligheter att spara semester.

I 4 § står:

”Arbetstagare har rätt till tjugofem semesterdagar varje semesterår utom i fall som avses i 5 och 27 §§.” Denna paragraf är icke dispositiv. Den kan inte tas bort avtalsvägen. Det är bara den enskilde själv som kan förfoga över sparandet av semester.

Lars-Ove Hagberg frågade sedan: Kan Arbetsgivareföreningen tvinga fram ett avtal som begränsar semesterförmånerna? Jag vill svara, att jag kanske har något större tilltro till fackföreningsrörelsens styrka än vad herr Hagberg tydligen har, och jag tror inte att arbetsgivarna över huvud taget kan tvinga fram sådana medgivanden i avtal, även om det

skulle vara lagligt tillåtet – men det är det alltså inte.

Sedan tog herr Hagberg åter upp frågan om veckosluten och sade att det var en eftergift för arbetsköparnas krav när man i propositionen föreslog, att de som arbetar på lördag och söndag skall få ledigt under det ena veckoslutet i anslutning till semestern. Men om man läser propositionen finner man att där hänvisas till yttranden från offentliga arbetsgivare som t. ex. statens järnvägar och Kommunförbundet. Det påpekas att det kan bli svårt att bedriva sjukvård om ett semesterlag skall gå av på fredag före en helg och det andra laget börjar sin tjänstgöring först på måndagen. Då får man ett veckoslut där båda semesterlagen har ledigt, och då kan det bli svårt att klara sjukvården.

Detta kallar nu Lars-Ove Hagberg för arbetsköparkrav. Jag vet inte om hans partivänner ute i landstingen anser sig företräda arbetsköparna, när de vill se till att sjukvården fungerar. Och det är motiveringen i detta fall. Det framgår av propositionen. Men det kanske är så, att det fina politiska språket om arbetsköpare, som kommunisterna tycker om att köra med, halkar ur munnen litet för hastigt utan att talaren riktigt tänker på ordens innebörd.

När det sedan gäller underjordsarbetarna har jag inte sagt någonting utöver vad som står i utskottsbetänkandet. Jag har bara påpekat att man i utskottsbetänkandet talar om sådana underjordsarbetare som utsätts för joniserande strålning och att det, om man har kvar den särskilda semesterlagen, finns skäl som talar för att även de som utsätts för joniserande strålning skall omfattas av lagen. I vpk-motionen sägs att allt underjordsarbete automatiskt skall ge sex veckors semester. Då pekar jag på att de som har underjordsarbete, som inte innebär sådana här risker, kanske hellre vill disponera detta utrymme på annat sätt än genom att ta ut en sjätte semestervecka. Det finns ingen anledning för riksdagen att omöjliggöra det.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Lagen, anser jag, skall utgöra ett stöd för den fackliga verksamheten. Jag har ingen bristande tilltro till fackföreningsrörelsens kollektiv men kanske viss kritik att rikta mot dess ledning. Jag tror säkert att man kan mobilisera en väldig kamp, men frågan gäller vad man har för stöd i lagen – det är det vi diskuterar.

Jag anser att man har ett dåligt stöd i lagen i vad gäller konjunktur-anpassningen. Enligt 18 § skall man inom den givna ramen fem år kunna spara en vecka varje år. Frågan är om man kan teckna avtal om detta. Jag är inte säker på det, men jag är mycket skeptisk. Det står visserligen i lagen att arbetaren skall avgöra om han vill spara semesterdagar, men vad kommer att hända om man lokalt tvingar fram en annan överenskommelse? Vi har sett hur den gamla semesterlagen urholkades och uttunnades av arbetsköparnas framstötter och hur de fackliga organisationerna på grund av lagens dåliga formuleringar tvingades till eftergifter för att kunna förbättra på andra områden. Man fick då göra avvägningar

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

i negativ riktning. Det tycker jag är en felaktig väg. Dessutom har arbetsmarknadsministern förutskickat att en utredning skall tillsättas för att titta på den här lagen och följa utvecklingen. Vilken utveckling? När han tittade på semesterkommitténs förslag och utvecklingen sedan dess passade det att ta bort ett veckoslut för skiftarbetarna. Är det i den andan som också den fortsatta utredningen skall arbeta?

När det gäller veckosluten vill jag fråga herr Romanus: Blir det bättre inom sjukvården om man har fyra veckors sammanhängande semester? Uppstår det inga problem när man har fyra veckors semester och därmed rätt till ledighet under båda veckosluten? Då är det tydligen inga problem, men när enskilda arbetstagare tvingas till semester i tre veckor eller två veckor, då uppstår helt plötsligt väldiga problem. Jag tycker att herr Romanus talar emot sig själv på den punkten.

I fråga om underjordsarbetarna framgår det av vår motion att vi har kopplat sex veckors semester just till joniserande strålning.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att Lars Ove Hagbergs argumentation visar att det inte finns mycket kvar av vänsterpartiet kommunisternas kritik – man måste uppehålla sig vid den konjunkturanpassade arbetstiden, eftersom det är ett förslag som har framförts i dagsdebatten.

Lars-Ove Hagberg sade ju själv att det står i lagen att det är en rättighet för arbetstagaren att spara semesterdagar. Vad kan man mer begära?

Det står i lagen att arbetstagaren har denna rätt. Lars-Ove Hagberg frågar vad som händer om man tecknar avtal som inte respekterar denna rätt. Ja, det vet väl Lars-Ove Hagberg! Då gäller ju inte avtalet i den delen – det står också i lagen. Utskottet har dessutom talat om att det inte går att konjunkturanpassa arbetstiden på ett sätt som tar ifrån arbetstagarna de rättigheter som de har enligt lagen. Jag har läst upp det flera gånger. Jag förstår inte vad man mer begär.

Det måste vara så, att man vill ställa yrkanden i det här avseendet bara för att det är dagsaktuellt, och för att man skall få en poäng att flagga med. Klarare besked än vi har lämnat kan väl inte begäras.

Jag skulle vilja ställa en motfråga: Vad är det för ytterligare paragrafer ni vill ha? Det står i lagen att arbetstagarna har rätt till fem veckors semester. Det står att det är arbetstagaren själv som har rätt att spara semester. Hur skall man tydligare kunna skriva detta så att ni blir nöjda?

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Vi har framför oss ett enhälligt utskottsbetänkande. Normalt brukar det inte föranleda några diskussioner, och jag skall begränsa mig till ett par mycket korta bemärkningar.

Vid regeringsskiftet hade vi inom den socialdemokratiska regeringen kommit en bra bit på vägen med ett förslag till ny semesterlag. Att jag tar till orda nu beror på att jag personligen var djupt engagerad i det arbetet. Jag hade bl. a. ansvaret för de direktiv som semesterutred-

ningen arbetade efter. Därför var det rätt förståeligt att jag med stort intresse emotsåg den proposition som arbetsmarknadsministern skulle framlägga för riksdagen.

Redan förra våren omtalade vi från den socialdemokratiska regeringen hur vi avsåg att i stort utforma en semesterreform. Vi redovisade ett antal ställningstaganden till utredningens förslag i viktiga frågor. Jag var självfallet nyfiken på hur min efterträdare skulle förhålla sig till våra ställningstaganden.

Det förslag vi fick till riksdagen är i sina huvuddrag tillfredsställande, och vi har i vår partimotion gett till känna vår uppskattning av arbetsmarknadsministerns förslag i de här delarna. Det är ett oreserverat erkännande. Det betyder att jag kan passa på att tillbakavisa det yttrande som arbetsmarknadsministern enligt pressen har fällt, att oppositionen skjuter på allt som rör sig. Man kan säga att oppositionen skjuter på för att få saker att röra sig i rätt riktning.

Vi hann, herr talman, emellertid inte med att arbeta fram detaljlösningar i alla frågor. Vi redovisade där inga definitiva ställningstaganden, och flera sådana frågor har arbetsmarknadsministern velat lösa på ett sätt som vi inte gillar. Därför tog vi upp dem i en partimotion och föreslog andra och, som vi menar, bättre lösningar. Nu har utskottet enats på dessa punkter på ett helt acceptabelt sätt. Det är ju för detta riksmöte en unik händelse, som jag anser att vi bör vara mycket glada för. Den semesterreform som kommer ut av dagens beslut är allas vår egendom.

Den omständigheten att jag har lyft på hatten för arbetsmarknadsministern och för utskottet innebär inte att jag anser att semesterreformen, som den blir genom dagens beslut, är färdig. Det fattas fortfarande viktiga bitar, men det skall inte uppfattas som kritik mot arbetsmarknadsministern. Vi hade själva i regeringsansvar måst låta utreda en del frågor ytterligare innan vi hade kunnat föreslå goda lösningar. Jag tänker på frågan om en särskild semesterform, som i sin tur är en förutsättning för en utvidgning av rätten till semesterlön vid sjukdom och annan ofrivillig frånvaro.

En annan fråga som verkligen pockar på sin lösning är en förstärkt semesterlön åt de lågavlönade. Jag vill passa på att utnyttja det här tillfället att framhålla för arbetsmarknadsministern hur viktigt det är att denna utredning omedelbart kommer till stånd. Så hade skett om vi hade haft regeringsansvaret.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Skara (m):

Herr talman! Förslaget om att förlänga semesterledigheten från fyra till fem veckor motsvarar det krav som moderata samlingspartiets partistämma uttalade sig för redan 1975. Detta krav följdes upp genom motionen 1301 till föregående riksmöte av herrar Åkerlind och Wennerfors. Vad gäller själva principfrågan och de nya förmåner som föreslagits i anslutning till reformen har vi därför anledning att i dessa hänsenden

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

hälsa propositionen med stor tillfredsställelse.

Emellertid innehåller lagförslaget ett regelsystem, som kan bli svårt att administrera. Den naturliga utvecklingen av semesterrätten hade enligt min mening varit att bygga vidare på den hittillsvarande semesterlagstiftningen, eftersom denna är relativt väl inarbetad. På arbetsplatserna är befintliga redovisningssystem även anpassade till gällande lagstiftning. Förslaget till ny semesterlag kan vid en jämförelse med nuvarande förhållanden – vad gäller dess tillämpningsregler – vålla nya problem på såväl offentliga som enskilda arbetsplatser.

Lagtexten har blivit mycket omfattande, vilket ställer stora krav på personalredovisningsrutinerna. Förutom den omställning som de nya bestämmelserna ger upphov till är det enligt min åsikt risk för att det svårtolkade regelsystemet kan innebära en otillfredsställande arbetssituation för de anställda på personalavdelningar eller motsvarande, som praktiskt skall räkna ut de olika ersättningsarna.

Jag har i motionen 1546 givit några exempel på regelsystem som kan leda till sådana svårigheter som jag nu har givit uttryck för. Jag skall inte här, herr talman, ta upp tiden med att upprepa dessa exempel, utan jag ber endast att få hänvisa till vad jag har anfört i motionen. Jag vill dessutom hänvisa till motionen 1545 av herr Ringaby (m) m. fl. och motionen 1541 av herr Börjesson i Glömminge (c) m. fl., vilken är en trepartimotion med flera undertecknare från centerpartiet, moderaterna och folkpartiet.

De exempel som jag har pekat på visar att det vore av värde om reglerna kunde förenklas. Det skulle i hög grad underlätta reformens genomförande och vara helt i linje med den eftersträlvade avbyråkratisering som den nya regeringen på ett förtjänstfullt sätt i olika sammanhang har givit uttryck för. Därför borde riksdagen kunna överlåta åt arbetsmarknadens parter att finna former för den praktiska tillämpningen. Jag tycker att detta är en bra princip, som borde tillämpas så långt det är möjligt när det gäller arbetsrättsfrågor och motsvarande. En sådan strävan är dessutom i linje med den företagsekonomiska utveckling som f. n. pågår.

Jag menar alltså att kollektivavtalet liksom hittills är det främsta instrumentet för en sådan reglering. I motionen har jag därför yrkat en sådan ändring av semesterlagens regelsystem att det – utom såvitt avser rätten till 25 semesterdagar – kan förenklas med stöd av kollektivavtal.

När jag tar del av det enhälliga utskottsbetänkandet, finner jag att man i viss utsträckning ändå har instämt i mina synpunkter eller reagerat för mina varningar. Utskottet anser det angeläget att semesterlagen ges en sådan utformning att den i tillämpningen inte medför praktiska olägenheter. Man erkänner att regelsystemet är komplicerat och säger att detta beror på att systemet kräver lösningar av invecklad natur.

Därefter gör utskottet uttalandet att det enligt utskottets mening får anses som betydelsefullt "att förenklingar kommer till stånd avtalsvägen". Det är ett värdefullt uttalande i linje med vad jag anfört i motionen.

Men utskottet borde då ha tagit steget fullt ut och anslutit sig till mitt förslag om att denna princip borde gälla alla övriga regler utom den som gäller rätten till 25 dagars semester, som alltså måste vara lagfäst. Eftersom lagen innehåller en rad tidsfrister som är ganska snäva, hänger ett hot om skadestånd över de företag som inte kan uppfylla de ställda kraven under den angivna tidsfristen.

Eftersom det dock anges att ett fortsatt utredningsarbete skall komma till stånd, skall jag nu avstå från att ställa några yrkanden. Jag förutsätter emellertid, herr talman, att man i det fortsatta utredningsarbetet uppmärksammar mina synpunkter, och jag vill tillkännage min avsikt att återkomma i frågan när resultatet från utredningsarbetet redovisas eller i annat sammanhang.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden i år väckte Karl-Erik Håll och jag en motion om sex veckors lagstadgad semester för gruvarbetare under jord. Det är ett gammalt krav från gruvarbetarna. Det har förts fram på många avtalskonferenser och kongresser och har även varit föremål för motioner i denna riksdag. Själv väckte jag en motion i frågan 1973 tillsammans med några partikamrater.

Visserligen kan det vara svårt att plocka ut en speciell yrkesgrupp och säga att dess förhållanden är värre än andras, men jag tror inte att det finns några delade meningar om att gruvarbete under jord är ett av de tyngsta och mest pressande arbeten som finns i vårt arbetsliv. Denna yrkesgrupp är särskilt utsatt med sitt tunga och hälsofarliga arbete i avgaser, damm, buller, fukt och mörker.

I vår motion nämnde vi också att många gruvarbetare utnyttjat möjligheten till tidigare pension, vilket är ett bevis för att gruvarbetet är svårt att klara i högre åldrar. Arbetarna orkar ofta inte gå kvar i gruvan till normal pensionsålder.

Vi gick i vår motion inte närmare in på de nya faror för gruvarbetarnas hälsa som radongasen utgör. Helt klart är att ett nytt riskmoment lagts till de tidigare, ett riskmoment vars följder man ännu inte vet så mycket om.

Semesterkommittén ansåg att den särskilda semesterlagen borde upphävas i samband med att den femte semesterveckan infördes. Vi trodde att regeringen skulle följa kommitténs förslag, och därför byggde vår argumentering för en längre semester åt gruvarbetarna på deras arbets-situation och förhållanden i stort. Sammantagna är dessa skäl så starka att de skulle motivera en allmän förlängning av semestern för gruvarbetarna.

Nu anser departementschefen i sin proposition om ny semesterlag att det inte finns tillräckliga skäl för att avskaffa den särskilda semesterlagstiftningen. Därmed följer han så tunga remissinstanser som socialstyrelsen, LO, TCO och SACO/SR. Det är bra. Jag vill understryka vad socialstyrelsen säger, nämligen att frågan bör ytterligare utredas och

uppmärksamhet ägnas även åt arbete som är exponerat för radon och radondöttrar. Det viktigaste är givetvis att försöka undanröja orsakerna och eliminera riskerna. Men det är en strävan på lång sikt, såvida man inte helt vill förbjuda sådant arbete.

Av stor betydelse är den riskminskning som en semesterförlängning kan innebära. Särskilt värdefull bör en längre semesterperiod vara för dem som tvingas utföra tungt arbete i mörker under jord. När nu den särskilda semesterlagen blir kvar för de radiologiskt arbetande, borde den logiska följden bli att gruvarbetarna innefattas i denna lag. Strålskyddsinstitutet är inne på dessa tankegångar. Det har konstaterat oväntat höga koncentrationer av den radioaktiva ädelgasen i många svenska malmgruvor.

Arbetsarkyddsstyrelsen fäster liksom strålskyddsinstitutet uppmärksamheten på frågan om underjordsarbete i gruvor och anser att den radioaktiva strålningen utgör en miljöfaktor i varierande utsträckning, oberoende av vilket slags arbete som utförs. Styrelsen pekar också på den möjlighet till samverkan och riskökning som vid underjordsarbete kan föreligga mellan exposition för radioaktivt material och samtidig exposition för andra miljöfaktorer, t. ex. dieselgaser. Om en förlängd semester för radiologiskt arbete bibehålls, framstår det för arbetsarkyddsstyrelsen riktigt att även gruvarbetare som utsätts för joniserande strålning får förlängd semester. Tydligare än så kan knappast behovet av längre gruvarbetarsemester uttryckas. TCO har samma klara uppfattning i denna fråga.

Nu hade jag vid genomläsningen av propositionen väntat att statsrådet efter att ha refererat de omnämnda positiva uttalandena och efter att ha föreslagit ett bibehållande av den särskilda semesterlagen skulle ha innefattat även gruvarbetarna i särbestämmelserna. Först säger nämligen statsrådet att vissa personalgrupper utsätts för strålningsdoser som svårigen kan minskas genom skyddsåtgärder och att man inte kan bortse från att en förlängd ledighet kan ha visst värde från hälsosynpunkt för dessa arbetstagare. Mot denna bakgrund kommer statsrådet fram till att inga nya grupper skall föras in under särbestämmelserna. Det tycker jag är en mycket överraskande slutsats.

Som tur är har socialutskottet dragit en mera logisk slutsats av det refererade remissyttrandet om farorna för underjordsarbete än vad föredragande statsrådet presterat. Utskottet framhåller nämligen att underjordsarbetare som utsätts för joniserande strålning bör jämnställas med arbetstagare med radiologiskt arbete. Om den särskilda semesterlagen bibehålls, finner utskottet skäl för att även andra arbetstagare som utsätts för joniserande strålning av viss omfattning ges rätt till förlängd semester.

Jag är glad och tacksam över detta utskottets ställningstagande, även om jag i likhet med herr Hagberg i Borlänge tycker att det kanske inte är så mycket att utreda längre. Behovet är ju så klart dokumenterat. Men i varje fall bör utredningsarbetet ske med stor skyndsamhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr BENGTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Den nya semesterlagen är en viktig reform för att förbättra villkoren för landets löntagare. Den innebär flera positiva förändringar, bland vilka den femte semesterveckan kan sättas främst. Genom möjligheten att spara semesterledighet ges löntagarna valfrihet att disponera ledigheten på sätt som bäst passar deras situation. Efter fem år kan löntagarna ta ut tio veckors semester i en följd.

Den nya semesterlagen innebär även förbättrade ekonomiska ersättningsregler för löntagarna. Genom att låta den s. k. tolvprocentsregeln bli tillämplig på hela arbetsmarknaden skapar man rättvisa villkor för olika grupper där semesterersättningen tidigare utvecklats på olika sätt. Tolvprocentsregeln innebär en viss överkompensation jämfört med tidigare, men man har från regeringens sida ansett det önskvärt att semesterlönen skall ges en hög nivå med tanke på de kostnader de flesta människor har under sin semester.

De deltidssarbetandes villkor blir också förbättrade, vilket är viktigt ur jämställdhetssynpunkt, då kvinnorna i stor utsträckning arbetar på deltid. Enligt propositionen får även nyanställda bättre förmåner.

I den regeringsförklaring som den nya regeringen avgav den 8 oktober 1976 framhölls att den avsåg att föra en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratin. Vi har genom flera förslag kunnat se att så blivit fallet. Semesterlagen är ett konkret exempel. Den arbetsmiljölag som nyligen lagts på riksdagens bord är ett annat.

Med tanke på de försök som gjorts från skilda håll att skapa misstro mot den nya regeringens inställning i arbetslivsfrågor är semesterlagen viktig. Den utgör en dementi när det gäller sådan misstro. Jag vill också framhålla värdet av att ett enigt socialutskott står bakom betänkandet nr 32 och vill därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1547 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1547 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*Semesterlag,
m. m.*

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Semesterlag,
m. m.

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1547 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 294

Nej – 14

Mom. 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1547 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1547 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 295

Nej – 14

Mom. 7 och 8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1547 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 32 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1547 i motsvarande del.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Arbetstidsfrågor

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295
Nej - 14

Mom. 10-18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1547 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 20 och 21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 8 Arbetstidsfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:30 med anledning av motioner om arbetstidsfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:141 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om lagförslag innebärande att sju timmars arbetsdag skulle genomföras under år 1977 och att sex timmars arbetsdag skulle genomföras senast år 1980,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en skyndsamt utarbetad plan för en snabbare nedtrappning av arbetstiden till sex timmars arbetsdag eller 30 timmars arbetsvecka för skiftarbetare och jämställda grupper,

1976/77:470 av herr Hagberg i Borlänge m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att 7 a och 8 §§ i allmänna arbetstidslagen skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att de övertidsuttag som medgavs i arbetstidslagen skulle begränsas till att avse endast övertid för nödfallsarbete, varvid godkännande av lokal facklig organisation skulle inhämtas innan övertid fick tas ut.

2. att 9 § om övertid för förberedelse- och avslutningsarbete samt 10 § om allmän och extra övertid skulle utgå ur arbetstidslagen,
3. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om skyndsamt framläggande av förslag om skärpt straffpåföljd vid brott mot arbetstidslagen i enlighet med vad som anförts i motionen, och

1976/77:472 av fröken Mattson m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande den ordinarie arbetstidens längd och beträffande sänkning av arbetstiden för vissa arbetstagargrupper att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:141,
2. beträffande tilläggsdirektiv för delegationen för arbetstidsfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:472,
3. beträffande begränsning av möjligheterna att ta ut övertid, m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:470.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! I detta betänkande behandlas två motioner från vpk. De berör frågor som dels arbetstidsförkortning, dels begränsning av övertiden.

Vänsterpartiet kommunisterna ställer nu för fjärde året i rad kravet om en arbetstidsförkortning. Skälen för detta är många. Hetsen och jäktet på våra arbetsplatser ökar ständigt. Fler arbetare och tjänstemän slås ut ur arbetslivet, eftersom de inte stoppar loppet ut, dvs. de förtidspensioneras eller sjukskrivs därför att kravet och hetsen på arbetet i förtid har tagit ut den ork som skulle räcka till ett meningsfullt liv efter fullgjort yrkesarbete. Den ökade arbetshetsen är det tunga skälet till en arbetstidsförkortning.

Allteftersom detta rättmätiga krav har fått större och vidare gehör och kommit att omfattas av allt fler människor, har de borgerliga och socialdemokratiska partierna försökt kringgå detsamma genom att ta fram andra förslag, som är halvmesyryr och diskriminerande.

På socialdemokratiskt håll tog man först upp frågan om sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar. Till slut har socialdemokrater och borgare enats om att skapa förutsättningar för kortare arbetstid på något sätt för en del av människorna i samhället, en reformering som helt bygger på att det skall finnas småbarn för att den skall kunna komma till användning. Jag skall inte gå in på denna familjepolitiska fråga i någon större utsträckning nu, men jag kan inte låta bli att konstatera att det beslut som fattades för en tid sedan uppfattas som diskriminerande på arbetsmarknaden. Man kommer i många fall inte att våga eller av ekonomiska skäl att kunna utnyttja reformen.

Vad som däremot är beklagligt är att socialdemokratin har fallit för den reaktionära synen, att en förkortning av arbetsdagen skulle vara en fråga om familjepolitik och icke en arbetstidsfråga samt att arbetstids-

förkortningen är beroende av huruvida det finns små barn och inte beror på att arbetare slits ut i förtid.

Erfarenheterna talar för att det inte går att vänta på beslut i den riktning som utskottet förordar. Utskottet hänvisar till utredningar och delbetänkanden från utredningar där det sägs att 30 timmars arbetsvecka, uppdelad på sex timmars arbetsdag, kommer att bli en fråga som bara kan lösas på mycket lång sikt. Ja, erfarenheten av hur beslutet om åtta timmars arbetsdag genomfördes är verkligen avskräckande! Det är arbetsköparna som otvivelaktigt har mest att säga till om när det gäller att bestämma huruvida det genom avtal skall bli någon förkortning av arbetstiden eller inte.

Detta visade också den i går avslutade avtalsrörelsen klart. SAF öppnade förhandlingarna i höstas med krav om bl. a. konjunkturanpassad arbetstid. Detta kunde arbetsgivarna göra i vetskap om att det politiska klimatet genom valutslaget låg i deras intresse. Det kravet kunde de hålla kvar in i det sista och få medlingskommissionen att i en något annorlunda tappning lägga in det i medlarbudet, som också blev avtal.

Vad var det då för konstruktion som SAF hade tänkt sig när det gäller konjunkturanpassad tid? Jo, i lågkonjunkturer när det bara var litet jobb, när det var dålig rullning på hjulen, då skulle arbetarna avstå från att jobba utan att få någon kompensation. 40-timmarsveckan skulle i det konjunkturläget kunna minskas till 35 timmar. Helst skulle naturligtvis arbetsköparkompaniet på Blasieholmen ha sett att även kravet på 30 timmar skulle ha varit möjligt att genomföra. Likadant, fastän på motsatt sätt, skulle förhållandet vara vid högkonjunkturer. Då skulle arbetet kunna fortgå i 45 timmar i veckan utan någon kompensation för övertid. Helst skulle man här naturligtvis också vilja ha möjlighet till ännu mer arbete. I praktiken har man utsikt till mer genom de generösa övertidsbestämmelserna, men detta kommer jag till litet längre fram.

Vad blev nu resultatet av detta reaktionära krav, som inte har någon annan avsikt än att skapa än större profiler? Jo, det antogs i så måtto att det skall utredas. Där kommer givetvis SAF att också driva frågan om försämring av sjukförmånerna och konjunkturanpassning av semester.

Per Ahlmark sade i TV i går kväll i en intervju med anledning av att avtalen blivit färdiga att regeringen hade klargjort att den inte skulle ha godkänt någon försämring av de sociala förmånerna. Han sade det litet självsäkert, men när frågan debatterades, eller rättare sagt när den skulle ha debatterats här i kammaren för några veckor sedan, var själv-säkerheten inte lika stor – den var så låg att Per Ahlmark inte ens gav ett vettigt svar på min då ställda fråga. Det skall bli intressant att höra vad arbetsmarknadsministern kommer att säga när parterna har utrett färdigt och blivit överens. Kommer han då att säga lika självsäkert att regeringen inte tänker gå dem till mötes genom en försämring av de sociala förmånerna? Jag ställer mig mycket tveksam.

Arbetstiden, som i dag normalt uppgår till åtta timmar per dag, är

egentligen avsevärt längre. Till de åtta arbetstimmarna får läggas i normalfallen en timme till rast och på många håll, framför allt i storstadsregionerna, ett par timmar för resa till och från jobbet. Dessutom tillkommer tid för omklädning och tvättning. Sammanlagt innebär det att frånvaron från hemmet, den tid som alltså är nödvändig för arbetet, inte stannar vid åtta timmar utan snarare hamnar på mellan elva och tolv timmar per dag. För skiftarbetare kan den på grund av dåliga kommunikationer kvälls- och nattetid bli ännu längre.

Det finns ett gammalt krav som långt ifrån är uppfyllt, ett krav som ställdes i början av detta sekel, nämligen uppdelningen av dygnet. Den uppdelningen bestod i åtta timmar arbete, åtta timmar fritid och åtta timmar vila. När arbetet egentligen tar en tid av uppemot tolv timmar och sömnen kräver åtta timmar blir det bara fyra timmar kvar för fritiden. Fyra timmar för rekreation och återhämtning. Och i detta ligger då också normalt kvällsmåltiden. Det blir ingen tid över till kultur eller annat nödvändigt aktivt verkande för en meningsfull fritid.

Behöver dessa klara fakta utredas mer? Behöver utslagningen och dess verkningar utredas mer? Vårt svar är nej. Vad som behövs är, oavsett vad profitörerna på Blasieholmen tycker, en förkortad arbetstid och det snabbt. Det är av den anledningen som vi ställer kravet. Det är med den vetskapen som vi ser nödvändigheten av en kortare arbetstid. Det avgörande är inte om det finns barn eller ej. Därmed inte sagt att en kortare arbetstid är ointressant för barnfamiljerna.

Herr talman! Frågan om arbetstiden har också att göra med övertiden. Riksdagen förbättrade genom lagstiftning våren 1976 i viss mån arbetstidslagens övertidsbestämmelser.

Övertiden utnyttjas av arbetsköparna i många fall i den ordinarie planeringen. Därigenom kan de på ett relativt billigt sätt få mer arbete utfört. Att övertiden inräknas i den ordinarie arbetsprocessen visar ju effekterna av den övertidsblockad som vi just har haft. Inom processindustrin har övertiden systematiskt använts, och när övertidsblockaden var ett faktum bröt en stor del av denna industris planering ihop. Hade övertidsblockaden fortsatt hade stora omläggningar krävts för att klara produktionen. Det om något bevisar att övertiden är inberäknad i arbetsprocessen. Detta möjliggör också övertidslagstiftningen. Det här bevisar att den allmänna övertiden i hög grad används för att förlänga den ordinarie arbetstiden.

Även övertidsreglerna medger en viss konjunkturanpassning av arbetstiden. Hade motionen från vänsterpartiet kommunisterna förra året bifallits, hade inte SAF:s reaktionära utspel och utmaning mot arbetarrörelsen i höstas kunnat sättas i verket.

Lagen innehåller fyra övertidsbegrepp: allmän övertid, extra övertid, övertid för nödfallsarbete och övertid för förberedelse- och avslutningsarbete.

48 timmar i veckan kan alltså genom allmän övertid tas ut per vecka. 150 timmar per år är maximum, men med den nuvarande produktionsstrukturen möjliggörs trots detta en avsevärt längre arbetsvecka än 40-

Fredagen den
27 maj 1977

Arbetstidsfrågor

timmarsveckan. Det är riktigt att reglera i avtal, men enligt vår åsikt måste lagen vara så utformad att den blir ett reellt stöd för fackför-
eningarna, så att de kan säga nej till övertid när arbetsköparna trycker
på. Lagen skall vara så utformad att den enskilde inte behöver utsättas
för tryck och utpressning för att göra övertidsarbete.

Låt mig ta ett annat exempel: den som sysselsätter sig med förberedelse-
och avslutningsarbete. Sex timmar i veckan, motsvarande en timme och
12 minuter varje dag, är möjligt enligt gällande lag. En arbetare får i
det här fallet ännu kortare fritid än fyra timmar. I många fall inskränks
fritiden till mindre än tre timmar per dag under ett halvår.

Beträffande vårt krav på begränsning av övertiden anser utskottet att
i arbetstidslagen inte bör införas undantagsregler för tillgodoseende av
skyddssynpunkter. Dessa skall i stället beaktas inom ramen för arbe-
tarskyddslagen. Men inte heller i den lagen uppfylls kravet på en maximal
arbetstid på 40 timmar. Tvärtom ger Per Ahlmark i propositionen möj-
ligheter till ännu mindre reglering. Det skall inte vara dygnsmaximering,
och viljeinriktningen går emot arbetarnas intressen till förmån för ar-
betsköparnas. Men det är arbetarnas intressen som vi vill slå vakt om,
och vi beklagar att vi härvidlag står ensamma i riksdagen. Allt vackert
tal om någonting annat från de andra partiernas sida följs inte av konkret
handling.

Det enda och säkraste sättet att hindra en "kontinuerlig förlängning
av arbetstiden" är att begränsa arbetstiden i lagen, att i lagtexten endast
införa det av alla accepterade övertidsbegreppet, nämligen "överhängande
fara för skada på liv, hälsa eller egendom".

För ytterligare kontroll på det här området skall kraven på övertid
underställas den fackliga organisationen för godkännande. Det blir då
facket som avgör berättigandet av övertiden. Vi vill också i likhet med
vad flera fackliga organisationer framhållit i remissvar framhålla vikten
av att arbetstidslagen får en sådan utformning att den avskräcker från
brott mot densamma. Den nuvarande 15 §, som endast medger bötesstraff
för brott mot lagen, har egentligen ingen avskräckande effekt. Därför
föreslår vpk att regeringen skyndsamt framlägger förslag om skärpning
av straffpåföljden för brott mot arbetstidslagen, att en skärpning av straff-
påföljden genomförs, så att fängelsestraff kan ådömas arbetsköpare som
bryter mot lagen.

När vänsterpartiet kommunisterna kräver arbetstidsförkortning, till sju
timmar 1977 och sex timmar 1980, finns det grupper för vilka denna
förkortning är särskilt angelägen. Där behöver vi gå fram ännu snabbare.
Det gäller dels skiftarbetande, dels dem som har särskilt pressande och
hälsofarliga arbeten. När det gäller de skiftarbetande och arbetare med
mycket oregelbundna arbetstider, finns det i dag åtskilligt material som
entydigt talar för nödvändigheten av ett snart införande av en arbets-
tidsförkortning. På vilket sätt och i vilka former arbetstidsförkortningen
för dessa grupper skall genomföras måste avgöras av de anställda och

deras fackliga organisationer, eftersom förhållandena är mycket skiftande inom de här olika yrkesområdena.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till motionerna 141 och 470. Vad beträffar punkten 1 i motionen 470 yrkas att ikraftträdandet av lagen skall ske den 1 juli 1977.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! De yrkanden som vänsterpartiet kommunisterna i olika sammanhang brukar ställa, om att man snabbare skall införa förkortad arbetstid och förlängd semester, kan givetvis framstå som sympatiska. Vänsterpartiet kommunisterna gör emellertid den här gången samma fel som tidigare: de bortser från den grundläggande sanningen att kostnaderna för en kortare arbetstid liksom för en förlängd semester tas ur samma ekonomiska utrymme som man har för en höjning av den kontanta lönen.

Alla partier är nu överens om att målet när det gäller arbetstidsförkortningen är 30 timmars arbetsvecka eller sex timmars arbetsdag. Det borde inte vara svårt att också bli överens om att förverkligandet av detta mål måste anpassas till de tillgängliga ekonomiska resurserna. Kostnaderna för en förkortad arbetstid med en timme om dagen motsvarar en reallönehöjning på ungefär 15 %. Vpk vill att riksdagen skall besluta att genomföra en sådan förkortning redan i år. Det skulle alltså kosta detsamma som att genomföra en reallönehöjning på 15 %, således betydligt mer än vad det avtal som parterna enades om i går har givit.

Ett förverkligande av kravet i vpk-motionen skulle, med det ekonomiska utrymme som parterna i går blev överens om, innebära att vi får inte bara en reallönesänkning i år, utan också en kontantlönesänkning. Det är väl alldeles klart att ingen på arbetsmarknaden är beredd att ta ett sådant beslut i dag. Ingen grupp på arbetsmarknaden är i dag inne på att acceptera några kontantlönesänkningar på grund av en förkortad, lagstadgad arbetstid. Sedan är det en helt annan sak att enskilda personer kan finna att de vill minska sin arbetstid och därmed ta en lönesänkning. Men att man skulle lagstadga om detta är så verklighetsfrämmande att det egentligen inte finns anledning att förspilla många minuter på att diskutera det.

För var och en som har tagit del av vad långtidsutredningen har sagt, och som har följt den ekonomiska debatten, står det alltså klart att det inte blir möjligt att uppnå sex timmars arbetsdag för alla på åtskilliga år. Vi har då sagt att det är angeläget att gå snabbare fram för vissa grupper. Vi vill ge dem en möjlighet att förkorta sin arbetstid, och vi vill också ge dem en ersättning. Till dessa grupper hör bl. a. barnfamiljerna. När det gäller dem har vi nu tagit ett första steg, genom en utvidgning av föräldraförsäkringen som möjliggör just en kortare arbets-

tid under upp till ett år för varje barn. Tommy Franzén kallar våra tankegångar i det avseendet för reaktionära. Han tycker att det är fel att kalla dessa reformer för familjepolitik. Vi anser att det är en viktig familjepolitisk reform att gå snabbare fram i fråga om barnfamiljerna, när nu alla inte kan få en förkortad arbetstid. Barnfamiljerna är sannerligen mer hjälpta av de reformer vi har fattat beslut om än av löften som uppenbarligen inte går att förverkliga.

Den andra kommunistmotionens förslag, som gäller övertidsreglerna, behandlades mycket utförligt förra året och avslogs då av riksdagen. Jag skall inte fördjupa mig i detta utan hänvisar till den behandling som då ägde rum. Låt mig bara nämna ett exempel som visar att förslaget inte är särskilt genomtänkt.

I motionen föreslås att man skall ändra 8 § i arbetstidslagen så, att man när det gäller sådan övertid som förorsakas av naturkatastrof, olycks-händelse eller liknande inte skall få ta ut någon övertid innan man har fått godkännande av den lokala fackliga organisationen. Man undrar hur motionärerna tänkt sig att detta skall gå till i praktiken. Antag att två telearbetare är ute och arbetar strax före klockan fem och att den ene råkar ut för en olycka och blir fastklämd av en stolpe! Skall då den andre inte kunna få arbeta över och försöka hjälpa honom att komma loss utan att först behöva ta kontakt med någon företrädare för den lokala fackliga organisationen? En lagstiftning som får sådana konsekvenser kan inte fungera i praktiken, utan det är självklart att man omedelbart skall få sätta in de åtgärder som behövs och att detta får ske på övertid.

I arbetstidslagen finns en regel som säger att anmälan skall göras till arbetarskyddsstyrelsen inom två dygn. Kravet att, som det heter i den kommunistiska motionen, arbetet inte skulle få fortsättas på övertid "utan tillstånd från lokal facklig organisation" har inte någon särskilt god kontakt med verkligheten.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Herr Romanus konstruerar fall som naturligtvis kan låta drastiska. Men jag föreställer mig att, i ett sådant fall som det som herr Romanus nämner, den icke fastklämde telearbetaren skulle ha fackför-
eningens stöd för sitt handlande när han hjälper sin kamrat. Jag tycker inte att man bör föra en debatt på det planet i detta sammanhang.

Givetvis rör det sig om övertid när arbetet i fråga är beordrat av arbetsköparen. Som jag nämnde i mitt inledningsanförande har användandet av övertiden som en förlängning av den ordinarie arbetstiden satts i system, och det är detta som i första hand skall förhindras. Men det gäller även den utpressning som utövas av arbetsköparna mot den enskilde arbetstagaren på arbetsplatserna i fall där det till följd av en dåligt planerad arbetsprocess ställs krav på att denne skall fullgöra övertid.

Ett annat slag av argumentering som herr Romanus anför är också ganska typisk. Herr Romanus säger att vårt krav på förkortning av arbetstiden i och för sig kan verka sympatiskt men att vi från vpk inte bryr oss om vad det kostar. Herr Romanus och övriga ledamöter i utskottet sätter ett tänkt ekonomiskt utrymme som en förutsättning för en arbetstidsförkortning, som kan möjliggöra en återhämtning för arbetarna för att förhindra en allt tidigare utslagning. Folkpartisterna och de övriga ledamöterna av utskottet har därmed klart utsagt att bolagens vinster är viktigare än arbetarnas hälsa. Det är bolagens profiler som sätts i förgrunden. Hetsen och jäktet på arbetsplatserna försöker man ifrån arbetsköparhåll ständigt förringa betydelsen av. Och det görs även av utskottet, lika väl som det tillbakavisar påståendena om ökade krav på arbetsmarknaden.

Men utslagningen talar sitt tydliga språk, och sjukskrivningarna gör det också. Vi hade år 1961 ungefär 160 000 människor i skyddat arbete, beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning eller i förtidspension. År 1970 var siffran ungefär 255 000, och f. n. ligger den någonstans runt halva miljonen, med de sjukskrivna inräknade.

Den utslagningsprocessen tycker jag talar sitt tydliga språk om att de ekonomiska intressen som herr Romanus värnar om inte får vara vägledande när det gäller en arbetstidsförkortning. Hälsan och utslagningen måste vara det vägledande, och en arbetstidsförkortning är därför nödvändig.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Nu säger Tommy Franzén att de här bestämmelserna om övertid används för att förlänga den ordinarie arbetstiden. Men i den paragraf som vi talar om står det ju:

”Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i verksamhet eller medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada på liv, hälsa eller egendom, får övertid tagas ut i den utsträckning som förhållandena kräver.”

Det är bl. a. den bestämmelsen ni vill ändra på. Men den kan ju inte användas för att förlänga den ordinarie arbetstiden. Man framkallar väl inte natur- eller olyckshändelser för att förlänga den normala arbetstiden? Här gäller det i stället om det har inträffat ett nödläge. Då vill ni att innan man får ta ut övertid skall man tala med den lokala fackliga organisationen. Det förslaget kan väl inte vara genomtänkt?

I det exempel som jag tog med telearbetaren förutsätter jag att han hjälper sin kamrat, men han kan ju inte räkna det som övertid, utan enligt vpk:s förslag får han göra det på fritid. Det är det som jag har vänt mig emot. Det visar att förslaget inte är genomtänkt.

Sedan säger Tommy Franzén: Vi bryr oss visst om vad det kostar att förkorta arbetstiden – den kostnaden skall tas ut av vinsterna i bolagen. Men ni har ju föreslagit någonting som motsvarar 15 % reallönehöjning under 1977. Jag antar att det är det mest gigantiska valflask som någon

gång delats ut i svensk politik. Det spelar inte någon roll om man inför ett nytt ekonomiskt system och slaktar vartenda Vigenplan i det svenska försvaret, som vpk brukar ta till – det räcker ändå inte för att klara 15 % reallönehöjning för alla under 1977.

De ekonomiska intressen som jag värnar om är alla Sveriges invånares ekonomiska intressen. Det går inte att ta ut en sådan reallönehöjning under 1977, inte ens om man helt och hållet avstår från att ta ut någon kontant lönehöjning. Alla människor vet ju att detta inte är möjligt.

Den enda slutsats jag kan dra av Tommy Franzéns inlägg är att ni tänker er att man skall kombinera arbetsstidsförkortningen med en reallönesänkning. Då frågar jag: Tror ni verkligen att de svenska löntagarna vill ha det? Ni har ju föreslagit att arbetsstidsförkortningen skall införas i lag.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Herr Romanus borde ha lyssnat bättre på vad jag sade när jag talade om att man i arbetsprocessen lägger in övertidsarbete och därmed förlänger 40-timmarsveckan. Jag sade nämligen att man använder sig av arbetstidslagens bestämmelse om allmän övertid, som får uppgå till 150 timmar per år. I den här allmänna övertiden kan läggas förberedelse- och avslutningsarbeten, vilket kan förlänga arbetsdagen för dem som har sådana arbeten med 1 timme och 12 minuter under ett halvår. I andra fall kan det bli fråga om en förlängning från 40 till 48 timmar per vecka. Arbetsköparna kan med åberopande av olika skäl kräva övertidsarbete. Som jag också inledningsvis nämnde har det visat sig att den övertidsblockad som LO haft gentemot en del industrier inneburit problem för dessa, i mycket hög grad för processindustrin. Detta talar sitt klara språk. Begreppet den allmänna övertiden, som det talas om i lagtexten, är inte tillfredsställande för att förhindra en förlängning av arbetsveckan från 40 till 48 timmar.

Herr Romanus tog upp den ekonomiska delen av frågan. Jag är överens med herr Romanus om att det kostar en del, men det blir också dyrare för varje år vi väntar. Är herr Romanus helt motståndare till en arbetsstidsförkortning? Det förefaller vara så. Men om det nu är orealistiskt i herr Romanus ögon att förkorta arbetstiden så att arbetarna kan återhämta sig och man därigenom kan minska utslagningen och sjukfrånvaron, då är detta naturligtvis en fråga av betydligt större vikt än vad det kostar enligt det räkneexempel herr Romanus gjorde. Om herr Romanus använder litet plus och minus bör han nog komma fram till att det också har positiva effekter med en kortare arbetstid. Han får nog revidera sina siffror när han skall söka fastställa vad våra krav skulle komma att kosta.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag sade redan i mitt första inlägg att vi är anhängare av en allmän arbetsstidsförkortning med målet 6 timmar per dag. Men

vi anser att detta naturligtvis måste nås steg för steg, och att det måste bli sådana steg som ligger inom det ekonomiska utrymmet.

Det var inte något räkneexempel som jag angav. Kommunisterna föreslår i sin partimotion att man skall korta ned arbetstiden till 7 timmar om dagen under 1977. Det innebär en reallönehöjning på ungefär 15 %. Det kanske blir en del positiva effekter på längre sikt, men för 1977 blir det en ändring av reallönen med 15 %. Antag att det är högt räknat. Det kan hävdas att sista timmen på dagen har man inte riktigt samma produktivitet. Men om man bara tar två tredjedelar, så innebär det ändå 10 % reallönehöjning. Detta måste leda till att man får sänka den konstanta lönen. Är det detta kommunisterna vill? Eftersom jag inte har fått något svar på den frågan, får jag utgå från att det är detta kommunisterna anser att man skall lagstifta om. Men det har ni inte de svenska löntagarnas stöd för.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Med det resonemang som herr Romanus för kan man konstatera att det aldrig skulle ha gått att genomföra 8-timmarsdagen i detta land. Men nu är den införd i arbetsidslagstiftningen.

I fråga om övertiden vill vi ha en skärpning. Vad har den senaste avtalsrörelsen visat? Jo, att SAF fått igenom sitt krav på en konjunkturpassning av arbetstiden. Det finns i medlingskommissionens bud en passus under rubriken Övriga frågor i en bilaga, där det heter att produktivetsbefrämjande åtgärder ytterligare skall utredas, att en arbetsgrupp skall tillsättas i syfte att söka minska frånvaron. Det är – som vi också tidigare i dag har diskuterat – ett tillgodoscande av SAF:s krav att kunna konjunkturpassa arbetstiden och också att få möjlighet att försämrå en del av de sociala förmånerna, nämligen sjukförmånerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 141 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 141.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 296
Nej - 17

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 470 av herr Hagberg i Borlänge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 30 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 470.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 299
Nej - 16

§ 9 Ändring i läkemedelsförordningen

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:36 med anledning av propositionen 1976/77:134 om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701) jämte motioner.

I propositionen 1976/77:134 hade regeringen (socialdepartementet) - efter föredragning av fru statsrådet Troedsson - föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag om att s. k. naturmedel som inte är avsedda för injektion skall undantas från läkemedelskontroll. Förslaget innebär att naturmedel utan registrering som läkemedel bör kunna få marknadsföras med den medicinska argumentering som kan anses sakligt berättigad. Socialstyrelsen skall dock kunna besluta att läkemedelsförordningen skall tillämpas på sådant medel.”

Fredagen den
27 maj 1977

*Ändring i läkeme-
delsförordningen*

I detta sammanhang hade behandlats
dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta
motionerna

1976/77:360 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

1976/77:469 av fru Fredrikson m. fl. (c),

1976/77:721 av fröken Littmarck m. fl. (m, fp),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna
1976/77:1607 av herr Lindahl i Hamburgsund m. fl. (fp, c, m) och
1976/77:1608 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen
beslutade att avslå propositionen 1976/77:134.

Utskottet hemställde

1. beträffande avslag på propositionen 1976/77:134 att riksdagen skulle
avslå motionen 1976/77:1608,

2. beträffande reglerna i läkemedelsförordningen (1962:701) om injek-
tionspreparat att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:721 i mot-
svarande del (yrkandet 1 delvis),

3. att riksdagen med anledning av propositionen skulle anta det vid
propositionen fogade förslaget till lag om ändring i läkemedelsförord-
ningen (1962:701) med den ändringen, att 20 § 2 mom. skulle erhålla
av utskottet föreslagen lydelse, innebärande jämkning av redaktionell
art,

4. beträffande läkares rätt att förskriva injektionspreparat att riks-
dagen skulle avslå motionen 1976/77:721 i motsvarande del (yrkandet 1
delvis) och motionen 1976/77:1607 i motsvarande del (yrkandet 1),

5. beträffande tillhandahållandet av läkemedel, som förskrivits av lä-
kare, att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1607 i motsvarande
del (yrkandet 2),

6. beträffande THX-preparatet att riksdagen skulle avslå motionen
1976/77:360, motionen 1976/77:469 och motionen 1976/77:721 i mot-
svarande del (yrkandet 2).

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Jag konstaterar med stor glädje att ett enigt socialutskott
har ställt sig bakom propositionen om de s. k. naturmedlen. Samtidigt
är jag medveten om att förslaget i propositionen har fått kritik från två
håll, både inom och utom riksdagen.

En del hävdar att propositionen inte i tillräcklig omfattning tillmötesgår
den opinion som anser att också injektionspreparat, t. ex. THX eller Is-
cador, borde undantas från läkemedelsförordningen. Den andra kritiken
kommer från dem som menar att propositionen innebär en uppmjukning
av den strikta läkemedelskontroll som är rådande i Sverige och som
kräver en noggrann dokumentation av ett läkemedels effekter – både
fördelar och nackdelar – innan registrering kan beviljas.

Låt mig, herr talman, först ta upp frågan om injektionspreparat.

I propositionen skiljs klart mellan naturmedel och homeopatika, eftersom de senare kan vara syntetiskt framställda. Rättsläget i fråga om homeopatiska medel, avsedda att injiceras, är i dag oklart, genom att Svea hovrätt underkänt den av socialstyrelsen utfärdade s. k. ampullkatalogen. Domen har överklagats och är f. n. under prövning hos högsta domstolen. Homeopatiska mediciner berörs i sak inte heller av propositionen.

Naturläkemedelsutredningen liksom praktiskt taget alla remissinstanser är ense om att det är sådana särskilda risker förknippade med injektioner att injektionspreparat inte bör undantas från läkemedelsförordningen. Också jag finner det såväl av säkerhetsskäl som av praktiska skäl naturligt att gränsen nu sätts vid injektionspreparat. Jag vill ännu en gång understryka att beträffande preparat som är avsedda att injiceras – det må gälla THX eller homeopatiska medel – innebär propositionen ingen förändring, alltså ingen förbättring men inte heller någon form av skärpning, jämfört med vad som gäller i dag.

Den andra frågan är om propositionen innebär att man gör avsteg från den traditionellt strikta läkemedelsprövning vi har i Sverige. Att vi i vårt land har en mycket noggrann läkemedelskontroll är utomordentligt angeläget av säkerhetsskäl. Begränsningen får dock inte drivas så långt att onödiga hinder uppställs för människor som av något skäl önskar använda ett visst preparat.

Propositionen innebär en liberalisering genom att man erkänner att naturmedel finns och har ett berättigande. Däremot innebär förslaget inte att vi skulle få betydligt fler naturmedel på marknaden eller preparat av lägre kvalitet. Många, sannolikt de flesta, av de naturmedel som propositionen avser, säljs i praktiken redan i dag. Den enda inskränkningen är att man inte får utge dem för att vara läkemedel och sälja dem med medicinsk argumentering. Marknadsföringen sker ändå ganska effektivt, bl. a. genom artiklar i vissa tidskrifter.

Naturläkemedelspropositionen kommer alltså inte i första hand att leda till att nya preparat kommer in på marknaden – de finns där sannolikt redan nu. Men vad som troligen kommer att ske är att de naturmedel som tillverkas och försäljs av seriösa företag kommer att anmälas till socialstyrelsens läkemedelsavdelning. På det viset får läkemedelsavdelningen uppgifter om medlets sammansättning och de skäl som ligger till grund för bedömningen att medlet inte medför hälsorisker.

Häri genom vinner man två saker. För det första får den som köper naturmedel bättre garanti för varan än för övriga s. k. hälsovårdsmedel. För det andra får socialstyrelsens läkemedelsavdelning bättre möjlighet att följa vilka preparat som finns på marknaden och, om man bedömer det nödvändigt, att ingripa för t. ex. noggrannare undersökningar.

Sammanfattningsvis vill jag i stort sett instämma i den bedömning som har gjorts i en ledare i Svensk Farmaceutisk Tidskrift som just gäller naturmedelspropositionen. Man säger där:

”Åtskilliga av de medel, som propositionen avser, försäljs redan i dag,

men utan medicinsk argumentering i den skriftliga marknadsföringen. Muntlig marknadsföring, i praktiken oåtkomlig både för socialstyrelsen och KO, förekommer i avsevärd omfattning i hälsokostaffärerna. Dessutom sköter viss veckopress marknadsföringen genom artiklar, som ofta utlovar mirakulösa förbättringar. På grund av tryckfrihetsförordningens bestämmelser betraktas dessa artiklar ej som sådan marknadsföring som KO och socialstyrelsen kan ingripa mot.

Det är alltså möjligt att den omedelbara effekten av propositionen om naturmedlen blir förhållandevis måttlig. Naturmedelsbranschen är inte alls så idyllisk och ideell som veckopressen har beskrivit den. I många fall har företagen inte ens sådana kunskaper om de produkter som de säljer att de kan anmäla ingående beståndsdelar till socialstyrelsen. Dessutom riskerar de att bli tvungna att avslöja att en del naturmedel inte har fullt så fantastiskt och sägenomspunnet ursprung som man hittills gjort gällande."

Jag har i propositionen uttryckt en förhoppning om att Apoteksbolaget skall överväga möjligheterna att på apoteken, särskilt i glesbygder, hålla visst sortiment av naturmedel. Svensk Farmaceutisk Tidskrift kommenterar det så här:

"Det sortiment det är fråga om har av tradition hört hemma på apoteken och utgjorde tills de moderna läkemedlen började växa fram en väsentlig del av apoteksverksamheten. I Norge är drogerna och drogberedningarna fortfarande förbehållna apoteken, vilket säkerligen bidragit till både att skydda allmänheten mot kommersiell exploatering och att avdramatisera naturmedelsdebatten. Samma artiklar som i Sverige har förekommit i den norska veckopressen men de har haft en kortvarig effekt, inte minst på grund av den sakkunniga information som apoteken kunnat lämna."

Slutligen, herr talman, några ord om THX-frågan. Vi är väl alla medvetna om att det är en mycket svår fråga. Många människor, sannolikt tiotusentals patienter, har blivit behandlade med preparatet. Många upplever att de har blivit botade eller bättre genom behandlingen och skulle bli förtvivlade om de inte fick tillgång till THX. Å andra sidan har THX prövats i vetenskapliga sammanhang, senast av den s. k. Waldenströmsgruppen, som bestod av mycket framstående medicinska forskare. Ingen av dessa undersökningar har gett till resultat någon påvisbar effekt av THX mot de undersökta sjukdomarna.

Högsta domstolen uttalade 1971 – vilket återges i utskottets betänkande – att om Sandbergs idé är ett misstag och hans till synes goda resultat beror på tillfälligheter, självläkning eller inverkan av psykiska faktorer bör detta klargöras, samt att om återigen något är att vinna med preparatet – även om det skulle vara mycket mindre än vad Sandberg anser sig ha funnit – är detta självfallet utomordentligt viktigt.

Samtidigt anser bl. a. riksåklagaren att den av högsta domstolen avsedda utredningen inte har kommit till stånd.

Frågan om THX är f. n. föremål för överväganden inom socialdepartementet. Vad som kommer ut av dessa överväganden är i dag omöjligt

att säga. Jag hoppas dock att det skall vara möjligt att lägga fram något förslag som medför att denna medicinskt, juridiskt och humanitärt utomordentligt svåra fråga blir ytterligare belyst.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vpk har yrkat avslag på propositionen om en ändring av läkemedelsförordningen.

Läkemedelsförordningen skall ju, som också framhölls av statsrådet Troedsson, garantera att skadliga varor inte kommer in på marknaden. Den skall också kunna bestyrka att läkemedel verkligen har den effekt som uppges. Jag är av den bestämda uppfattningen att skall någon ändring ske av förordningen, så skall det vara i förstärkande syfte och inte, som propositionen anger, en uppmjukning. Att undanta s. k. naturmedel betraktar jag som mindre välbetänkt, eftersom det öppnar slussarna för ett omfattande geschäft i hälsokostbranschen som kan drabba enskilda personer.

Propositionen är dessutom något av ett hastverk, eftersom den fortfarande är oklar på en rad punkter. I propositionen föreslås att en försäljare av naturmedel endast skall behöva anmäla preparatet till socialstyrelsen. Någon särskilt utförlig dokumentation kommer inte att krävas, och socialstyrelsens möjligheter att utöva sin tillsyn blir synnerligen begränsade, vilket också är avsikten – det fick vi höra i förra inlägget. Konsumentombudsmannen skall i sin tur övervaka om tillverkarens reklam för produkten är medicinskt korrekt, och livsmedelsverket skall följa upp om livsmedelslagens bestämmelser för naturmedlen följs. Samspillet och samarbetet mellan dessa myndigheter är på intet sätt klarlagda i proposition. KO:s uppgifter kommer sannerligen att bli besvärliga, för att inte säga omöjliga, eftersom naturmedlen fortsättningsvis kommer att få saluföras med medicinsk argumentering. Vilka resurser har KO för detta ändamål?

Jag skall här bara ta upp ett exempel på vad vi har att vänta oss, ett exempel som också tagits upp av professorn i farmakologi Sune Rosell i Läkartidningen.

Aftonbladet avslöjade för några veckor sedan att en firma börjat importera och sälja L-tryptofan som kosttillskott. Firman hade fått livsmedelsverkets tillstånd att sälja medlet fritt.

Nu hör det till historien att ett läkemedelsföretag sedan flera år hade en ansökan inlämnad till socialstyrelsen om registrering av medlet som läkemedel mot depression. Men det kostar tid och pengar att registrera ett preparat. Kontrollen av att medlet inte har några biverkningar är och skall vara omfattande och dess effekter måste klart dokumenteras. Firman som började importera och sälja L-tryptofan som kosttillskott hade naturligtvis räknat ut att man skulle kunna göra snabba och stora vinster på att sälja preparatet som kosttillskott i stället. Någon dokumentation om medlets ofarlighet eller dess effekter skulle inte behövas. Efter Aftonbladets farmartiklar ryckte emellertid socialstyrelsen ut och

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Ändring i läkemedelsförordningen

förbjöd försäljningen, en försäljning som dessutom skulle innebära att man i hälsokostaffärerna, trots avsaknaden av krav på dokumentation och dylikt, tog ut ett mer än dubbelt så högt pris som var tänkt vid den senare försäljningen som läkemedel.

Detta är vad vi kommer att drabbas av i framtiden, om propositionen i dag antas av riksdagen – ett omfattande geschäft i människors rädsla för sjukdom.

Sune Rosell avslutar sin artikel med en uppmaning till riksdagens ledamöter att studera detta och andra fall och säger att hälsokostbranschen kanske inte alla gånger utövar den ideella verksamhet som vissa riksdagsledamöter tycks tro. Jag vill instämma i den uppfattningen och med detta yrka bifall till vår motion 1608 om avslag på propositionen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Socialutskottet har många gånger framhållit betydelsen av att vi i vårt land har en noggrann läkemedelskontroll och en skärpt läkemedelslagstiftning. Värdet av detta kan inte nog understrykas. Jag gör det också nu, när vi går att behandla frågan om en uppmjukning av bestämmelserna rörande de s. k. naturmedlen. Den uppmjukning som det rör sig om gäller inte principerna för läkemedelslagstiftningen. De är fortfarande desamma som förut.

Sedan länge har emellertid en opinion i landet krävt en lättnad i kontrollbestämmelserna, och efter en noggrann och ordentlig utredning inom socialstyrelsen har regeringen tillmötesgått de krav som ställts om att naturmedel skall få säljas fritt. Ett enigt utskott har tillstyrkt regeringens förslag i detta avseende.

Jag har inte för avsikt att närmare gå in på vad lagförslaget innehåller. Jag konstaterar bara i korthet att man härigenom skapar regler som ger möjlighet för människorna i vårt land att få tillgång till de s. k. naturmedlen. Det är tillfredsställande att så sker, men samtidigt får man kanske uttala en varning för övertro på dessa medel.

De farhågor som uttalats i en motion av herr Lindahl i Hamburgsund att lagstiftningen skulle begränsa rätten för läkare att ordinera icke inregistrerade injektionspreparat tycker vi däremot är ogrundade. Läkares rätt att ordinera läkemedel är enbart beroende av om förskrivningen står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. I fråga om injicering innebär lagförslaget om naturmedel ingen ändring. Preparat som injiceras blir behandlade lika strängt som tidigare. Det är också nödvändigt att så sker. Preparat som tas genom munnen blir däremot underkastade livsmedelslagstiftningen.

Det finns i remissyttrandena ett utomordentligt starkt stöd för att man inte skall göra någon ändring när det gäller injiceringsmedel. Dessa kan, som socialstyrelsen understryker, aldrig betraktas som ofarliga. Detta framhålls också av bl. a. Läkaresällskapet, som med sin auktoritet på området delar socialstyrelsens mening. Det har också Sveriges allmänna patientförening och Sveriges farmaceutförbund gjort.

Utskottet delar den uppfattningen och föreslår bifall till socialstyrelsens förslag som regeringen antagit. Därav följer att utskottet även denna gången enhälligt avstyrkt motioner i THX-frågan. Så sent som i höstas tog riksdagen ställning till motioner om att THX skulle få användas inom sjukvården utan att preparatet registreras enligt läkemedelsförordningen, och utskottet anser inte att något inträffat sedan dess som föranleder ändring i ställningstagandet. Motionerna i THX-frågan har med olika utgångspunkter ungefär samma innehåll som då, och utskottet avstyrker därför motionerna. Utskottet redovisar samma uppfattning som tidigare. Vi är väl medvetna om de psykologiska faktorer som finns inrymda i denna fråga, men fortfarande gäller att de undersökningar som hittills gjorts om egenskaperna hos THX har givit negativt resultat. Detta innebär emellertid inte att utskottet ställer sig kallsinnigt till de människor som behöver hjälp. Vi är angelägna om att understryka vad vi sade i höstas, nämligen att sjukvårdens huvudmän måste ta ansvaret för sjuka människor.

Jag vill i sammanhanget citera vad Läkaresällskapet säger i denna fråga, och jag läser då från s. 12 i utskottets betänkande: "Läkaresällskapet påpekar att utvecklingen inom sjukvården i stor utsträckning har inriktats efter vetenskapligt grundade överväganden, där precision och effektivitet varit honnörssord men där psykologiska och allmänmänskliga faktorer stundom på ett olyckligt sätt kommit i skuggan. I nuvarande sjukvårdsorganisation finns det inte alltid förutsättningar för att bygga ut förtroendefulla relationer mellan patient och läkare i önskvärd omfattning. Det främlingskap och den oro en vårdsökande därför kan uppleva i en i och för sig vederhäftig, välorganiserad sjukvårdsorganisation kan -- -- olyckligtvis leda till att den vårdsökande söker sig till andra vård- och omhändertagandeformer, där exempelvis det personliga engagemanget från vårdgivarens sida upplevs mera påtagligt och där den vårdsökande kan uppleva att han själv kan inverka på behandlingens utformning."

Om man tolkar detta litet fritt, så innebär det ungefär att inte ens en aldrig så väl utbyggd samhällelig sjukvård kan lösa alla problem på detta område. Människor är olika. En del tror på läkare. Det gör väl de flesta, som väl är. Andra tror på undergörare av olika slag. Men kvar står det faktum att personligt omhändertagande och engagemang från vårdgivarnas sida är ett av de verksamaste medlen när det gäller vården av människor. Förtroende och tillgivenhet betyder mycket när det gäller omvårdnaden av människor. Därom torde vi väl kunna vara överens.

Herr talman! Jag inskränker mig till det anförda. Vi har haft många och långa debatter i THX-frågan här i riksdagen, och argumenten är nu i stort sett uttömda. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna säger att i framtiden kommer alla att få tillgång till naturmedlen. Men som fru statsrådet Troedsson framhöll i sitt inledningsanförande finns det redan i dag ett flertal preparat

Ändring i läkemedelsförordningen

ute på marknaden, och problemet är – vilket herr Karlsson i Huskvarna inte tog upp – att man fortsättningsvis och i framtiden kan gå ut och påstå att ett medel har effekt mot depressioner, magsår, cancer osv., utan att det finns några som helst vetenskapliga bevis för det.

Vi ser detta som mycket allvarligt och menar att det innebär en kraftig uppmjukning av läkemedelsförordningen som kan medföra att enskilda personer drabbas.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Det innebär inte någon uppmjukning av läkemedelsförordningen, fröken Hjelmström.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! På vilket sätt skulle det inte innebära en uppmjukning av läkemedelsförordningen? Också statsrådet Troedsson framhöll ju inledningsvis att det de facto skulle innebära en uppmjukning av läkemedelsförordningen, som jag menar kan öppna vägen för ett geschäft i den här branschen som är allvarligt.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Fröken Hjelmström tog som exempel L-tryptofan, och jag tycker då att det är angeläget att understryka att just det exemplet visar fördelarna med propositionen. Om L-tryptofan hade anmälts som naturmedel till socialstyrelsen, så hade man där direkt kunnat stoppa försäljningen av medlet.

Det är alltså naturmedel som vid normalt bruk och enligt betryggande erfarenhet är ofarliga som kan släppas fria. Men det innebär inte att man kan gå ut med en marknadsföring som inte är medicinskt motiverad. Naturligtvis gäller i det fallet, som i alla övriga fall, att den marknadsföring som får ske för naturmedel – som alltså har anmälts till socialstyrelsen och där socialstyrelsen inte har motsatt sig anmälan – faller inom konsumentombudsmannens område.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Hur kan vi veta att ett preparat är ofarligt?

Vi förutsätter att ett företag går ut och saluför ett naturmedel som är utmärkt mot magsår. Då skall konsumentombudsmannen övervaka att reklamen är riktig. Om nu konsumentombudsmannen är skeptisk till reklamen, måste man på något sätt kontakta socialstyrelsens läkemedelsavdelning. Men, sägs det i propositionen, socialstyrelsens läkemedelsavdelning har inte prövat preparatet, utan granskningen har inskränkt sig till att på ett överskådligt sätt pröva de lämnade uppgifternas vederhäftighet.

Hur skall det gå till? Och vilka uttryck – det frågade jag i mitt första inlägg – skall samarbetet mellan KO, socialstyrelsens läkemedelsavdelning och livsmedelsverket ta sig i framtiden?

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Om socialstyrelsen har anledning anta att ett naturmedel inte är ofarligt kan styrelsen inte heller godkänna det som naturmedel. Denna första prövning faller sålunda på socialstyrelsen enligt det förslag som har lagts fram i propositionen.

Som jag framhöll i mitt inledningsanförande tror jag att propositionen kan innebära en önskvärd uppstramning av branschen, nämligen så att seriösa tillverkare av s. k. naturmedel anmäler dessa preparat till socialstyrelsen. Dels får socialstyrelsen på det viset en bättre kontroll över marknaden, dels har konsumenten ett bättre skydd än vad han har i dag när det gäller övriga s. k. hälsomedel.

Det har också i fråga om L-tryptofan talats om att priserna vid saluhållandet var dubbelt så höga som vad preparatet skulle ha betingat som läkemedel. Det är en av anledningarna till att jag anser det önskvärt att apoteken saluhåller ett rimligt antal naturmedel.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det bästa skyddet är naturligtvis att ett medel prövas enligt den läkemedelsförordning som vi har i dag och som innebär en mycket omfattande kontroll av att medlen inte har några biverkningar.

Skulle det vara så att socialstyrelsens läkemedelsavdelning skall pröva preparaten, vilket alltså inte är förutsatt i propositionen, måste rimligen läkemedelsavdelningen få kraftigt förstärkta resurser för att kunna göra en sådan prövning. Det har avdelningen inte fått. Man har över huvud taget inte förutsatt att vare sig livsmedelsverket, konsumentombudsmannen eller socialstyrelsens läkemedelsavdelning skall få några ökade resurser för att kunna pröva dessa medel.

Fröken LITTMARCK (m):

Herr talman! Inte heller jag skall upphålla mig längre vid betydelsen av att THX-frågan löses. Vi har ju använt timmar av riksdagens tid till det. Hur angeläget det än är att frågan kommer till en lösning skall jag avstå från att motivera det ytterligare.

Jag hade tillsammans med några medmotionärer väckt en motion, där vi ville att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om en undersökning av THX-preparatet. Vi ansåg att den utredningen skulle göras med ett bredare underlag och under längre tid än man hade använt vid den tidigare undersökningen. Vi ville också att den medicinska undersökningsgrupp som skulle göra undersökningen skulle kompletteras med en parlamentarisk referensgrupp.

Med hänsyn till vad statsrådet Troedsson sagt i sitt anförande i dag anser jag mig emellertid kunna hysa gott hopp om att frågan inom en nära framtid skall kunna komma till en lösning, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Fredagen den
27 maj 1977

Ändring i läkemedelsförordningen

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Inte heller jag skall hålla något långt anförande. Jag vill bara konstatera att det har blivit litet högre i tak, så att vettiga och mänskliga synpunkter börjat göra sig gällande och att det visar sig att detta går att förena med en vettig och riktig läkemedelslagstiftning.

Några kommentarer måste jag kanske ändå göra. På s. 8 i betänkandet står det, vilket är alldeles riktigt: "— — skall med naturmedel förstås sådant medel som enligt betryggande erfarenhet vid normalt bruk ej medför hälsorisker för människa eller djur — —".

Längre ner på samma sida skrivs: "Det kan sålunda inte vara lämpligt att till de traditionella medlen hänföra bearbetade produkter med egenskaper som till art och styrka väsentligt avviker från utgångsmaterialets. Föredragande statsrådet syftar då i första hand på beredningar i vilka utgångsmaterialet har starkt koncentrerats."

Herr talman! Jag hoppas att orden "starkt koncentrerats" inte av socialstyrelsen kommer att tas som intäkt för att varje möjlighet att använda dessa produkter i praktiken skall försvinna. En viss koncentration kan vara möjlig och även riktig, men är vissa ämnen i preparaten starkt koncentrerade får inte enbart detta faktum utgöra ett underlag för att medlen över huvud taget inte skall få användas. Jag vore tacksam om socialdepartementet ville följa upp denna fråga.

Beträffande de synpunkter som har förts fram om injicering av icke receptbelagda preparat, t. ex. Iscador, hävdar jag att det inte heller får vara så, att en läkare, som har både rätt och vilja att använda ett sådant medel, inte får ha möjlighet att skaffa fram det från ett apotek. Det måste finnas en naturlig samordning mellan å ena sidan läkarens vilja och möjlighet att använda preparatet och å andra sidan tillgången på medlet som sådant.

Så några ord om THX! Jag ser med glädje att den mera militanta syn på denna fråga som utskottets ordförande tidigare har haft nu har minskat. Fortfarande är dock utskottets betänkande en upprepning och påminner kanske något om en gröt, som man emellertid så småningom har sockrat och från den synpunkten sett successivt förbättrat något för varje år som gått.

Tillfredsställande är givetvis det uttalande som statsrådet har gjort och vilket innebär att man i socialdepartementet är beredd att noggrant undersöka frågan och överväga de möjligheter som kan finnas. Tiotusentals människors användande av ett visst preparat måste väl i alla fall innebära en viss erfarenhet och åtminstone bevisa att preparatet är beprövat. Det kan man inte komma ifrån; det måste vara en logisk slutsats. Ett hänsynstagande till erfarenheterna på det hållet bör då ske från socialdepartementets sida.

Jag är utomordentligt glad över den deklaration som här har gjorts från fru statsrådets sida.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag bestrider att jag har haft någon militant uppfattning i denna fråga. Jag har hela tiden hävdat att riksdagen inte kan lagstifta om THX. Den uppfattningen vidhåller jag.

Jag tycker att herr Lothigius med hänsyn till det ställningstagande som utskottet har gjort borde ha hållit sig för god att göra detta mera personliga angrepp. Utskottets ordförande har inte ändrat inställning i THX-frågan. Han har hela tiden haft en balanserad inställning.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar tillbaka uttrycket militant. Jag kan då säga att herr Karlsson i Huskvarna numera är vänligt inställd till frågan.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har alltid varit vänligt inställd.

Fru FREDRIKSON (c):

Herr talman! Med tidigare ingående debatter i THX-frågan som bakgrund vill jag bara göra en liten kommentar.

I motionen 469 har jag i punkten 2 ett krav som jag hoppades skulle kunna uppfyllas – det torde vara möjligt att förverkliga det också i nuläget. En genomgående strävan i vår sjukvård är att ge sjuka människor all den hjälp, både fysisk och psykisk, som är möjlig att ge. Därför borde det ha varit en självklarhet att man hade tillmötesgått mitt krav i motionen "att THX skall få användas av läkare och sjukvårdspersonal på frivilliga och av läkare utsedda patienter, där läkemedelsvalet talar för att prov med THX inte skulle vara skadligt".

När ingenting annat hjälper, när sjukdomen är en definitiv väntan på döden, är det oförsvarligt grymt att de människor som drabbas inte kan få detta medel när det inte kan göra dem någon skada. Jag känner mig därför besviken över att utskottet inte har kunnat tillmötesgå kravet.

Dagens proposition behandlar inte THX särskilt ingående och beslutet i dag är, som statsrådet Troedsson sade, varken någon skärpning eller någon mildring av vad som tidigare har sagts om detta preparat. Den föregående debatten ledde till att det togs ett steg framåt i denna fråga. Med hänsyn till vad statsrådet Troedsson nyss sade tycker jag mig se en ljusning för framtiden. Det är jag tacksam för, och jag hoppas att den här frågan snart kommer att lösas på ett tillfredsställande sätt.

Jag har, herr talman, i dag inget yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1608 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 36 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1608.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 11
Avstår - 2

Mom. 2-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 10 De homosexuellas situation

Föredrogs

socialutskottets betänkande 1976/77:37 med anledning av motioner om de homosexuellas situation och

justitieukskottets betänkande 1976/77:37 med anledning av motioner angående det straffrättsliga ansvaret för homosexuella handlingar m. m.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Socialutskottets betänkande nr 37 och justitieukskottets betänkande nr 37 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! *Varför* man är homosexuell är helt ointressant. Vad som är intressant är att man *får* vara det." Så säger en av de ganska många brevskrivare som vänt sig till mig med anledning av de problem som de har haft och fortfarande har på grund av att de är homosexuella. Men man betygar också den positiva förändring som trots allt pågår i vårt samhälle: "För 20 år sedan fick man torka bort 'spottloskorna' på rocken eller springa sin väg när det blev 'böj jakt' eller klappjakt på oss", säger samme brevskrivare.

Men att det ännu återstår mycket, innan vi lever upp till det uttalande som gjordes i samband med behandlingen av den nya giftermålsbalken, LU 1973:20, där man slog fast att "en samlevnad mellan två parter av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform", finns det många vittnesbörd om.

I vår motion 1976/77:725 har vi exemplifierat några av de områden inom vilka det fortfarande råder diskriminering och där homosexuella

fortfarande särbehandlas. Vi kräver där initiativ från bl. a. statliga myndigheter för att förbättra de homosexuellas situation. Bl. a. begär vi att begreppet homosexualitet skall utmönstras ur socialstyrelsens klassifikationsbok, där det i dag finns upptaget under rubriken Mentala rubbningar och alltså därmed klassas som en sjukdom. En sådan åtgärd tror vi skulle kunna bidra till en attitydförändring när det gäller dessa grupper.

Vi är glada för den positiva behandling som vår motion har fått i socialutskottet. Jag hoppas att den undersökning om de homosexuellas situation i samhället som utskottet förordar i betänkandet kommer att belysa på vilka områden det kan behövas en konkret lagstiftning och att regeringen därefter också vidtar de åtgärder som kan visa sig erforderliga.

Jag är dock medveten om att enbart en lagstiftning inte löser de homosexuellas problem om det inte samtidigt blir en attitydförändring i samhället. Bästa sättet att få en sådan tillstånd är att öppet tala om problemen, att erkänna att de finns och att ta dem som ett naturligt inslag i samhällsbilden. Detta förhållande är också, herr talman, den främsta anledningen till att jag tagit till orda här i dag.

Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! I detta ärende ingår egentligen tre olika frågor.

Den första är frågan om de homosexuellas situation i samhället i allmänhet, som fru Nilsson i Sunne nyss har berört. Under en följd av år har vänsterpartiet kommunisterna här krävt en bred och statlig utredning av denna fråga. En sådan utredning skulle komma fram till förslag om hur man skall bekämpa den diskriminering och de fördomar som de homosexuella är utsatta för i vårt samhälle. Som parti har vi varit ensamma om att driva den här frågan, men vi har haft stöd från ett flertal ledamöter av denna kammare ur andra partier. Fru Nilsson i Sunne är en av dem, men jag vill också nämna Lilly Hansson, Sven Hammarberg, Gabriel Romanus och Alf Wennerfors – alla representerande skilda partier.

Den utredning vi krävt skulle, som sagt, syfta till att klargöra roten till de fördomar och den diskriminering som råder, och den skulle lämna sådana förslag att den enligt vår mening mot grundlagen stridande diskrimineringen av de homosexuella på många områden skulle kunna avskaffas. Att socialutskottet nu enhälligt har beslutat föreslå att en sådan utredning skall komma till stånd ser vi som en viktig delframgång för de homosexuellas kamp i samhället. Vi noterar detta med tillfredsställelse, och vi hoppas nu att utredningen får en verkligt genomgripande och progressiv inriktning. Att så blir fallet är väl tyvärr inte hundra procentigt självklart, men det återstår att se. Intet tvivel råder emellertid om att detta är ett steg framåt.

Att vpk så konsekvent har drivit denna fråga om de homosexuella har sin grund i en gammal tradition i frågan, en tradition som har levat

i den kommunistiska rörelsen inom olika länder liksom f. ö. även i den socialdemokratiska. De tyska socialdemokraterna och kommunisterna utmärkte sig t. ex. före andra världskriget mycket påtagligt just i kampen för de homosexuellas rättigheter. För vpk har det varit något av en hjärtesak att markera denna klassiska kommunistiska tradition med tanke på att den under den stalinistiska eran blev ersatt med en auktoritär och omänsklig syn på homosexualitet. Desto viktigare för oss är den markering vi här vill göra.

En ledamot av vår grupp, Barbro Backberger, har under ett annat avsnitt av den problematik som diskuteras i dessa två betänkanden, i den strafflagsmässiga delen, yrkat att den ny tillsatta statliga utredningen 1977 års sexualbrottskommitté, som har att ta upp bl. a. prostitutionen och lagstiftningen om den, skall undersöka prostitutionens samband med den ekonomiska och sociala struktur som råder och det kvinnoförtryck som framgår ur denna ekonomiska och sociala struktur. Jag skall med anledning av detta inte ställa något yrkande. Jag vill bara säga att vi från vpk-gruppen förutsätter att denna litet djupare syn skall göra sig gällande i 1977 års sexualbrottskommittés fortsatta arbete med bakgrunden och rötterna till prostitutionen.

Jag går så, herr talman, över till den specifika fråga som behandlas i justitieutskottets betänkande nr 37, nämligen strafflagens existerande särbestämmelser mot de homosexuella.

Ända till 1944 var det straffbart här i Sverige för en människa med homosexuell läggning att över huvud ha ett fungerande sexuellt liv och att söka sexuell kontakt. Det skulle alltså ta 33 år innan man kunde se slutet eller början till slutet på de diskriminerande särbestämmelser som även efter 1944 kvarstod i lagstiftningen. Dessa särbestämmelser var rotade i den falska föreställningen, att man kunde förföra någon till homosexualitet.

Det verkar som om detta ovärdiga straffstadgande nu äntligen börjar gå mot sitt fall. Det kan inte hjälpas att man i det läget känner en viss trötthet. Varför skulle det ta sådan tid? Varför skall det alltså kunna föras straffprocesser mot homosexuella för handlingar, som är straffria när de begås av heterosexuella?

Och varför – frågar vi oss också från vpk – skall nu frågan förhalas in i det sista? Den förra sexualbrottsutredningen hade utrett saken och hade ett färdigt förslag. Varför skulle detta helt oomstridda förslag skjutas undan, bara därför att helt andra delar av utredningen, som inte alls berörde detta, föranlett kritik? Varför måste saken överlämnas till en ny utredning när den var utredd, nämligen till 1977 års sexualbrottskommitté? Hade denna förhållning inte skett, skulle diskrimineringen i strafflagen ha kunnat vara avskaffad i dag.

Nu har emellertid – och det är väl det positiva i saken – sexualbrottskommittén på förhand avlåtit en promemoria i saken, som lär skola bli offentlig på tisdag och som är omnämnd i utskottsbetänkandet. I denna promemoria föreslås att det särskilda straffstadgandet skall tas

bort. Vad utredningen har gjort är egentligen att den i praktiken skrivit en regeringsproposition.

Nu kommer i bästa fall en regeringsproposition till hösten. Det sägs ingenting om detta i utskottsbetänkandet. Men man ställer sig frågan: Varför skall vi egentligen vänta? Vi har en promemoria, saken är två gånger utredd, vi har en lagtext och vi har en enhällig kommitté bakom ett färdigt förslag.

Vore det inte långt mer hedrande om kammaren redan i dag avskaffade dessa särbestämmelser och fattade beslut i enlighet med sexualbrottskommitténs nyss färdigställda förslag, som sammanfaller med lagtexten i två av de motioner som avlämnats och som f. ö. sammanfaller med synsätten i alla de motioner som väckts från olika håll i ärendet. Vore det inte en bra sak att kunna visa upp att denna ovärdiga diskriminering i strafflagen redan i dag gick till historien för all tid?

Jag skall tillåta mig, herr talman, att yrka bifall till vpk-motionen 134, som har en lagtext likalydande med den folktopartistiska och också i sak överensstämmer med den socialdemokratiska.

Jag skall göra detta yrkande villkorligt och beroende av det svar som kan ges från regeringssidan på en direkt fråga: Kan det ges ett någorlunda säkert löfte om att en regeringsproposition kommer att avlåtas i höst som innehåller ett förslag som stämmer överens med sexualbrottskommitténs avgivna promemoria och som innebär att de särskilda straffstadgandena mot de homosexuella avskaffas? Jag vill ställa denna fråga till utskottets talesmän och reserverar mig för att komma igen i debatten och antingen vidhålla eller dra tillbaka det yrkande jag framfört.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Socialutskottets betänkande nr 37 kan enligt min mening inte passera kammaren utan att vissa anmärkningar måste göras. Den syn på homosexualiteten som där redovisas strider mot den kristna livssynen, mot den bibliska lärosynen om människans integritet och värde och mot kristenhetens i årtusenden hävdade uppfattning om vad som är naturligt och vad som är abnormt.

Jag beklagar att jag tydligen av förbiscende vid tidigare behandling av samma ämne försummat att delta i debatten.

Ett par bibelställen må här anföras.

I Romarbrevet, som är ett av den kristna kyrkans viktigaste dokument i trosfrågor och därmed även i livsåskådningsfrågor, talas det i första kapitlet om Gud som alla människors skapare och herre och om avfallet från honom – det avfall som medfört förnedring, sjukdom, olyckor och dårskap. Med dårskap menar Den heliga skrift allt det som flyter från otron och gudsförnekelsen, som leder till skada, elände och fördärv och som ofta utges för att vara visdom och klokhet.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*De homosexuellas
situation*

Kardinalstället i Bibeln om detta finns i Psaltaren:

"Dåarna säga i sina hjärtan:

"Det finnes ingen Gud." Fördärv och styggelse är deras verk;
ingen finnes, som gör vad gott är."

Det är fjortonde psalmen, vers 1.

Det är med denna Bibelns syn som bakgrund som Romarbrevet tar upp ämnet:

"De hade ju bytt bort Guds sanning mot lögn och tagit sig för att dyrka och tjäna det skapade framför Skaparen, honom som är högtlovad i evighet, amen.

Fördenskull gav Gud dem till pris åt skamliga lustar: deras kvinnor utbytte det naturliga umgänget mot ett onaturligt;

sammalunda övergåvo ock männen det naturliga umgänget med kvinnan och upptändes i lusta till varandra och bedrevo styggelse, man med man."

I fortsättningen i detta Romarbrev kallas det som bedrivs på detta sätt "otillbörliga ting", i 1917 års översättning.

Här är den kristna uppfattningen sammanfattad – den som grundar sig på den gudomliga sanningen.

Ett sexuellt förhållande av detta slag – man med man, kvinna med kvinna – är onaturligt.

Det är mot naturen.

Det är abnormt.

Det är mot skapelsen och därmed mot livets heligaste principer.

Det är därför också mot människans integritet.

Det är förnedring.

Det kan aldrig av oss kallas naturligt.

Men låt mig genast säga att vi inte därmed skall gå in och vara domare över dem som förts in i denna abnormitet.

Kristi kyrka betraktar alla människor som ofullkomliga, i sig själva syndiga och bristfulla. Här är ingen åtskillnad – alla har syndat! Men genom Kristus, genom Guds ord och genom tron som detta ord skapar hos dem som hör och tar emot ordet, är läkedom och bot för handen.

Kristendomen är människosläktets upprättelse. Och dess läkedom erbjuds alla människor.

En kristen människa och en kristen kyrka dömer icke. Hon har själv mottagit frälsningen av nåd, den räddning som en gång för alla givits och den räddning som hon dagligen upplever.

Och den räddningen vill hon att alla skall möta och välsignas av. Däremot kan den kristne och Kristi församling aldrig – jag understryker aldrig – upphäva den skrift som är kyrkans fundament och samhällets grundval. Hon kan aldrig frånga sin urkund. Det finns ingen annan sanning ingen annan sanning som upphöjer och helar människan. Kyrkan kan icke kalla det naturligt som Bibeln och hela den kristna traditionen kallar onaturligt. Det är icke att hjälpa den olycklige att hävda att det abnorma är rätt.

Skriften och livets erfarenhet visar klart att man och kvinna är skapade just till man och kvinna, av samma skaparhand och med samma värde. De är skapade för varandra. De har alltid uppnått och upplevat livets mening i det som Bibeln och också all sann mänsklig vetenskap kallar det naturliga umgänget mellan man och kvinna. Det är den rikaste fullbordan och fullhet som uttryckts i att det finns två kön, man och kvinna.

Att förklara ett annat förhållande riktigt eller jämlikt är orimligt. Det är dårskap. Vem vågar nämligen hävda att "samlevnad mellan två personer av samma kön" – som utskottet kallar det – i sexuellt avseende kan förenas med själslig hälsa, med tillfredsställelse i ordets djupaste mening utan att hemliga hämningar och skuldkänslor eller andra störningar förgiftar tillvaron till slut? I alla tider har det som är abnormt och perverst förekommit. Men det har aldrig kallats riktigt eller "en från samhällets synpunkt fullt acceptabel samlevnadsform", som det står på s. 1 i utskottsbetänkandet.

Man har ofta dömt och klandrat i stället för att vilja hjälpa och bota, det är sant. Attityden mot den som irrat sig har varit oriktig ibland, men attityden mot det abnorma kunde och kan bara vara en. Det förhållande vi resonerar om i dag fanns i Sodom. Den heliga skrift säger att det var synd och därmed skadligt för Sodom. Vid den tiden då Romarbrevet skrevs florerade det i den kultur som började märkas av undergångens krafter. Kristus och hans folk såg det som en skada, en olycka. Kyrkan kommer alltid att ha samma syn.

Och nu frågar man sig om vårt folk, vårt samhälle helt kastat loss från de kristna sanningarna, de bibliska värderingarna. Vi vill att alla medborgare, alla människor, skall få vara just människor, få förverkliga människolivet i dess högsta substans och fullhet – i det som i verklig mening är naturligt, alltså i överensstämmelse med livets och tillvarons principer och lagar. Då kan vi inte legalisera eller normalisera ett förhållande som icke är normalt, som strider mot mänsklig naturlighet, mot kärleken, mot livet. Vi är inte positiva och hjälpsamma genom att kalla det rätt som är orätt och som aldrig kan bli harmoni och rättfärdighet.

Om det är sant som motionärer hävdar att det numera är en mycket stor grupp som hör till de homosexuella, så är detta ett tecken på förfall, på en samhällsfarlig utveckling. Skulle utvecklingen fortsätta, skulle våra barn få lära sig att samhället numera accepterar "äktenskap" mellan personer av samma kön och bygger upp den sociala apparaten med hänsyn till detta, så skymtar ju utplåningen av ett folk.

Vi har brutit med hela den västerländska kulturtraditionen – och f. ö. också med många andra kulturer. Vi har inte bara brutit med kristendomen och mot Bibeln! Vi har gett oss in i det som ändå är bestialiskt. Jag säger inte djuriskt – ty djuren är naturliga på detta område.

Och ett samhällets accepterande av denna utveckling ger ju även perspektivet av barnlöshet. Man med man, kvinna med kvinna – det är

ofruktsamhet. Visar inte detta det bisarra, det ohyggliga, det förvända i utvecklingen?

Jag hävdar att de allra flesta människor kan uppleva frestelser till vilken perversitet som helst – även denna. Om man ger sig hän åt frestelsen, åt avvikelser från det naturliga, så är det inte sjukdom i ordets egentliga betydelse utan ett frivilligt ja åt något som betyder utarmning och förlust. Giv barnen, giv ungdomen hälsan i stället. Lär dem vad människor alltid vetat om livets värde och värden, om kärleken mellan man och kvinna, om denna kärleks frukt och höghet.

Och här finns det bara en väg. Nu talar jag som kristen och som ansvarig politiker. Vi måste tillbaka till livets källflöden. Tillbaka till hälsans åder. Tillbaka till Bibeln.

I valrörelsen talade man från alla partier om de kristna värdena. Om deras omistlighet. Jag är djupt besviken i dag på dem som har övertagit ansvaret för Sverige. Jag är bedrövad över att de klara signalerna låter vänta på sig. Även kyrkan är skrämmande tyst.

Herr talman! Jag tar avstånd från den uppfattning som detta utskotts-betänkande utstrålar, från dess anda, dess uttryck att det skulle vara "diskriminering" att hävda den heterosexuella samlevnadens riktighet. Den undersökning som utskottet ber regeringen om bör bli ett studium i Bibeln, i vår svenska kristenhets urkunder och en återgång till samhällets fundament.

Någon har i mitt fack i dag lagt en skrivelse från RFSL, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, där man på s. 2 anför: "Det är ingen skillnad mellan heterosexuella och homosexuella förhållanden när det gäller deras innehåll av kroppslig attraktion, ömhet, omtanke och mänsklig värme." – Är det inte rena vansinnet? Kan det ha gått så långt i Sverige att man säger att det inte är någon skillnad? Dra ut perspektivet! Låt det fullbordas! Vart kommer vi då?

Vi går till s. 3, där det beklagas att samhället är inriktat på hetero-sexualitet och familjebildning. Skall man verkligen beklaga det?

När man sedan anknyter till biskopsmötets utredning, som jag tyvärr inte har läst, blir jag helt förförd. Om det som sägs där är sant har kyrkan och biskopsmötet helt kastat loss från Bibeln och då är biskopsmötet egentligen överflödigt. Då fungerar alltså inte vår kristna kyrka.

Detta är alltså en djupt personlig förklaring. Jag talar inte här som partiman utan jag talar så som mitt samvete bjuder mig och av kärlek till de människor som jag anser att man inte skall döma utan försöka rädda. Jag strävar efter att om möjligt våra barn och vår ungdom skall förstå att den heterosexuella samlevnaden är den riktiga.

I detta anförande instämde herr Raneskog (c).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Sakinnehållet i herr Nilssons anförande må vara mig obehagligt att icke kommentera. Jag tror att det är bäst att det får så snart

som möjligt förflyktigas ur kammarens atmosfär. Man kan erinra om Wolf Biermanns uttalande: Se upp med dem som påstår att de älskar mänskligheten. – Jag skall bara göra en formell kommentar såsom varande icke kristen, icke troende, men med all respekt för den kämpande kristendom som strävar efter att frigöra människan från fördomar.

Vad herr Nilsson i Agnäs citerade är uteslutande uttalanden gjorda för 2 000 år sedan av en skröplig och ofullkomlig människa, Paulus av Tarsus. Det kan knappast vara rimligt att lägga dessa tvåtusenåriga fördomar till grund för den samhälleliga och statliga synen i dag på de problem vi här diskuterar. De kristnas Gud har mig veterligen aldrig uttalat sig i denna fråga. Han har inte avgett något remissyttrande eller någon promemoria. Låt oss därför se till att han slipper dras in i den här diskussionen.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Man skall se upp med dem som säger sig älska människorna. Jag ber att få vända det citatet tillbaka till herr Svensson i Malmö och dem som står bakom honom.

När det gäller det förhållandet att Paulus är en skröplig och ofullkomlig människa har han själv sagt att han är främst bland syndare. Men i den kristna kyrkan har vi lärt och lär fortfarande som Bibelns egen lära att genom aposteln Paulus och andra skröpliga människor har just den Gud talat som enligt herr Svensson i Malmö aldrig har uttalat sig. Har man herr Svenssons syn på kristendomen och synen att människan bara är en tillfällig företeelse och att inget gudomligt kan spela in, då kan jag förstå den här uppfattningen. Men jag vill ändå fråga herr Svensson om han tror att det här förordade samlevnadssättet, som är emot kristendomens lära och Romarbrevet, innebär människans lycka. Jag är helt övertygad om att inte bara kristna utan även humanistiska tänkare, forskare och vetenskapsmän vet att kristendomen djupast sett har hävdad det som är bäst för människan och att det verkligen är Gud som har talat i det som Paulus har sagt.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Med utgångspunkt i socialutskottets och justitiekommitténs betänkanden har jag haft föreställningen att dagens behandling av de homosexuellas problem skulle bli en framgång för ökad vidsyn och tolerans. Jag hoppas fortfarande att de beslut vi nu kommer att fatta skall gå i den riktningen.

Socialutskottet har enhälligt föreslagit att riksdagen skall begära en utredning om de homosexuellas situation och om de förslag som kan behövas för att få bort diskrimineringen av homosexuella. Jag vill tillägga till vad utskottet säger, att det är självklart att utredningen också bör redovisa vetenskapens syn på homosexualitet. En sådan redovisning kan göra nytta när det gäller att påverka människors attityder och minska utrymmet för fördomar mot homosexuella. Jag är glad över att det inte

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*De homosexuellas
situation*

Fredagen den
27 maj 1977

*De homosexuella
situation*

är någon här som vänder sig mot att en sådan utredning kommer till stånd.

Den nya sexualbrottsutredningen har lämnat ett delbetänkande om åldersgränserna. Den frågan behandlas i justitieutskottets betänkande här i dag. Personligen har jag länge haft uppfattningen att åldersgränser som är diskriminerande mot homosexuella bör tas bort. Nu ifrågasätter Jörn Svensson om man inte kunde fatta beslut om det redan i dag. Jag anser, att när det finns ett utredningsförslag är det rimligt att det publiceras och att riksdagens ledamöter får ta del av det, innan vi fattar beslut.

Jörn Svensson frågar: Är det säkert att en proposition kommer att avlämnas i höst? Uppenbarligen har inte regeringen fattat något beslut om förslaget, eftersom det ännu inte är framlagt av utredningen. Men låt mig säga vad jag personligen anser. Det läge vi befinner oss i är, att en tidigare utredning har föreslagit att diskrimineringen när det gäller åldersgränserna skall tas bort, att en i stort sett enhällig remissopinion har stött det förslaget och att förslag från en ny utredning med företrädare för samtliga riksdagspartier såvitt vi vet följer samma linje. Därför förutsätter jag, att en proposition som tar bort diskrimineringen av homosexuella kommer att läggas fram i höst. Men jag tycker att det vore fel att riksdagen nu fattade beslut i frågan, när det finns ett utredningsmaterial som vi inte har haft tillgång till.

Herr talman! Jag tycker att det är nödvändigt att säga att jag – och det tror jag gäller många andra också – är ledsen över det anförande som Tore Nilsson här höll. Jag förstår att Tore Nilsson inte vill vara någon domare över andra människor, men det är svårt att undvika att ett sådant anförande uppfattas på det sättet av många tusen svenskar. Det räcker inte med att varna för att människor som har en homosexuell läggning kan få skuldkänslor, om man samtidigt just lämnar ett kraftfullt bidrag till att sådana skuldkänslor uppkommer.

Jag skall inte ge mig in i någon teologisk debatt vare sig med Tore Nilsson eller med Jörn Svensson. Jag kan bara konstatera att det redan av Tore Nilssons eget anförande framgick, att det finns många inom de svenska kyrkorna som inte delar hans uppfattning om homosexualitet. Riksdagen kan under inga förhållanden grunda sina beslut på en sådan argumentering. Riksdagen har enhälligt uttalat, att samlevnad mellan två personer av samma kön från samhällets synpunkt är en fullt acceptabel samlevnadsform. Det är grunden för socialutskottets förslag och naturligtvis också för justitieutskottets betänkande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Med all uppskattning av de insatser för de homosexuella som Gabriel Romanus i skilda sammanhang har gjort må det inte förtänkas mig om jag tycker att det är otillfredsställande om vi här i dag – när det föreligger möjlighet att ställa yrkande, när det föreligger möjlighet att få ett beslut om att redan den 1 juli avskaffa dessa bestämmelser

som har varit föremål för utredning, som har varit föremål för remissbehandling i en omgång – skulle släppa möjligheten ifrån oss utan att ha en klar garanti för att ett progressivt förslag kommer i proposition från regeringen till hösten och att dröjsmålet bara är betingat av de formella regler som gäller för läggandet av propositioner så här sent på våren. Jag ber nog att få vidhålla mitt yrkande till dess herr Romanus har kunnat bekräfta något så när klart att han inte bara förutsätter, utan att han också åtminstone inofficiellt kan säga att en proposition verkligen kommer.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag är medveten om att det inte lönar sig med replikväxling och debatt, och jag har inte tänkt ägna mig åt det, men det finns några saker jag vill framföra.

Först till detta med dom. Den heliga skrift är domen över mig och över alla människor som ofullkomliga – det anförde jag och jag drar mig inte undan. Men denna dom är inte negativ, den är sanningen som visar ställningen i mitt förhållande, precis som när en drunknande vet att han inte kan räddas, att han inte kan rädda sig själv. Men Bibeln är inte bara dom, den är också vittnesbördet om det stora frikännandet hos Gud, som jag har fått benådad tro att uppleva med miljoner före mig. Detta har varit och är en bot för min själ. Denna bot skall vi erbjuda människorna i dag. Vi skall så långt möjligt se till att de får gå in i det som är livets riktiga mening och följa dess principer. Och då kan vi aldrig gå ifrån Den heliga skrift och godkänna homosexualiteten. Skuld-känslorna kommer att finnas därför att det är onaturligt, inte bara för att det står i Bibeln. Även den naturliga människan utan Guds ord upplever detta som oriktigt, och det med all rätt. Det är en reminiscens av det som hon fick i skapelsen.

På vad skall då riksdagen grunda sina beslut om man inte längre grundar sig på Romarbrevet eller på Bibeln? Jag går med på att man kan grunda sig på någonting annat, men så länge vi anses ha ett kristet samhälle måste vi ha urkunden som grund. Skall vi frånga den, kan jag inte förändra det, men jag anser att vi går in i ett samhälle som är sämre än det vi har. Om det nya normsystemet vi då får skulle innebära att det är lika om man lever gift kvinna med man, man med man eller kvinna med kvinna så innebär det samhällets upplösning i djupaste mening. Jag skulle vilja se den som vill bygga på ett sådant normsystem.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skulle än en gång vilja påminna Jörn Svensson om att regeringen har tillsatt en utredning och att det finns ett förslag som uppenbarligen alla partiets representanter i den utredningen stöder. Förutsättningarna är alltså goda att få ett beslut, sådant som Jörn Svensson och jag vill ha. Jag förutsätter att förslag i den riktningen kommer att läggas fram. Men självklart har jag inte fullmakt att uttala mig å re-

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

*De homosexuellas
situation*

geringens vägnar, i synnerhet som regeringen naturligtvis inte har fattat beslut om en utredning som ännu inte är framlagd. Jag kan alltså inte säga mer än vad jag har gjort nu.

Jörn Svensson och jag vill arbeta för samma syfte, nämligen att få bort diskrimineringen. Jag tror vi kan konstatera, att med tanke på de goda förutsättningar som nu finns, så är det bäst att i dag enhälligt bifalla utskottets förslag. Om man vill ha ett förslag så snart som möjligt, tror jag inte detta befrämjas av att i dag rösta om motionerna. På grund av de formella skälen blir det med all sannolikhet ett magert röstutfall, och jag kan inte se att det skulle gagna saken.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag hade väl önskat att det från någon representant för statsrådsbänken hade kunnat göras ett politiskt uttalande som hade givit vägledning. Det är ju märkligt att en utskottsordförande från regeringsblocket är så okunnig om och så passiv inför vad som försiggår i regeringskretsen. Han måste väl ändå veta så pass mycket om attityden till problemet att han kan säga om vi skall förvänta oss en proposition och om dröjsmålet är uteslutande formellt.

Men jag skall väl ta den risken att ta herr Romanus på orden och dra tillbaka mitt yrkande. Då vill jag dock säga att vi från vpk kommer att betrakta det som ett grovt löftesbrott mot de homosexuella, ifall en proposition med förslag om det särskilda straffstadgandets avskaffande icke kommer under hösten.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag anser det inte vara uttryck för någon okunnighet eller passivitet, om man konstaterar att regeringen inte har fattat beslut, eftersom utredningen ännu inte är framlagd. Därför kan jag, som jag sade tidigare, inte ge något löfte å regeringens vägnar – vilket f. ö. inte ankommer på mig, om det nu var mig Jörn Svensson syftade på när han talade om en utskottsordförande, vilket jag inte är.

Men jag är ändå tacksam att Jörn Svensson har dragit slutsatsen att yrkandet inte behöver ställas i dag. Jag kan för min del lova att jag kommer att fortsätta att arbeta för den uppfattning i sakfrågan som Jörn Svensson och jag har gemensam.

Överläggningen var härmed slutad.

Socialutskottets betänkande nr 37

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande nr 37

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:38 med anledning av motioner om insyn, integritet och rättssäkerhet inom sjukvården, m. m.

Fredagen den
27 maj 1977

*Insyn, integritet och
rättssäkerhet inom
sjukvården, m. m.*

Fru HÅKANSSON (fp):

Omsorgen om människors fysiska och psykiska välbefinnande är en primär uppgift för ett välutvecklat samhälle. Vi har i Sverige inom vissa vårdsektorer en internationellt sett hög standard. Men ännu finns brister. Utbyggnaden av människovård i vid mening bromsas genom brist på resurser, otillräcklig samordning och planering. Ännu får grupper av vårdbehövande inte tillräckligt av den hjälp de behöver.

Vård och rehabilitering kräver samverkan mellan vårdare och vårdade. En alltför långt driven rationalisering innebär psykologiska nackdelar för den vårdbehövande. Vid få tillfällen i livet har en människa större behov av mänsklig kontakt än då hon befinner sig under vård.

Den alltmer utvecklade tekniken på sjukhusen medför risker för att den tid personalen kan ägna åt samtal och kontakt med patienterna minskar. Följden kan lätt bli att patienten grubblar på och oroar sig för saker som han lätt kunnat få svar på bara någon hade hunnit att svara.

I motionerna som behandlas i betänkandet och som samtliga välvilligt avstyrkts med motivering att utredningar pågår i frågorna har olika förslag förts fram i syfte att förbättra patienters insyn, integritet och rättssäkerhet inom hälso- och sjukvården.

Motionen 722 av herr Molin m. fl. tar upp frågan om en patienträttighetslag. Frågorna om information belyses också, och motionärerna påtalar vikten av att patienten informeras om sin sjukdom och om behandlingen.

Patienterna måste givetvis också upplysas om att det är de som ytterst har rätten att bestämma vilka undersökningar eller behandlingar som skall utföras på dem. Rätten att få ta del av sin egen patientjournal är viktig, men då måste den skrivas på ett språk som människor har möjlighet att förstå. Jag hade för någon vecka sedan nöjet att här i kammaren få svar på en fråga som jag ställt till statsrådet Troedsson angående vårt svårbegripliga medicinska språk. Då gällde det dödsattester och intyg till försäkringskassan. En förbättring har statsrådet Troedsson utlovat genom att socialstyrelsen inom kort kommer att utfärda anvisningar om att dödsorsaken skall anges på både svenska och latin.

När det gäller intygen till försäkringskassan fick jag inget bestämt besked, men jag redovisade då att det kostar omkring 2 milj. kr. årligen att utbilda försäkringskassornas personal i att tolka de intyg som kommer från läkare. Det är pengar som kunde användas till betydligt större nytta, om intygen skrevs på både svenska och latin.

En arbetsgrupp håller också på med att göra en översyn av det medicinska språket, talade statsrådet Troedsson om då, och troligen kommer förslag att läggas fram under hösten.

Ett annat problem som motionärerna tar upp är patienternas rättsliga situation och skadestandsfrågorna vid felaktig behandling.

Medicinalväsendets ansvarsnämnd kan i dag utnyttjas som högsta instans då det gäller felaktig behandling där t. ex. läkare eller sjuksköterska kan ställas till ansvar. Men denna nämnd fyller inte ensam det behov som finns. Många av de klagomål över vården som patienterna framställer är inte av den karaktären att någon enskild person kan lastas för misstag.

Den år 1975 införda patientförsäkringen innehåller många positiva inslag men också påtagliga brister. För att garantera alla patienter samma försäkringsskydd vid inträffat skadefall inom hälso- och sjukvård bör patientförsäkringen inordnas i en patienträttighetslag. I denna lag bör finnas ett stadgande om alla sjukvårdsinstitutioners skyldighet att teckna och vidmakthålla en allomtattande patientförsäkring.

Patientförsäkringen bör vidare av rättviseskäl utvidgas till att gälla också skada som inträffat före år 1975, då lagen trädde i kraft. I detta sammanhang är det viktigt att skadestandsansvar skall gälla även där fel eller försummelse ej har konstaterats, t. ex. för de personer som drabbas av sjukhussjukan. Här kan ju inte någon enskild person ställas till ansvar.

Motionären framhåller också vikten av att vårdpersonalen får en bättre arbetsmiljö för att på det sättet göra vården mer tillfredsställande, och i motionen citeras en sjuksköterska från Stockholm som uttalat sig i TCO-Tidningen Tjänstemannarörelsen nr 17 år 1975 – det finns säkert många liknande uttalanden av sjukvårdspersonalen från senare tid. Hon säger:

”Arbetsmiljön skrämmar bort sjuksköterskorna. När avdelningar kopplas på grund av personalbrist får en enda sjuksköterska ansvara för kanske fyra avdelningar. Har man inte tillräcklig utbildning eller är ovan – kanske också mycket ung – utsätts man för en fruktansvärd press. Personal som behöver handledning av en sjuksköterska får sköta sig själv, kontakten med anhöriga hinner man inte med, patientkontakten blir lidande.”

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande, men jag hoppas och tror att medicinalansvarighetskommittén tar upp alla de rättssäkerhets- och integritetsfrågor som faller inom ramen för utredningens uppdrag och då inte ser för mycket på sjukvårdshuvudmännens kostnader, även om det är mycket viktigt att se efter vad man har råd med, utan också på den enskilda människans rättigheter i vårdssituationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Fredagen den
27 maj 1977

Serafimerlasarettet

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:39 med anledning av motion om den fortsatta verksamheten vid Serafimerlasarettet.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:702 av herr Biörck i Värmdö m. fl. (m, s, c, fp, vpk), vari hemställdes att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om att staten t. v. borde åta sig ansvaret för Serafimerlasarettets fortsatta bestånd och verksamhet.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:702.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillsamman med 14 aktade och redliga ledamöter av denna kammare har jag väckt en motion, där vi vädjar till riksdag och regering att besinna sitt ansvar för Serafimerlasarettets framtid. Det är denna motion socialutskottets betänkande 1976/77:39 behandlar.

I betänkandet skildras de öden detta lasarett – vårt lands äldsta ännu i drift varande sjukhus och det modersjukhus, ur vilket Karolinska institutets övriga kliniska institutioner utvecklats – de öden, således, som lasarettet mött alltsedan dess portar slogs upp år 1752 och intill dess att dess existens nu brutalt sätts i fråga av den huvudman som haft ansvaret för dess förvaltning allenast de senaste sju av lasarettets inalles 225 verksamhetsår.

Det föreligger ett enhälligt utskottsbetänkande, som anger de villkor som bör vägleda statens företrädare i de förhandlingar, vilka landstinget av allt att döma snart kommer att begära för att få genomföra den nedläggning av lasarettet som sjukvårdsförvaltningen så hett eftertraktar.

Under de snart 20 år som jag haft förmånen att få arbeta på detta lasarett har jag vid – om jag minns rätt – sex tillfällen tvingats att föra dess talan mot krafter, av skilda slag, som velat komma lasarettet till livs. Före mig har andra fått göra detsamma, alltifrån år 1774 – knappt 20 år efter Serafimerlasarettets tillkomst. Det är inte att undra på att lasarettets styresmän under årens lopp fäst staden Paris valspråk: *Fluctuat nec mergitur* – hon gungar men hon sjunker icke – också vid Serafimerlasarettet.

Hur kan det då komma sig att ett sjukhus i huvudstadens hjärta utsatts för det ena angreppet efter det andra? Motiven har varit mångahanda: ekonomiska – verkliga eller förmenta –, en eftertraktad tomt, kanske också den mänskliga avunden. Men hur kan det komma sig att lasarettet i över 200 år så framgångsrikt motstått alla dessa angrepp? Skälet är ett: Lasarettet har tillvunnit sig medborgarnas förtroende – oavsett om dess upptagningsområde har varit, som vid 1700-talets mitt, Sverige och Finland, eller som i dag, innerstadsförsamlingar i Stockholm, däribland Gamla stan och vårt eget Klara, men också landsbygd som Sorunda och Ekerö.

När lasarettet i dag åter är hotat sluter på nytt inte bara all dess personal utan också tio tusen nuvarande och tidigare patienter och deras anhöriga upp kring parollen Bevara Serafen! I dessa tider, då medbestämmandelagen är på allas läppar, skulle man kunna tycka att detta vore argument nog. Sådana tankar har emellertid hittills inte vunnit gehör bland dem som i ett annat, förnämligt gammalt sjukhus längre upp utefter Hantverkargatan, Garnissonssjukhuset, i stället valt att låta sig ledas av en central förvaltning, som funnit Serafimerlasarettet obekvämt.

Socialutskottet har avstått från att diskutera rimligheten av att – i det trängda ekonomiska läge som hela vårt land, både stat och kommuner, nu och för överskådlig framtid befinner sig i – avhända sig väl fungerande, lätt tillgängliga och billiga vårdplatser för att ersätta dem med ovissa men med säkerhet dyrare sådana på andra håll.

De skäl som anförts för en nedläggning av Serafimerlasarettet är sakligt ogrundade. För varje år har intagningssiffrorna och antalet besök på poliklinikerna och akutmottagningen ökat. En väsentlig del av ökningen utgörs av jourfall: hjärtinfarkter och andra hjärt- och kärlsjukdomar, förgiftningar och andra katastrofsituationer, där ett snabbt omhändertagande är av nöden. Dessa patienter och den personal som behövs för deras vård kan man ju inte göra sig av med. Någon ekonomisk vinst står därför inte att hämta ur en nedläggning. Man har då försökt tala om arbetsmiljön – ett nyväckt intresse från deras sida, som tidigare efterfattat normalt underhåll, och inte särskilt relevant för ett sjukhus som inte haft några personalproblem förrän massmedia nu – kanske litet för tidigt – utfärdat dödsdomen över lasarettet.

Den situation som nu drivits fram ger förvisso skäl till begrundan. Bevara eller ej bevara – det är frågan.

Kanske skulle man kunna formulera svaret så:

Att hellre vårda våra gamla sjukhus
än bygga nya för en högre kostnad.

Mer skall jag inte säga om detta, här och nu. Utskottet har helt naturligt koncentrerat sig på statens intressen i saken. Det är en unik situation, denna. Under de senaste 30 åren har läget varit det att staten fått be sjukhushuvudmännen på olika ställen i landet, Malmö, Göteborg, Umeå, Linköping och även Stockholm, att ställa sina sjukhus till förfogande för en ökad läkarutbildning och medicinsk forskning, och så har ju också skett. Mestadels har huvudmännen varit mycket intresserade och villiga att hjälpa till med detta.

I Stockholmsområdet har det emellertid också förekommit att man lagt ned vissa små undervisningssjukhus. Men detta har skett därigenom att man i god ordning flyttat undervisning och forskning till nyuppförda och bättre kliniker. Så skedde när barnklinikerna på Norrtulls sjukhus och Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus flyttades till nya kliniker på Karolinska sjukhuset och S:t Görans sjukhus, eller när kvinnokliniken på Allmänna BB flyttades till Sabbatsbergs sjukhus.

Motsvarande har också gällt de tidigare avtalen rörande Serafimer-

lasarettet: Sabbatsbergsavtalet av år 1947 och S:t Göransavtalet av år 1967. I båda fallen har det förutsatts att en flyttning i organiserade former av hela verksamheten skulle ske. I ingetdera fallet har emellertid huvudmannen, som vid avtalens ingående var Stockholms stad, levt upp till avtalet. Däremot har statsmakterna – till följd därav – i mitten av 1960-talet gjort aktningsvärda investeringar i Serafimerlasarettet för att säkra den fortsatta undervisnings- och forskningsverksamheten vid Karolinska institutets kliniska institutioner på lasarettet.

Vad som skiljer dagens läge från de tidigare situationerna är emellertid också att vederbörande kommunala förvaltningsorgan satt sig i statsmakternas ställe och – f. ö. helt i motsättning till den nya högskolelagens avsikter och ordalydelse – planerat att skilja undervisning och forskning från varandra. Det är därför särskilt betydelsefullt att utskottet slagit vakt kring uttalandet att en förutsättning för att statsmakterna över huvud taget skall kunna acceptera en förändring av de nuvarande förhållandena är att "likvärdiga resurser för sammanhållen utbildning och forskning" kan beredas på annat håll inom sjukvårdsområdet. Det är därför också naturligt att utskottet härvid hänvisar till alternativet S:t Görans sjukhus, där tre undervisningskliniker, nämligen barnkliniken, en psykiatrisk och en barnpsykiatrisk klinik, redan uppförts i avbidan på att Serafimerlasarettets medicin- och kirurgkliniker senare skulle flyttas dit. Det är nu aktuellt att på detta sjukhus bygga en ny kirurgklinik och, efter vad jag förstår, därefter en ny medicinklinik. Det borde därför finnas goda möjligheter att här uppnå det samförstånd om vilket utskottsbetänkandet talar, om sjukvårdshuvudmannen nu till varje pris vidhåller sin avsikt att lägga ned Serafimerlasarettet och gör detta trots att studenterna slår vakt om den undervisning som där bedrivs och trots att forskningen pågår med oförminskad kraft, något som kanske kan belysas av uppgiften att detta lilla lasarett enbart under 1970-talet bidragit med nio professorer till andra undervisningssjukhus och forskningsinstitutioner i vårt land. Det är denna tradition och denna forskningspotential som icke får spoliernas, och för detta bär statsmakterna ansvaret.

Herr talman! Jag vill gärna avsluta detta anförande med att rikta ett tacksamhetens ord till den tidigare utbildningsministern, herr Zachrisson, som i den närmast föregående Serafenstriden stod på den kristna sidan. Det är min förhoppning att även hans efterträdare, herr Wikström, som ju också är hemmastadd i Skriften, skall erinra sig att seraferna enligt Jesaja är de väsen som står vår Herre närmast och därför måhända är förtjänta av särskild välvilja.

Mot denna bakgrund ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Hernelius (m), Persson i Heden (c), Andersson i Örebro (fp) och Mellqvist (s), fru Jonäng (c) samt herr Wachtmeister i Staffanstorps (m).

Fredagen den
27 maj 1977

Serafimerlasarettet

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i många parlamentariska sammanhang förespråkade Serafimerlasarettets bevarande. Vänsterpartiet kommunisterna har sedan 1973 drivit kravet på lasarettets bevarande så starkt att även folkpartiet nu förenat sig med vänsterpartiet kommunisterna i strävandena att bevara sjukhuset. Det har man gjort i landstinget.

Motivet för vänsterpartiet kommunisternas agerande i denna fråga är givetvis att sjukhuset behövs och därför måste bevaras. Serafimerlasarettet har haft och har den största betydelsen för landets sjukvård, om man tänker både på den forskning och utbildning som bedrivits och bedrivs där och på den direkta vård som de vårdsökande får. Inte minst akutvården på Serafimerlasarettet har spelat en stor roll för människorna i Stockholmsområdet.

Nu har det beslutats att sjukhuset skall läggas ned inom en nära framtid. Det vore mycket olyckligt från två aspekter.

För det första klarar inte sjukvården i Stockholm en nedläggning – framför allt inte akutsjukvården. Det är orimligt att lägga ned en fungerande akutmottagning, när behovet av akutvård är så stort. Vi vet dessutom att det ökar. Ofta talas det från sjukvårdspersonalen om hur stor efterfrågan är just på akutsjukvård och hur långa köerna är på akutavdelningarna.

Det sägs att omkringliggande sjukhus skall ta över Serafimerlasarettets platser, vilket är orimligt att begära. Hur skall t. ex. Sabbatsbergs sjukhus kunna ta över några platser, när personalen där redan i dag går på knäna genom överbelastning och överbeläggning. Konsekvensen av detta resonemang blir att redan överbelastade och överbelagda sjukhus får ta över Serafimerlasarettets vårdplatser. Situationen i Stockholm i dag är sådan att akutsjukvården inte klarar en nedläggning av Serafimerlasarettet. En nedläggning skulle i praktiken innebära en kraftig nedrustning av sjukvården för stockholmarna.

För det andra sammanfaller i tiden den planerade nedläggningen med en ombyggnad av Karolinska sjukhuset. Det får till följd att utbildningen, den medicinska undervisningen och sjukvården kommer att försvåras.

Herr talman! Det finns många människor som tycker att Serafimerlasarettet skall bevaras, och inte minst tycker personalen på Serafimerlasarettet det. Att personalen är djupt engagerad i denna fråga råder det inget tvivel om. Det kan var och en som besöker sjukhuset få bevisat för sig. En omfattande namninsamling har också gjorts bland personalen för att sjukhuset skall bevaras.

Herr talman! Jag finner det mycket märkligt att en av förespråkarna – som åtminstone säger sig vara en av förespråkarna – för sjukhusets bevarande, nämligen herr Biörck i Värmdö, som också är huvudmotionär i denna fråga, inte drivit kravet på sjukhusets bevarande, inte ställt upp bakom personalens paroll "Bevara Serafen". Han har inte ställt upp bakom de, som han sade, tiotusentals gamla och nuvarande patienter

som också ställer kravet att Serafimerlasarettet skall bevaras. Jag tycker att det också är märkligt att herr Biörck, som ju är ledamot av socialutskottet, inte tagit till vara möjligheten att agera i utskottet för denna fråga och inte reserverat sig till förmån för att man skall bevara sjukhuset därför att det behövs. Varför har herr Biörck inte gjort detta? Och hur skall det uppfattas av herr Biörcks egen personal, när nu herr Biörck går emot personalens krav – och med all sannolikhet också allmänhetens önskemål om att Serafimerlasarettet skall vara kvar?

Det är av stor vikt att Serafimerlasarettet bevaras därför att sjukhuset behövs i dag. Och förmodligen kommer detta sjukhus att behövas en lång tid framöver, för behovet av sjukhus – och framför allt akutsjukvård – är stort i den här regionen precis som i andra regioner i landet.

Herr talman! Jag yrkar därför att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:702 uttalar att Serafimerlasarettet är av största vikt för landets sjukvård och att möjligheter bör skapas för sjukhusets bevarande.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag är mycket tacksam för att fru Lantz på ett så verkningsfullt sätt har anslutit sig till dem som vill bevara Serafen. Det kan inte råda någon som helst tvekan om var jag står i den frågan.

Men fru Lantz har den stora fördelen i förhållande till mig i dagens debatt att hon inte behöver anpassa sin rena och oförfälskade uppfattning i frågan efter vad man inom socialutskottet ansett sig ha möjlighet att på formella grunder uttala sig om.

Det är ju så, som det står i socialutskottets betänkande, att den här frågan kommer att bli föremål för förhandlingar. Jag kunde mycket väl ha reserverat mig, och jag övervägde naturligtvis det. Men jag fann det mera rimligt att försöka få socialutskottet att ange de principer som från statsmakternas sida skall tillämpas när landstingets förvaltningsutskott så småningom begär förhandlingar.

De uttalanden som här föreligger skulle jag vilja betrakta som ett slags villkorsproposition i Serafenfrågan. Socialutskottets betänkande innebär att man slår vakt om vissa bestämda principer. Men socialutskottet anser inte – och jag tror att detta formellt är oklanderligt – att det kan föreskriva för Stockholms läns landsting vilka sjukhus detta skall driva.

Det är min förhoppning att det uttalande som finns i socialutskottets betänkande 39 om en samförståndslösning mellan stat och kommun i varje fall skall prövas *i första hand*. Den sista raden i betänkandet – att det f. n. inte erfordras någon åtgärd av riksdagen – bygger på att någon framställning om förhandlingar ännu icke har inkommit.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man blir litet fundersam när man hör om herr Biörcks i Värmdö agerande. Först pläderar herr Biörck mycket gripande om Serafens bevarande, men han gör ingenting för att man skall bevara sjuk-

huset, inte här i kammaren och inte i utskottsarbetet heller. Jag tycker det är ett ynkligt handlande av herr Biörck. Jag skulle vilja pressa honom litet. Var står herr Biörck i frågan? Skall man bevara Serafimerlasarettet eller skall man inte göra det?

Om man tycker att sjukhuset skall bevaras måste man förstås ta konsekvenserna av det. Först och främst borde herr Biörck förstås ha agerat kraftigare i utskottet och lagt en reservation i riktningen att man skall bevara sjukhuset. Men det finns ju möjlighet i dag här i kammaren att rösta för det yrkande som vpk ställer.

Det finns möjlighet för riksdagen att uttala att det föreligger behov av att bevara Serafimerlasarettet och det tycker jag riksdagen skall göra, mot bakgrund av den situation på sjukvårdsområdet som vi har i Stockholm.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! När socialutskottet har behandlat denna motion har vi utgått från den arbetsfördelning som gäller mellan staten och landstingen. Det är landstingen som sköter sjukvården, har ansvaret för den och bestämmer vilka sjukvårdsinrättningar som behövs för att klara sjukvården inom sitt område.

Det finns två undantag, Karolinska sjukhuset och Akademiska sjukhuset i Uppsala, som är statliga.

Det formella yrkandet i motionen är att staten också skall ta ansvaret för Serafimerlasarettet. Vi anser inte att det finns skäl att utöka antalet statliga sjukhus. Det sätt på vilket staten har skött t. ex. Karolinska sjukhuset har inte inspirerat oss till att föreslå att staten skulle ta över ytterligare ett kroppssjukhus.

När det gäller utbildning och forskning har staten ett ansvar. Den uppgiften har man – bortsett från de två statliga undervisningssjukhusen – löst genom att träffa avtal med landstingen om hur utbildningen och forskningen skall bedrivas. Där kan staten ställa krav. Man måste alltså komma överens om vilka sjukvårdsinrättningar som skall användas för läkarutbildning och forskning.

På den punkten säger utskottet också i sitt yttrande över motionen mycket bestämt, att en förutsättning för att Serafimerlasarettet skall kunna läggas ned är att likvärdiga resurser för sammanhållen utbildning och forskning kan beredas på annat håll inom sjukvårdsområdet.

Vi har uttalat oss om det som staten har ansvar för, och där ställer vi krav på Stockholms läns landsting. Däremot har vi inte velat gå in för någon ändrad ansvarsfördelning mellan staten och landstingen när det gäller sjukvårdens bedrivande. Som har framgått av diskussionen arbetar folkpartiet i landstinget för att bevara Serafimerlasarettet. Det är landstingsrådet Gunnar Hjerne som har ansvar för sjukvården. Han har betonat att det beslut som majoriteten har fattat att sjukhuset skall läggas ned i november 1979 inte kan accepteras, om man skall klara sjukvården i länet, framför allt med tanke på utvecklingen på Karolinska

sjukhuset. Det är bara att beklaga att folkpartiet inte har fått stöd från något annat håll, utom från vpk i landstinget.

Jag tycker att Inga Lantz var en smula för obarmhärtig mot Gunnar Biörck när hon påstod att han inte har gjort någonting vare sig här i kammaren eller i utskottet. Vad han har gjort i utskottet vet ju inte Inga Lantz någonting om. Här i kammaren har han väckt en motion – det är ju inte vpk som har tagit initiativet till den motionen! Och om inte Gunnar Biörck hade tagit det initiativet, hade Inga Lantz över huvud taget inte haft någon möjlighet att framställa sitt yrkande i kammaren. Ingen tror väl att vpk annars hade väckt någon motion – hade man haft någon tanke åt det hållet hade man säkert väckt en motion, oavsett Gunnar Biörcks insatser – utan man fick skriva på hans motion. Inga Lantz säger nu att Gunnar Biörck inte har gjort någonting. Det tycker jag faktiskt inte är riktigt juste!

Nu har Inga Lantz framställt ett yrkande där hon föreslår att riksdagen skall uttala sig om vilka sjukhus som skall drivas i Stockholms län – från sjukvårdens utgångspunkt – och att riksdagen skall uttala att "Serafimerlasarettet är av största vikt för landets sjukvård och att möjligheter bör skapas för sjukhusets bevarande". Det framgår inte om meningen är att staten skall skapa sådana möjligheter, eller om vad vpk önskar är en pekpinne till landstinget för att *det* skall skapa sådana möjligheter.

Detta framgår inte av yrkandet, men den fråga som man ställer sig är naturligtvis, om detta yrkande är ett uttryck för att vpk inte anser att landstinget skall besluta om sjukvården i fortsättningen. Är uttalandet ett första steg på den vägen? Om yrkandet hade motiverats av en önskan om utbildning och forskning hade det varit en annan sak: där kan staten ställa krav, och där har utskottet också ställt krav. Men det är inte detta som ni har framhållit utan att det är sjukvården vid Serafimerlasarettet som enligt er uppfattning gör att sjukhuset måste bevaras. Jag delar visserligen den uppfattningen, men jag anser inte att riksdagen skall uttala sig om detta, utan jag tycker att det, liksom hittills, är landstinget som skall avgöra den saken.

Sedan kan jag inte låta bli att påpeka att ni överdriver en aning. Hur trevligt det än är att få ha kvar Serafimerlasarettet kan man ändå inte påstå att de 330 platser som finns där, är "av största vikt för landets sjukvård" – såvida inte möjligen Inga Lantz tänker på att hon och andra riksdagsledamöter har blivit behandlade där, och att *det* skulle vara av så stort värde för landet. Det kan jag möjligen tro att hon anser.

Om det gäller landets sjukvård som helhet har dessa 330 platser naturligtvis sin betydelse, men inte kan man väl säga att de är "av största vikt". Däremot är de av den största vikt för Stockholms läns och Stockholms sjukvård – men detta föreslår ni inte att man skall uttala, och det är inte heller en fråga som riksdagen bör uttala sig om. Uttalandet bär onekligen improvisationens prägel. Därför anser jag inte att riksdagen bör anta det.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Serafimerlasarettet

Fredagen den
27 maj 1977

Serafimerlasarettet

Herr BIÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det var litet orättvist av Inga Lantz att säga det hon sade i sitt anförande.

Jag har slagits upprepade gånger – senast 1973 och 1974, och då med framgång – mot landstinget, eller i varje fall mot dess hälso- och sjukvårdsnämnd. Då bevarades Serafen.

Jag har fortsatt att efter bästa förmåga slåss för Serafen gentemot hälso- och sjukvårdsnämnden och kanske framför allt mot den centrala sjukvårdsförvaltningen även nu, men det finns gränser för vad man kan uppnå. Jag har inte lyckats uppnå att i utskottet få gehör för tanken på ett ändrat huvudmannaskap för sjukhuset av de skäl som är anförda i utskottets betänkande. Jag har tvingats uppfatta detta som en realitet men uppfattar också som en realitet de villkor som i stället har skrivits in i betänkandet för de förhandlingar som landstinget kan komma att påkalla.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus fick gå upp och försvara herr Biörck i Värmdö. Men jag tycker nog att väcker man en motion i en fråga skall den vara allvarligt menad. När vi från vänsterpartiet kommunisterna skriver på en motion följer vi också upp den, även om herr Biörck släpper sin motion. Jag vill sätta ett frågetecken för herr Biörcks agerande.

Jag skall för herr Romanus citera litet ur folkpartiets förslag till beslut i landstingets hälso- och sjukvårdsnämnd för en kort tid sedan. Där anges exakt samma skäl som jag tidigare anförde i mitt inlägg:

”Med hänsyn till läkarutbildningen är det vidare olämpligt att avveckla akutsjukvården vid sjukhuset den 1 november 1979.

Sammantaget talar detta för att Serafimerlasarettet inte bör avvecklas 1979. Enligt nämndens mening är det inte tillrådligt att vid denna tidpunkt avstå från de fungerande akutvårdresurserna sjukhuset erbjuder. Det kan dessutom bli svårigheter att upprätthålla sjukvårdsdriften vid sjukhuset i full omfattning ända fram till den 1 november 1979 genom att personal successivt kommer att söka sig från sjukhuset tidigare. Nedläggningen bör anstå till dess det kan konstateras att belastningen på innerstadens sjukhus kommer att minska. Den nuvarande situationen kännetecknas fortfarande av hög beläggning och växande tryck på akutmottagningarna.”

Vi föreslår inte att landstinget skall fråntas sin beslutanderätt. Vi föreslår att riksdagen gör ett uttalande av innebörden att möjligheter bör skapas för Serafimersjukhusets bevarande. Det innebär inte en förändring av ansvarsfördelningen mellan staten och landstinget.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! De skäl för att bevara Serafimerlasarettet som folkpartiet har lagt fram i hälso- och sjukvårdsnämnden tycker jag är utmärkta. De motiverar ett annat beslut i landstinget än det som majoriteten har

fattat. Men de är inte motiv för att riksdagen skall uttala sig, och det är det saken gäller i dag.

Inga Lantz har i sitt yrkande i kammaren inte anfört läkarutbildning och forskning som skäl för Serafimerlasarettets bevarande. Där talas det om sjukvården i landet. Det är det som är felet med detta improviserade yrkande.

Sedan säger Inga Lantz med skärpa att om man väcker en motion skall den vara allvarligt menad, då skall man följa upp den och yrka bifall till den. Men ni gör ju inte det – ni yrkar inte bifall till den motion som ledamöter från vänsterpartiet kommunisterna har skrivit på. Ni har ett helt annat yrkande som är ganska hastigt hopsvängt, som jag har visat när jag har skärskådat dess innebörd.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så, herr Romanus, att forskning och utbildning är en sak och sjukvård en annan sak. De delarna hör ihop, och landets sjukvård påverkas också av den forskning och utbildning som bedrivs på detta område.

Det är självklart att riksdagen kan uttala önskemål. Om den tycker att ett sjukhus bör bevaras därför att behovet av sjukvård är så stort som det är bl. a. i denna region kan riksdagen bifalla det yrkande som vänsterpartiet kommunisterna reser här i kammaren i dag.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller arbetsfördelningen mellan landstingen och staten, är sjukvården *en* sak – och den har landstingen ansvar för – och utbildning och forskning *en annan* sak, och den har staten ett medansvar för. Det är därför som socialutskottet har uttalat sig om utbildning och forskning men inte om vad som är betydelsefullt för Stockholms läns sjukvård. Det är orsaken till att vi inte vill vara med på det uttalande som vänsterpartiet kommunisterna har lagt fram, även om folkpartiet i landstinget har den uppfattningen att det för sjukvården är viktigt att Serafimerlasarettet inte läggs ned.

Om vänsterpartiet kommunisterna anser att riksdagen skall uttala sig om vilka sjukhus som behövs i olika län – för sjukvårdens skull, inte för utbildning och forskning – frågar man sig: Är det inledningen till en ny politik? Kommer ni också att säga att i Skaraborgs län behöver man Skövde sjukhus men inte Lidköpings lasarett? Kommer ni att säga att i Göteborg skall man bygga ut Östra sjukhuset men man kan minska sjukvården på Sahlgrenska? Är det vänsterpartiet kommunisternas linje att vi skall centraldirigera landstingen? Det kanske stämmer med kommunistisk ideologi, men det är inte den uppfattning som vi från folkpartiet företräder.

Herr förste vice talmannen anmälde att fru Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Serafimerlasarettet

Fredagen den
27 maj 1977

Serafimerlasarettet

Fru ANDERSSON i Täby (c):

Herr talman! Herr Biörcks i Värmdö stora och rent av fantastiska intresse för Serafimerlasarettets bevarande har ju bevisats genom skrifter och uttalanden och nu senast i motionen 1976/77:702. Jag tillåter mig bemöta herr Biörcks anförande, trots att jag är en av dem som tillhör Stockholms läns landstingsområde.

Herr Biörck sade om Serafimerlasarettet: Hon gungar, men hon sjunker inte. Då vill jag säga att vi bör lägga ner Serafimerlasarettet, innan hon sjunker.

Herr Biörck nämnde också att vi låter oss ledas av en central förvaltning inom landstinget, men jag vill replikera att våra förtroendemän inom landstinget också har ett eget omdöme.

Jag vill gärna framhålla ytterligare några skäl till varför Serafimerlasarettet inte bör finnas kvar och redogöra för varför majoriteten inom Stockholms läns landsting diskuterat och beslutat om en nedläggning i slutet av 1979.

1. Vi satsar på en kraftig utbyggnad av långvården inom Stockholms län. För perioden 1979–1981 planeras 1 650 platser. I dag har vi ungefär 30 % rena långvårdsfall som ligger på medicin och kirurgi, vilket icke är tillfredsställande.

2. Primärvården byggs ut kraftigt, under perioden 1977–1979 med ca 65 allmänläkare. Här har vi tagit upp 12 milj. kr. i budgeten.

3. I akutvården tillkommer i november 1979 ca 200 platser i Huddinge.

4. Ersättningsplatser för allmänmedicin och kirurgi finns att tillgå vid Serafimerlasarettets nedläggning.

I detta sammanhang vill jag nämna att fackföreningen enligt uppgift stöder en nedläggning. Fackföreningen säger bl. a. att skall Serafimerlasarettet bevaras, kommer den att kräva en totalstängning och totalrenovering, som tar ungefär fyra år.

5. Majoriteten av de sjukvårdsbehövande får närmare till sjukhus efter Serafimerlasarettets nedläggning. Jag skall inte gå in på de olika områdena, eftersom jag inte tror att tiden tillåter det. Men det är inte många på Kungsholmen i dag som nyttjar Serafimerlasarettet, eftersom de hör till antingen S:t Göran eller S:t Erik.

Herr Biörck nämnde bl. a. Nynäshamn och Sorunda, men personer på dessa orter har i dag närmare till exempelvis Södersjukhuset.

6. Vi gör en nettobesparing på ca 45 milj. kr.

7. Serafimerlasarettet har 9 rum med 10 vårdplatser och 2 rum med 12 vårdplatser, vilket vi inte anser vara tillfredsställande.

8. Personalutrymmena på Serafimerlasarettet får anses ha en låg kvalitet i jämförelse med motsvarande utrymmen på andra sjukhus.

9. Den regionala blansen i fråga om den slutna sjukvården visar dessutom att det föreligger en snedvridning till norra delen av länet.

10. Skall vi ha kvar Serafimerlasarettet, kan vi i Stockholms län inte satsa på några medel till psykiatrin, öppenvården och personalförstärkningar.

Sedan nämndes de låga kostnaderna för Serafimerlasarettet. Jag vill bara peka på vårddagkostnaderna.

När det gäller kirurgin kommer Serafimerlasarettet på tredje plats efter Huddinge och Danderyd. Huddinge har en vårddagkostnad på 806 kr., Danderyd på 760 och Serafimerlasarettet på 742. Då kan jag jämföra med S:t Erik som har 575 och exempelvis med Löwenströmska som har 487. Inom medicinen toppar Huddinge listan över vårddagkostnaderna med 611 kr. tillsammans med Serafen, som har 560. S:t Erik har 468, och Löwenströmska – för att även här nämna detta sjukhus – har 337.

Frågan om forskning och utbildning har berörts. Vi har f. n. en arbetsgrupp som arbetar för att komma fram till en lösning på problemet var forskningen och utbildningen skall förläggas. Jag tycker att vi i det avseendet bör avvakta det resultat som denna arbetsgrupp kommer fram till innan vi går in i någon närmare diskussion.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Det är inte möjligt för mig att vid denna tidpunkt, då kammarens ledamöter väntar på ett annat – och ur i varje fall de flesta kammarledarmöternas synvinkel viktigare – ärende, gå in i någon polemik mot den promemoria från sjukvårdsförvaltningen i Stockholm som fru Andersson i Täby här har föredragit. Herr Romanus har upprepade gånger framhållit att de sjukvårdsmässiga aspekterna främst hör till landstingets område, och debatten härom får föras i ett annat forum.

Fru ANDERSSON i Täby (c):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Biörck i Värmdö att jag inte kan hjälpa att ärendet kom upp vid denna tidpunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av fru Lantz under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 39 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det av fru Lantz under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning

verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 290

Nej – 12

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden till ett senare sammanträde.

§ 13 Om energipolitiken

Herr statsministern FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara herr *Palmes* (s) den 10 maj anmälda interpellation, 1976/77:147, och anförde:

Herr talman! Herr Palme har ställt tio frågor till mig om energipolitiken. Det rör sig i stor utsträckning om en upprepning av frågor som socialdemokratiska riksdagsledamöter tidigare ställt till regeringen och som då blivit besvarade av det direkt berörda statsrådet. Andra frågeställningar har blivit utförligt belysta i samband med att riksdagen behandlade villkorlagen och regeringens förslag till åtgärder för att främja energisparande i industri och bostäder. Jag tillåter mig därför att i viss utsträckning hänvisa till de svar som regeringen tidigare har lämnat.

Jag vill också påminna om att energipolitiken – inkl. kärnkraftens framtid – är föremål för allsidig prövning i den av regeringen tillsatta energikommissionen. I denna är samtliga partier representerade. Kommissionen har bl. a. att bedöma flera av de frågor som herr Palme har tagit upp, t. ex. vad gäller energikonsumtionens utveckling, besparingsmöjligheter och möjligheterna att ersätta kärnkraft med andra kraftkällor.

Den första frågan gäller om jag själv står fast vid att kärnkraften kan vara avvecklad år 1985.

Herr Palme har tidigare tagit upp detta spörsmål i en fråga, som jag besvarade här i kammaren den 20 januari. Jag sade då att en tioårsperiod bör vara fullt tillräckligt för att övergå till energiförsörjning utan kärnkraft. Min bedömning är i dag precis densamma som när jag besvarade herr *Palmes* fråga förra gången.

Fråga nummer två gäller varför den planerade propositionen på grundval av planverkets rapport angående möjligheterna att spara energi i den befintliga bebyggelsen har blivit försenad.

Samma ämne har tidigare tagits upp i frågor av herr Carlsson i Tyresö och fru Dahl. Som bostadsministern då anförde i sitt svar – den 28 april – var remissmaterialet över planverkets preliminära rapport mycket omfattande och kvalificerat. Det utvärderas f. n. inom bostadsdepartementet. Detta är främsta skälet till att regeringen valt att senarelägga den aviserade propositionen. Till detta kommer att planverket självt inom kort kommer att överlämna en ytterligare slutlig rapport till regeringen.

Självklart är regeringen angelägen om att propositionen skall bli klar

så fort som möjligt. Arbetet bedrivs därför med största möjliga skyndsamtet så att propositionen skall kunna behandlas av riksdagen i höst.

Den tredje delfrågan gäller hur många kärnkraftsreaktorer som motsvarar det sparande som skulle följa med planverkets förslag.

Även denna fråga har berörts i tidigare frågesvar – den 15 februari – samt i riksdagsdebatten om propositionen 107 om hushållning med energi i byggnader – den 28 april. Det går dock inte att ange något slutgiltigt svar innan utvärderingen av planverkets rapport är slutförd. Planverket anför självt ett exempel som skulle ge en energibesparing på 40 TWh per år genom vissa angivna förbättringsarbeten i bostäder och lokaler. Denna energimängd överstiger det energitillskott som kan utvinnas från de kärnkraftsreaktorer som är i drift. Betydande delar av besparingen rör dock andra energislag än elkraft. Skall man å andra sidan göra en bedömning av möjligheterna att spara elenergi, måste också besparingsmöjligheterna inom andra sektorer än bostads- och lokalbeståndet beaktas.

Även om det nu alltså inte är möjligt att exakt ange den besparing som kan åstadkommas med planverkets sparplan, ger den enligt min uppfattning en klar indikation på att det är både tekniskt möjligt och ekonomiskt försvarbart att sikta till besparingsåtgärder av en storleksordning som motsvarar den nuvarande kärnkraftsproduktionen.

I den fjärde delfrågan ställer herr Palme frågan om regeringen är beredd att acceptera tvångsåtgärder av det slag som finns med i planverkets förslag.

Som jag nämnde är planverkets förslag nu föremål för regeringens bedömning. Självklart bör inte tvångsåtgärder komma till användning annat än i undantagsfall. Det bör enligt min mening också vara möjligt att genomföra det eftersträfvade sparprogrammet genom att i huvudsak använda sig av generella stimulansåtgärder av det slag, som både den nuvarande och den tidigare regeringen redan i viss utsträckning prövat, samt genom användning av skatteinstrumentet. Möjligheterna till besparingar vid uppvärmningen av bostäder är dessutom i hög grad avhängiga av en god planering. Det är mot den bakgrunden som kommunerna i en särskild proposition föreslagits få ett ökat ansvar när det gäller energiplaneringen. Som tidigare förutskickats avser regeringen också att inom kort tillkalla en särskild utredningsman för att kartlägga möjligheterna att begränsa användningen av elvärme i nybyggda bostadsområden.

Frågan nummer fem har herr Palme formulerat på följande sätt: Är det försvarbart att lägga ned 8–13 miljarder kronor i kärnkraftverk som inte skall användas?

Vilka kostnader som en neddragning eller ett slopande av det svenska kärnkraftsprogrammet kommer att dra med sig är i dag omöjligt att avgöra. De blir bl. a. beroende av i vilken utsträckning en alternativ användning av anläggningarna kan komma i fråga. Lika litet finns det i dag underlag för att göra någon mera noggrann beräkning av kostnaderna

för att färdigställa det år 1975 antagna kärnkraftsprogrammet. Resultatet av energikommissionens arbete bör emellertid kunna ge bättre underlag för sådana jämförelser.

Obestridligt är dock att en omställning av detta slag medför kostnader. En del kapitalinsatser kan inte utnyttjas. Det krävs också, precis som vid andra omställningar, insatser för att ge dem som nu har sin försörjning av kärnkraften annan sysselsättning. Som jag tidigare framhållit, bl. a. i den allmänpolitiska debatten här i riksdagen den 2 februari, kan detta pris dock aldrig bli så högt som det pris som vi alla kan komma att få betala om vi blint rusar vidare på kärnkraftens väg utan att säkerhetsfrågorna är lösta.

Herr Palme frågar vidare i sin sjätte delfråga vad innebörden är av att vissa utbyggnader av kärnkraftverk skall ske i långsammare takt.

Jag utgår från att herr Palme syftar på frågan om kreditgarantier och andra ekonomiska garantier till det tredje kärnkraftsblocket i Oskarshamn samt uppdraget åt statens vattenfallsverk att förhandla om och kartlägga konsekvenserna av en ändrad planering för kärnkraftsblocket Forsmark 3.

Ägarna till Oskarshamnsverket har i en skrivelse till regeringen förklarat sig inte ha möjligheter att bygga ett tredje aggregat utan statliga kreditgarantier och garantier för kostnader nedlagda efter villkorslagens tillkomst. Som herr Palme vet har regeringen inte beviljat några sådana garantier.

I förhandlingsuppdraget till vattenfallsverket beträffande Forsmark 3 framhålls bl. a. att den verksamhet på byggarbetsplatsen i Forsmark som avser detta block skall upphöra. Nya kontrakt med underleverantörer bör inte tecknas. När det gäller ekonomiska garantier från staten kommer de privata minoritetsdelägarna i Forsmark 3 att likabehandlas med ägarna till Oskarshamnsverket.

Med detta behåller man handlingsfriheten på kärnkraftsområdet i avvakten på 1978 års energipolitiska beslut och några ytterligare resurser binds inte i Forsmark 3.

Herr Palme frågar vidare i sin sjunde delfråga vad som avses med uttrycket att villkorslagen inte skall tillämpas drakoniskt.

Uttrycket i fråga är hämtat från näringsutskottets betänkande rörande regeringens proposition angående villkorslagen. Det för mig avgörande är att riksdagen har antagit regeringens förslag till villkorslag utan några som helst ändringar i lagtexten.

I delfråga åtta frågar herr Palme om regeringen kommer att tillåta laddning av ytterligare aggregat under den innevarande valperioden.

Mitt svar är här att laddning av nya kärnkraftsaggregat inte kan tillåtas, om kraven i villkorslagen inte är uppfyllda.

Fråga nummer nio gäller huruvida jag är beredd att godta ett utnyttjande av kärnkraften, om förvaring av det högaktiva avfallet enligt regeringens mening kan lösas på ett tillfredsställande sätt.

Även i detta fall vill jag hänvisa till de krav som ställs i villkorslagen. Kraven i denna lag är utformade med utgångspunkt i att kärnkraftens

risker är mest uppenbara när det gäller upparbetningen och förvaringen av det utbrända bränslet. För min egen inställning till kärnkraften har det avgörande varit och är att säkerhetsfrågorna kan bemästras.

Det kan givetvis inte heller uteslutas att andra risker med kärnkraften kan uppenbara sig. Sambandet mellan kärnkraft och spridning av atomvapen blir t. ex. alltmer uppenbart och inger nu allt fler oro överallt i världen. Jag föreställer mig att inte heller herr Palme kan bortse från detta samband.

I sin tionde och sista delfråga bygger herr Palme på antagandet att det bortfall av elektrisk ström, som uppstår vid en neddragning av det år 1975 beslutade kärnkraftsprogrammet, måste täckas med en ökad förbrukning av olja. Mot den bakgrunden frågar herr Palme hur oljeförbrukningen, valutförhållandena och olika miljöfaktorer påverkas av en fördröjning av ett kärnkraftverk ett år.

Sakläget här är att både elförbrukningen och energiförbrukningen som helhet har ökat väsentligt långsammare än vad den dåvarande socialdemokratiska regeringen utgick från vid det energipolitiska beslutet 1975 och långsammare än vad socialdemokraterna uppenbarligen fortfarande räknar med. Det finns heller ingenting som f. n. talar för att ökningstakten på nytt skulle öka. Bl. a. bör resultaten nu bli mer påtagliga av de insatta sparåtgärderna.

I konsekvens härmed har också prognoserna för den framtida elenergiförbrukningen fortlöpande justerats ner. Enligt den prognos som centrala driftledningen gjorde 1970 skulle den totala elenergiförbrukningen 1985 uppgå till 200 TWh. Enligt energipropositionen 1975 skulle förbrukningen 1985 uppgå till 159 TWh.

Statens industriverk har i en prognos i år beräknat den totala elenergiförbrukningen i Sverige 1985 till 138 TWh per år. Kompletterande beräkningar tyder på att även denna siffra är för hög. Bl. a. har planerade besparingsåtgärder och väntade prishöjningar på energi inte beaktats. Det finns därför ingen anledning att räkna med en högre oljeförbrukning som ett resultat av en omprövning av kärnkraftsprogrammet än vad riksdagsmajoriteten fann acceptabelt 1975.

Till sist: Interpellationen och den motion om energipolitiken som socialdemokraterna har väckt i anslutning till kompletteringspropositionen visar att de sakliga motsättningarna mellan regeringen och oppositionen kvarstår ungefär oförändrade. De visar tyvärr också att socialdemokraterna även ämnar fortsätta den kritik mot regeringen som inte grundar sig på sakskäl. Självklart måste såväl en regering som partier och enskilda politiker acceptera kritik i sakfrågorna. Men det klingar falskt, när herr Palme fortsätter att beskylla regeringen för vilseledande information och för att motverka förbättrad kunskap. Jag vill påminna om att herr Palme själv en gång gått i god för att kärnkraftens säkerhetsfrågor skulle vara lösta men att alla nu vet att så inte är fallet. Det klingar också falskt när socialdemokraterna anklagar regeringen och enskilda regeringspartier för löftesbrott och svek, då socialdemokratin själv inte har något att

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

erbjuda dem som de anser vara svikna.

Nyvvunnen insikt om kärnkraftens säkerhetsfrågor och ekonomi samt om kärnkraftens betydelse för den militärpolitiska utvecklingen föranleder nu omprövningar av kärnkraftsprogrammen nästan överallt i den demokratiska världen. Jag har svårt att förstå att det socialdemokratiska partiet i Sverige med sin traditionella öppenhet hör till det fåtal partier som inte har låtit påverka sig av denna utveckling utan alltjämt ser kärnkraftssamhället som det framtidssamhälle man bör eftersträva.

Dess bättre har dock regeringsskiftet skapat möjligheter för en omläggning av energipolitiken också i vårt land. Viktiga steg i denna omläggning har hittills bl. a. varit tillkomsten av villkorslagen, tillsättningen av energikommissionen och de olika beslut om energibesparande åtgärder som har fattats av regering och riksdag. Det är en politik för trygga energikällor och hushållning med naturresurserna. Det är därmed en i djupaste mening ansvarsfull politik. Regeringens fortsatta handläggning av energifrågorna kommer att ha samma inriktning.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsministern för svaret. Det gav inte mycket besked i sak, och jag skall senare i detta anförande närmare granska svaren på de tio frågor jag ställt. Jag ber om tillgift! Eftersom det här är viktiga frågor, eftersom det är svårt att få statsministern i debatt och eftersom hans svar har så allvarliga brister kommer mitt anförande här att ta rundlig tid.

Jag vill först, herr talman, redogöra för bakgrunden till min interpellation.

Våren 1975 fattade Sveriges riksdag ett viktigt energipolitiskt beslut. En mycket stor majoritet av riksdagens ledamöter anslöt sig till de riktlinjer som den socialdemokratiska propositionen angav. Beslutet, som innefattade en ny prövning av energipolitiken 1978, hade i korthet följande inriktning.

För det första innebar beslutet en kraftsamling på energihushållning och sparande. Målet var att bringa ned ökningstakten i vår energiförbrukning så långt detta var möjligt. Gränsen för denna strävan sattes endast av omsorgen om välfärd och sysselsättning. Härigenom kunde vi dra ned den planerade ökningstaken i energiförbrukningen från 4,5 till 2 %. Vi kunde efter en bromssträcka skapa möjlighet till nolltillväxt från omkring 1990.

Jag tvekar inte att säga att vi genom vårt beslut 1975 blev internationella föregångare. Inget annat land mötte oljekrisens energipolitiska insikter så snabbt och kraftfullt som Sverige. Vi satsade betydligt mer än andra länder på energisparande och forskning om alternativa energikällor. Två år efter vårt beslut lägger president Carter fram ett spar-

program, som enligt många bedömare har stora likheter med 1975 års svenska program. Den omprövning som herr Fäldin här efterlyser gjorde vi före andra.

För det andra innebar 1975 års energipolitiska beslut en aktivare oljepolitik.

Detta var nödvändigt av miljö- och säkerhetsskäl. Förbränningen och hanteringen av olja är den i dag utan jämförelse största miljöfaran. Vi började aktivt möta dessa problem i början av 1960-talet och har undan för undan skärpt åtgärderna med goda resultat. Samtidigt har insikten om de stora risker som är förknippade med oljan ökat bl. a. till följd av händelser av samma slag som den katastrof som för några månader sedan härjade Nordsjön. Vi har även fått ökad insikt om de hälsorisker som är förknippade med oljan, bl. a. när det gäller sambandet mellan oljeförbränning och cancer.

Det var också nödvändigt av ekonomiska skäl, av beredskapsskäl och för att vi skulle ta vår del av ansvaret för solidariteten med de fattiga länderna, som för sin utveckling har behov av olja för de ändamål där oljan är överlägsen alla andra energikällor och råvaror.

För det tredje innebar 1975 års energibeslut en tryggad försörjning av elektrisk kraft. I en situation där vattenkraften inte kunde ge några större tillskott och där det enda alternativet på kort sikt var oljeeldade kraftverk, fann en stor majoritet av riksdagens ledamöter att en begränsad och i förhållande till planerna starkt nedsuren utbyggnad av kärnkraften var nödvändig. Samtidigt beslutade riksdagen om kraftfulla åtgärder för att bemästra kärnkraftens säkerhetsproblem.

1975 års energipolitik innebar också en betydligt större planmässighet. Det var nödvändigt dels därför att vi tog på oss stora och svåra uppgifter, dels därför att frågorna om energipolitiken till sin natur är långsiktiga. Det blir då av stor betydelse att energipolitiken präglas av fasthet och klarhet, av en vilja att ge så raka och bestämda besked som möjligt.

Men en planmässig energipolitik kan aldrig undanröja det behov av handlingsfrihet som en ofrånkomlig osäkerhet om framtidens energiförsörjning skapar. Desto viktigare blir det att vi skapar klarhet om de ting i energipolitiken, som vi själva rå över. Detta är ett ansvar vi som politiker aldrig kommer ifrån. Det ansvaret tog en bred riksdagsmajoritet 1975 och 1976, även om beskeden på kort sikt kunde vara politiskt oökväma.

Denna situation utnyttjades, som alla vet, mycket hårt av centerpartiet. Dess taktik – och det har sedermera med all tydlighet visat sig vara i huvudsak taktik – gick för det första ut på att ställa en rad preciserade löften vad det gäller energipolitiken: kärnkraften skulle vara avvecklad 1985, inga nya reaktorer skulle laddas, påbörjade byggen skulle stoppas så fort kontrakten avlöstes och de reaktorer som fanns på ritbordet skulle stanna där. Därtill presenterade centern en sparplan som skulle möjliggöra avvecklingen utan några besvärande konsekvenser för vår energiförsörjning i sin helhet. För det andra gick centerns taktik ut på att ställa

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

absoluta, moraliskt bindande krav på att dess förslag skulle genomföras som en förutsättning för centerns medverkan i en borgerlig regering. Därmed ville centern uppställa sig som absoluta garantier för att en borgerlig regering med centern som deltagare skulle avskaffa kärnkraften.

Vi vet vad som hände. Barsebäck 2 laddades. Statsministern förklarade att detta var ett svårt beslut, att han inte hade nått ända fram, men att centerns energipolitik skulle förverkligas till 98 %.

Nu vet vi också att detta bara var början. Kärnkraftsutbyggnaden fortsätter. Inga kontrakt har sagts upp för påbörjade byggen. Reaktorerna 11 och 12 har för länge sedan lämnat ritbordet. Sparplanen finns inte.

Centern har fortsatt att bryta sina löften. Det har man försökt skyla över genom att söka skjuta upp beslut, genom diverse låtsaslekar, genom ett taktiskt spel i det fördolda, genom klart vilseledande information till medborgarna.

Detta enligt min mening mycket cyniska spel har redan fått två mycket allvarliga konsekvenser.

För det första skadar det demokratins trovärdighet. Statsministern sviker de människor som trodde på hans ord. Det är allvarligt nog. På sitt sätt ännu allvarligare är att han, med undantag av Barsebäck 2, på allt sätt söker undvika att erkänna löftesbrotten, i en förhoppning om att problemen på något sätt skall kunna sopas under mattan. Men det går inte. Fakta kommer fram, genom energiska journalister och intresserade politiker. Beslutsituationer uppstår ständigt, som på något sätt måste hanteras. Jag tror många människor känner en stor leda vid det borgerliga spelet kring energipolitiken. Det skadar demokratin och politikens trovärdighet.

För det andra har man berövat alla landets medborgare en fast och konsekvent energipolitik.

Vi har redan lidit mycket stora ekonomiska förluster genom regeringens energipolitik, eller brist på energipolitik. Dessutom har den skapat en ovisshet och en osäkerhet hos många människor som också kan vara förödande för vår samhällsutveckling.

Min interpellation var ett försök att ställa frågor till statsministern som kunde besvaras på ett enkelt och konkret sätt. De skulle bereda honom möjlighet att ge allmänheten besked och information. Kravet på information gäller alldeles oavsett om man är motståndare eller anhängare till kärnkraft – man har samma anspråk att ställa. Min förhoppning var att svaren skulle skingra osäkerheten och lägga en grund för den energipolitiska debatt i saklighetens tecken som är så viktig för att vi skall kunna möta dagens och framtidens stora energipolitiska påfrestningar.

Jag måste tyvärr förklara att denna min förhoppning har grusats. I denna inledning skall jag utförligt kommentera svaren på de tio frågorna för att sedan i replikerna ta upp ytterligare några aspekter.

Min första fråga gällde om statsministern står fast vid sitt löfte från valrörelsen att kärnkraften skall vara avskaffad 1985. Statsministern an-

vänder här samma metod som vid vår debatt i januari, nämligen att söka omformulera löftena för att göra dem något mindre bindande. Det är naturligt med hänsyn till den utbyggnad av kärnkraften som dag för dag pågår i vårt land. Det är naturligt också med hänsyn till att en avveckling av kärnkraften till 1985 endast är ett av de alternativ som energikommissionen skall studera. Men han hänvisar direkt till debatten den 20 januari, där han stannade för 1985. Jag måste tolka svaret så att statsministern står fast vid sitt löfte att kärnkraften skall vara avvecklad till 1985.

Det är mot denna bakgrund man måste bedöma de åtgärder som regeringen i praktiken vidtar på energiområdet och herr Fälldins fortsatta uttalanden i interpellationssvaret.

I min andra fråga efterlyste jag regeringens sparplan.

I valrörelsen gjorde centern sin s. k. sparplan till nyckeln för att avskaffa kärnkraften. Herr Fälldin lät meddela pressen att han funderat ut sparplanen när han satt på traktorn, förmodligen för att ge en jordromantisk prägel åt planen. Innebörden var att energibehovet i lägenheter och lokaler kunde reduceras till hälften. Beviset för dess genomförbarhet var några meningar i en broschyr från bostadsdepartementet, som herr Fälldin fel-tolkade. I stora annonser förklarade centern att man bevisat att kärnkraften var överflödig. Pengar som satsades på kärnkraft skulle i stället satsas på sparande. Man ingav allmänheten föreställningen att centern hade ett klart utformat program som omedelbart och med kraft skulle sättas i verket vid ett regeringsskifte.

Vad har hänt?

Sedan regeringsskiftet har den centerledda regeringen satsat 1 500 milj. kr. på att bygga kärnkraftverk.

På sparandesidan har föga nytt inträffat. De åtgärder som vidtas för att spara energi är ett resultat av den förra regeringens initiativ. Den proposition om hushållning av energi i bostäder och lokaler som riksdagen antog i april innebär inga väsentliga förändringar. De medel som anslås till energisparande är i reala termer i stort sett oförändrade jämfört med föregående år. Bidragen till industrin höjs, men med kvantitativt rätt små belopp. Det socialdemokratiska förslaget att göra Norrbotten till ett försökslän för energibesparingar röstades ner av regeringspartierna.

Det är inte långt till 1985. Ändå låter regeringen den första vintern gå utan att vi ser skymten av någon sparplan. Nu sägs att förslag skall komma i höst. Men det innebär ju att också nästa vinter hinner gå utan att något händer.

Centerns s. k. sparplan har helt försvunnit – den nämns aldrig. Det som återstår är en rapport av en myndighet, som för övrigt beställdes av den förra regeringen.

Den intressanta frågan blir då hur regeringen bedömer denna rapport. Herr Fälldin anför i sitt svar att planverket anser det möjligt att uppnå en total energibesparing av 40 TWh per år genom förbättringsarbeten i bostäder och lokaler. Denna siffra använder han som belägg för att

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

kärnkraften skall kunna vara avskaffad 1985. Det är helt enkelt nödvändigt för honom att klamra sig fast vid den siffran. Annars faller ju löftet om att avskaffa kärnkraften till 1985. Genom sitt svar vill landets statsminister bibringa allmänheten föreställningen att en så stor spareffekt på bostadsområdet är möjlig och realistisk. Det är det besked han ger. Hur förhåller det sig då i verkligheten?

Siffran 40 TWh anför planverket som ett räkneexempel. Dess förverkligande skulle kräva mycket stora ingripanden och kostnader i storleksordningen 40 miljarder kronor. Detta förtiger herr Fälldin.

Det alternativ som planverket betraktar som mera rimligt innebär en besparing på 25 TWh. Även denna besparing skulle kräva betydande tvångsåtgärder, kosta 20–25 miljarder kronor och ta upp till 20 år att genomföra. Detta förtiger herr Fälldin.

Herr Fälldin nämner remissinstansernas synpunkter som motiv för att propositionen blivit försenad. De tunga remissinstanserna anser att planverkets förslag till åtgärder för att spara 25 TWh innebär stora ingrepp i den personliga friheten. Även detta förtiger herr Fälldin.

Herr Fälldins uttalande om en energibesparing på 40 TWh till 1985 ter sig därmed som en grovt missledande uppgift. Varken arbetsmarknad eller kapitalmarknad ger någon som helst möjlighet att till 1985 uppnå vad herr Fälldin i sitt svar förespeglar allmänheten.

Bostadsstyrelsen har gjort en beräkning av vad de bidrag och lån som hittills utgått betytt i sparad energi. Enligt dessa beräkningar krävs en krona i investering för att få en spareffekt på en kWh per år, dvs. en miljard kronor per sparad TWh.

Detta innebär att planverkets kostnadsberäkningar på 40 miljarder kronor förmodligen är beräknade i underkant. Det är ju de mest lättåtkomliga och lönande sparåtgärderna som först vidtas. Om vi vill vidta långtgående sparåtgärder blir ingreppen större och dyrbarare.

Detta är intressanta och värdefulla fakta, som statsministern kunde ha meddelat i sitt svar. Tyvärr valde han att utelämnat dem.

Min tredje delfråga gäller hur många kärnkraftsreaktorer som motsvarar det sparande som skulle följa av planverkets förslag.

Statsministern undviker att besvara denna fråga. Det är inte svårt att förstå.

För det första omfattar planverkets sparförslag endast i begränsad omfattning elektrisk ström. Till 80–90 % är det olja man kan spara, vilket i och för sig är utomordentligt värdefullt. Men i denna del påverkar det inte kärnkraftsprogrammet.

För det andra är en stor del av de sparåtgärder som planverket föreslår redan intäckta i 1975 års energibeslut. Man kan inte räkna samma sparande två gånger. Det framhöll jag för övrigt ofantligt många gånger redan under valrörelsen.

Det är naturligtvis svårt att göra exakta beräkningar. Vi har kommit fram till att man genom att förverkliga planverkets förslag skulle kunna spara in elkraft motsvarande en reaktor utöver vad som förutsatts i 1975

års sparprogram. Det är ett hederligt svar på frågan så långt vi kan komma.

Min fjärde fråga gällde om statsministern kan acceptera tvångsåtgärder för att spara energi i bostäder och lokaler. Svaret blir att tvångsåtgärder inte bör komma till användning annat än i undantagsfall. Det är centeropportunism i sin blomning, ty planverkets besparingsförslag, som ligger betydligt lägre än den besparing herr Fälldin förespeglar allmänheten, förutsätter betydande ingripanden av tvångsmässig karaktär.

Sammanfattningsvis beträffande dessa fyra frågor: Herr Fälldin vidhåller sitt löfte att avveckla kärnkraften till 1985. Samtidigt fortsätter utbyggnaden av kärnkraften. Någon sparplan har icke framlagts. Den kommer tidigast till hösten.

Herr Fälldin förespeglar allmänheten att det går att spara 40 TWh på bättre isolering av hus. Han förtiger emellertid att inga myndigheter eller remissinstanser ansett detta sparmål realistiskt. Han förtiger vidare de kostnader ett sparande av denna eller en betydligt lägre omfattning skulle innebära. Han avvisar de tvångsåtgärder som även det lägre sparalternativet förutsätter.

Jag anser att herr Fälldin därmed direkt vilseleder Sveriges medborgare.

Min femte fråga gällde om det är försvarbart att lägga ner 8–13 miljarder kronor i kärnkraftverk som inte skulle användas. Svaret är undvikande, men här finns det ju vissa klara fakta.

Vi har hittills lagt ner 9–10 miljarder kronor på att bygga kärnkraftverk. De återstående kostnaderna för det framtida programmet kan uppskattas till minst 15 miljarder kronor i fast penningvärde. Därtill kommer de extra kostnader som blir resultatet av regeringens olika manövrer.

Statsministern nämner möjligheten till alternativ användning av anläggningarna. De möjligheterna är i det närmaste obefintliga. Gör man om ett kärnkraftverk till ett kolbaserat kraftverk vinner man kanske 10 % i investeringskostnader jämfört med en helt ny anläggning, men samtidigt blir kraftverket mindre effektivt än om det byggts för kol från början. Därför blir det dyrare att hålla i drift.

Låt oss tala klarspråk! Regeringen har väldiga underskott i sin budget. Den har stora underskott i bytesbalansen. Vi tvingas låna väldiga belopp utomlands. Priserna stiger. Kronans värde skrivs ner. Skatterna höjs. Löntagarna får för första gången på årtionden vidkännas en sänkning av reallönerna. Ekonomiministern talar om att det måste svida i skinnet på medborgarna. Regeringens framtidsprognos ser dystert ut för flera år framöver.

Menar verkligen statsministern att regeringen i detta läge överväger att kasta 9–13 miljarder kronor i sjön, genomdriva en kapitalförstöring av gigantiska mått? Var skall ni i så fall ta pengarna till det?

Jag hade kunnat respektera er inställning om ni verkligen stoppat kärnkraftsbyggena, även om jag haft en annan åsikt. Men när nu byggandet av kärnkraftverk går vidare, måste väl syftet vara att kärnkraftverken också skall producera elektrisk ström. Inte ens detta enkla besked kan statsministern ge.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

Det är inte ni som skall betala den väldiga kapitalförstöring det skulle bli fråga om. Det är barnfamiljerna och pensionärerna, som kommer att få betala ännu högre matpriser och ännu högre hyror. Det är löntagarna, som kommer att få en större åtstramning av sin köpkraft. Det är skattebetalarna, som kommer att få ännu högre skatter på grund av detta, om det skulle inträffa.

Fråga sex gällde den konkreta innebörden av att vissa utbyggnader av kärnkraftverk skall ske i långsammare takt. På en punkt var svaret upplysande. Regeringen avser tydligen att färdigställandet av reaktor 11 och reaktor 12 skall fortsätta. Om ni stoppade dem, skulle ni drabbas av skadestånd i storleksordningen 1 500 miljoner kronor. De pengarna har regeringen förmodligen inte. Därför vill ni att byggena skall fortsätta, även om ni inte vågar säga det rent ut.

I sitt svar upprepar herr Fälldin de tomma fraserna om att socialdemokraterna vill skapa ett kärnkraftssamhälle. Socialdemokraterna vill bygga tolv reaktorer. Det kallar herr Fälldin för ett kärnkraftssamhälle. Centern färdigställer samma tolv reaktorer. Då heter det att man stoppar kärnkraften. Vilken vidunderlig logik!

Däremot ges inget konkret besked om hur en långsammare utbyggnad skall gå till. Regeringen har fortfarande inte lämnat några direktiv till Vattenfall för det förhandlingsuppdrag som aviserats. Men uppdraget måste ju i sak vara en order att inte stoppa utan fortsätta, om än i långsam takt. En långsammare utbyggnadstakt har dock klara nackdelar: kostnaderna stiger, företagens planerade organisation rubbas, den planerade sysselsättningen kan inte hållas och det är inte säkert att den höga tekniska kvaliteten kan vidmakthållas, vilket är allvarligt från säkerhetssynpunkt. Allt detta är klara nackdelar med att skjuta upp ett bygge som i praktiken är i gång. Planeringen av reaktorerna har ju för länge sedan lämnat ritbordsstadiet.

Sedan är det inte så att riskerna med kärnkraften minskar, om man bygger verken långsammare. Syftet med åtgärden kan inte vara någon annan än att dölja centerns fortsatta reträtter och vidmakthålla föreställningen att dessa reaktorer skall stoppas helt. Nej, säg som sanningen är. Det är den politiska taktiken som är avgörande. Ni vill så långt möjligt rädda ert eget skinn. De som drabbas är de anställda i Forsmark, i Finspång, i Karlskrona, i Göteborg och på många andra ställen. Det är företagen och myndigheterna som arbetar på området, det är skattebetalarna genom de ofrånkomliga fördyringarna. De får betala ett för dem högt pris för herr Fälldins ansikte och centerns skinn.

Min sjunde fråga gällde uttrycket drakonisk. Statsministern ger där inget svar. Har statsministern någon annan uppfattning än den borgerliga majoriteten i riksdagen, som uttalade att villkorslagen inte borde tillämpas för drakoniskt, dvs. alltför strängt? I så fall vilken uppfattning?

Syftet med villkorslagen är ju bl. a. att lägga över ett ekonomiskt ansvar på företagen. Nu säger den borgerliga riksdagsmajoriteten att ersättning skall utgå om det inte var "uppenbart" för företagen att de inte borde

bygga färdigt kärnkraftverken. Därmed blir det enligt min mening helt riskfritt för företagen att fortsätta byggandet. Det kan ju inte vara uppenbart för någon vad regeringen vill, allra minst för regeringen själv, eftersom ni är så oense. Ni kan inte begära att enskilda företagare skall kunna skåda in i det dunklet.

På den åttonde frågan, om regeringen kommer att tillåta laddningen av ytterligare aggregat under den innevarande valperioden, hänvisar herr Fälldin till villkorlagen. Men när skall prövningen ske? Vattenfall har i skrivelse till regeringen anmält att Ringhals 3 blir klart för laddning i augusti i år. Om laddningen och provdriften försenas ett halvt år medför detta extra kostnader på ca 500 milj. kr. Blir förseningen längre rör det sig snabbt om miljardbelopp.

I september kommer Vattenfall att inge sin ansökan om laddning av Ringhals 3. Kan statsministern utfästa att regeringen i varje fall före den 1 november 1977 kommer att ge Vattenfall ett besked om huruvida laddningen får ske eller inte?

Den nionde frågan gällde om statsministern är beredd att godta ett utnyttjande av kärnkraften, om förvaringen av det högaktiva avfallet kan lösas på ett tillfredsställande sätt. I höstas sade statsministern om jag förstod honom rätt, vilket jag inte vet, dels att han inte trodde att här berörda säkerhetsproblem kunde lösas, dels att han var emot kärnkraft även om säkerhetsproblemen kunde lösas. På den senare punkten har han möjligen ändrat uppfattning.

I sitt svar på denna fråga talar statsministern också om sambandet mellan kärnkraften och kärnvapen och de risker som speciellt upparbetningen för med sig. Men herr Fälldin undviker att dra slutsatserna av sitt resonemang. Det leder nämligen till att upparbetningen bör ifrågasättas. Så har emellertid inte skett, vare sig i regeringsdeklarationen eller i villkorlagen. President Carter har ju mot bakgrund av de risker plutoniumhanteringen medför beslutat att avstå från upparbetning. I stort sett samma linje finns i den socialdemokratiska partimotionen från januari 1977.

Den sista frågan gällde konsekvenserna av att ersätta ett kärnkraftsaggregat med ett oljebaserat kraftverk.

Det är en precis fråga som går att besvara med enkla och klara sifferuppgifter. Men statsministern föredrar att tala om prognoser. Han hänvisar till en prognos från industriverket som tyder på att elenergibehovet 1985 blir 14 % lägre än vad som tidigare förutsetts. Återigen förtiger statsministern en väsentlig uppgift. Tittar man närmare på den här prognosen upptäcker man nämligen att den bedömning som görs av det totala energibehovet 1985 ligger mycket nära, eller 2 % över, det behov som förutsågs i 1975 års energibeslut. Samtidigt som elkraftsbehovet bedöms minska, ökar nämligen behovet av olja med 12 %.

Det är djupt oroande mot bakgrund av de rapporter vi fått den senaste tiden om en hotande oljeknapphet, som tycks rycka allt närmare i tiden.

Hur man än vrider och vänder på energiprognoser och energibalanser

är det självfallet möjligt att redovisa hur mycket olja som måste förbrännas för att ersätta ett kärnkraftsaggregat. Och eftersom statsministern inte velat ge de konkreta uppgifter jag begärt skall jag göra det själv.

Om ett kärnkraftsaggregat på 1 000 MW fördröjs ett år och motsvarande elkraft skall täckas genom oljeförbränning krävs ca 1,4 miljoner ton olja per år.

Kostnaden härfor uppgår till ca 600 milj. kr. Nettoskillnaden jämfört med kärnkraftsaggregatet blir 400–500 milj. kr.

Utsläppen av skadliga förbränningsprodukter blir: 180–480 ton stoft, 10 000 ton svaveldioxid, 21 000 ton kväveoxider, som ger upphov till cancerframkallande nitrosaminer.

5–6 ton tungmetaller, varav flertalet cancerframkallande eller på annat sätt giftiga, t. ex. arsenik, kadmium, kvicksilver.

Dessutom bildas 4,8 miljoner ton koldioxid, som kan påverka klimatet på lång sikt.

Vidare bildas benspyren, som också är cancerframkallande.

Slutligen uppgår slam från rökgasavsvavling till 300 000 ton.

Dessa uppgifter har tagits fram av utredningen om energi och miljö och baserar sig på nu tillgänglig teknik för rening med både rökgasrening och stoftavskiljning med elektrofilter.

Sammanfattningsvis om de sex senare frågorna:

Regeringen fortsätter utbyggnaden av kärnkraften med sikte på att färdigställa tolv reaktorer.

Samtidigt försöker man upprätthålla illusionen att de byggen som nu pågår aldrig skall komma till användning. Den väldiga kapitalförstöring som detta skulle innebära vågar man inte förorda.

Resultatet av detta taktiska spel blir fördyringar, förseningar, ovisshet och förlorad arbetsglädje för tiotusentals arbetare och tjänstemän, minskad investeringsvilja och framtidstro inom industrin.

Det är ett högt pris som Sveriges medborgare får betala för att rädda ansiktet på centern, för den borgerliga regeringens vanskötsel av vår energipolitik.

Det interpellationssvar som vi nyss fått höra är ju på sitt sätt skrämmande. Dess syfte är icke att ge svar på ställda frågor utan att så långt som möjligt undvika att ge svar. Problemen skjuter man framför sig med detta kompromissande där inte ens regeringen själv vet vad man skall besluta påföljande månad. Om några dagar kommer riksdagen att åtskiljas utan att riksdagsledamöterna och allmänheten fått de besked som måste kunna krävas av en regering i ett demokratiskt samhälle, i nationens ödesfråga, som herr Fälldin brukar säga.

Det här kan få konsekvenser av ett djupare och allvarigare slag. Det gäller människornas tilltro till demokratin och demokratins möjligheter att verka i ett utvecklat och komplicerat samhälle. Det gäller den moral som demokratin kräver och det ansvar som vi politiker har.

Det blir därför min skyldighet som oppositionsledare att rikta allvarliga anklagelser mot regeringens och framför allt statsministerns handlägg-

ning av energipolitiken.

För det första: 1975 års energipolitik förbereddes genom ett demokratiskt förfarande, som väckte stort internationellt uppmärksamhet därför att det aldrig i något land förekommit tidigare. Tiotusentals människor deltog i ambitiösa studiecirkel för att lära sig denna svåra fråga och för att genom denna kunskap kunna påverka politiken. I hela landet anordnades kurser och konferenser om energipolitiken. I energirådet diskuterades olika aspekter på energipolitiken på ett uttömmande och utförligt sätt med deltagande av all den expertis vi hade tillgång till och företrädare för alla olika uppfattningar i energifrågorna.

De som deltog i denna breda demokratiska verksamhet hade självfallet olika värderingar. Men det viktiga var att denna omfattande process smälte samman kunskap och fakta med öppen diskussion och debatt.

Så sökte vi så gott vi någonsin kunde lägga en grund för 1975 års energipolitiska beslut. Och från alla håll runt om i världen kom delegationer för att studera hur vi bar oss åt.

Nu finner människorna – de som arbetade i studiecirkelarna och deltog i kurserna lika väl som de som inte själva deltog men uppskattade att denna viktiga fråga blev föremål för en så intensiv debatt – att det som då var öppenhet nu har blivit stängda dörrar, att det som då var strävan efter saklighet nu har blivit dimridåer, att det som då var en bred debatt nu har blivit kohandel mellan några samordningskanslier i kanslihuset, att det som då var en strävan efter att diskutera vilket samhälle vi skulle ha och hur energifrågorna skulle mötas på bred front nu har blivit en inskränkt debatt om huruvida vi skall ha tio, elva eller tolv kärnkraftsaggregat.

För det andra: Vi har i dag en regeringschef, som är ansvarig för laddningen av ett kärnkraftsaggregat och det fortsatta byggandet av åtminstone sex ytterligare aggregat. Denne regeringschef fick sin post efter en valrörelse, i vilken han gång på gång förklarade att han inte under några förhållanden skulle sätta sig i en regering, som fortsatte utbyggnaden av kärnkraften. Jag skall nöja mig med att återge ett av många citat. Den 29 augusti sade den nuvarande statsministern i TV inför kanske några miljoner tittare: "Du försöker väl inte säga att jag ska ändra uppfattning i den här frågan? Du försöker väl inte säga att det vore anständigt av mig att ändra uppfattning i den här frågan bara för att få chansen att bilda regering. Nej, ser du, så behandlar vi inte politiken inom centern. Ha det på minnet för framtiden."

Jag tror inte att herr Fälldin i dag är särskilt glad över att vi har lagt hans ord på minnet. Men det är inte för herr Fälldins skull vi har tagit fasta på hans uppmaning att minnas; det är av omsorg om demokratin och människornas krav på att ha politiker som de kan ta på orden.

Försök inte blanda bort korten genom att framställa denna diskussion som en fråga om kärnkraft eller inte kärnkraft! Det är en fråga om grundläggande demokratiska krav. Skall politiker ha rätt att i en valrörelse göra bestämda utfästelser som de sedan tvärt bryter mot när syftet med

utfästelserna – en valseger eller en undanröjd kraftig valförlust – är uppnådd? Vi menar att detta är ett tillvägagångssätt som strider mot grundläggande politisk moral i en demokrati.

Och vidare: Skall politiker ha rätt att söka dölja sina löftesbrott genom direkt vilseledande uppgifter till allmänheten? Jag har redan utförligt belyst hur statsministern förvanskat innehållet i rapporten från planverket. Vi kan inte begära att alla människor skall skaffa sig denna rapport och ägna den ett noggrant studium. Men vi har som politiker en oavvislig skyldighet att söka ge människorna en korrekt bild av innehållet, ty det rör människornas rätt att i en demokrati få korrekt information av politikerna som grund för sina politiska ställningstaganden. Jag menar inte att vi som politiker måste vara ofelbara, att vi aldrig gör oss skyldiga till missuppfattningar, till felbedömningar och överdriven optimism; det förstår nog människorna och förlåter oss för det. Men enstaka misstag, som alla politiker måste få göra, får aldrig vara en ursäkt för det konsekventa och medvetna vilseförande av det svenska folket som vi upplevt under det senaste året.

Sveket i fråga om Barsebäck 2 var inte slutet. Det var som jag förut framhöll början till en serie nya löftesbrott, kompromisser och kursförändringar. Det finns i historien och i den nära samtiden många exempel på politiker som, när de har försatt sig i en omöjlig situation, söker sopa problemen under mattan i förhoppning om att människorna skall glömma, att något skall dyka upp som förändrar situationen. De bygger upp försvarsbastioner som snart nog undermineras och brister. Det misslyckas nästan alltid. I processen riskerar de att allvarligt skada sig själva men framför allt demokratin. Det är denna röta som centern nu riskerar att råka ut för i energipolitiken.

Centern har i stort sett övergivit alla de löften den gav i valrörelsen. Om herr Fälldin ärligt och öppet hade erkänt detta faktum hade vi givetvis kritiserat centern hårt för att den drivit en orealistisk linje i valrörelsen med vars hjälp den värvade röster. Men luften hade ändå rensats och energidebatten kunde ha startat från en ny och saklig utgångspunkt. Men centern fortsätter låtsasleken, låtsas som om man fortfarande företräder vissa ståndpunkter, samtidigt som man i kanslihuset handlar på ett helt annat sätt. Det är det beskedet som statsministern har givit i dag i sitt svar.

För det tredje: Den energipolitiska debatten gäller i hög grad hur framtidens samhälle skall se ut, vilka möjligheter vi ger framtidens generationer.

Herr Fälldin har ofta försökt göra sig till tolk för ett sådant ansvar för framtiden. Han har emellertid gjort det på ett väldigt ensidigt sätt genom att utmåla en begränsad utbyggnad av kärnkraften under en övergångsperiod som det helt avgörande hotet mot framtida generationers säkerhet och trygghet. Jag har många gånger givit uttryck för en viss respekt för herr Fälldin i detta avseende. Men nu sviker ju herr Fälldin inte bara de människor som har förlitat sig på att han skulle låta den

moraliska övertygelsen leda till en konsekvent praktisk politik. Han sviker också, enligt sin egen definition, sitt ansvar för kommande generationer genom att låta sex aggregat fortsätta att producera avfall.

Detta får emellertid inte leda till att vi avlägsnar oss från ett moraliskt förhållningssätt till politiska frågor. Låt oss i stället bekänna oss till en något mer anspråkslös och mindre snäv moral.

För energipolitiken skulle det kunna betyda följande.

Låt oss ta väldigt allvarligt på de säkerhetsproblem som finns vid all energiproduktion. Men därför får vi inte ägna allt intresse åt vissa säkerhetsproblem i samband med ett enda energislag.

Låt oss vidare ta vara på alla möjligheter att lösa dessa säkerhetsproblem. Vi vet alla att utan kunskap och forskning kan vi inte klara problemen. Därför måste vi möta vetenskapsmän och forskare med den respekt de som vetenskapsmän förtjänar.

Låt oss också möta människorna i vårt land med den respekt som demokratin kräver. De har rätt till klara besked och saklig information. Det är enda förutsättningen för att de skall kunna påverka framtidens energipolitik. Och låt oss inte medverka till att skapa illusioner om att en svår politisk fråga har enkla lösningar.

Låt oss slutligen skapa möjligheter så långt vi kan för kommande generationer att forma sina liv med en rimlig välfärd och en rimlig säkerhet. En engelsk vetenskapsman sade härom dagen att med den kunskap vi i dag har om kärnkraftens säkerhetsproblem framstår inte kärnkraften som något hot mot framtiden på tillnärmelsevis samma sätt som andra företeelser i dagens samhälle. Vi riskerar, sade han, att sätta våra barnbarn i en situation där de med sinande oljetillgångar, förorenad miljö och kanske förändrat klimat och utan användbara alternativa energikällor kommer att förbanna oss för att vi eldade upp oljan och satte stopp för en begränsad och strängt kontrollerad användning av kärnkraften.

Detta perspektiv kräver att vi på allvar ger oss i kast med framtidens problem med de alternativa energikällorna och att vi lyfter blicken ovanför en kortsiktig och snäv debatt om 10, 11, 12 eller 13 kärnkraftsaggregat. Detta handlar också om moral och ansvar för kommande generationer. Men det är en lågmäld moral utan enkla lösningar.

Den bygger på insikten om de begränsningar som de faktiska förhållandena ställer oss inför, på insikten om att vi alltid står inför olika typer av risker i vår samhällsutveckling, som vi får väga mot varandra och så långt möjligt bemästra med kunskapens och förnufts hjälp.

Det är från dessa utgångspunkter som vi inom socialdemokratin med största allvar kommer att diskutera den framtida energipolitikens utformning.

Herr Fälldin säger i sitt svar anklagande att det klingar falskt när socialdemokraterna anklagar ett regeringsparti för svek och löftesbrott, när socialdemokraterna själva inte har något att erbjuda de svikna.

Jo, herr talman, jag tror att vi i all ödmjukhet har något väldigt viktigt

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

att erbjuda de svikna, ett ansvar som vi skall försöka motsvara, som kan sammanfattas i ett för människorna väldigt viktigt ord: hederlighet.

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Palme är inte nöjd med det svar jag har gett. Som herr Palme har fört diskussionen i dag och tidigare är jag helt på det klara med att herr Palme skulle ha varit nöjd endast om svaret hade inneburit ett reservationslöst ja till kärnkraft.

Herr Palme sade att man gjorde omprövningen 1975 och då bestämde sig för den energipolitik som regeringen föreslog. Den omprövningen innebar att den socialdemokratiska regeringen föreslog att Sverige skulle använda sig av kärnkraft i större utsträckning, uttryckt per innevånare, än något annat land. Herr Palme ägnar sig med entusiasm åt att stapla upp hinder när det gäller att spara energi. Han tar, såvitt jag förstår, ingen hänsyn till att man ändrat inställning i andra länder i fråga om kärnkraften. Jag har gjort en sammanfattning beträffande de flesta OECD-länderna. Jämför man prognoserna i mars 1975 med dem i mars 1977, finner man att det i industrivärlden i stort sett är fråga om en halvering av kärnkraftsprogrammet. Och det är samma utveckling i USA.

Herr Palme tog upp oljan, jag vet inte för vilken gång i ordningen. Vi är ense om att oljan innebär en miljörisk. Här sätter vi in alla resurser för att minska de skadliga effekterna, och vi är tacksamma för varje konkret uppslag.

Men det som herr Palme stod här och sade rimmar illa med den socialdemokratiska energipolitiken 1975. Beslutet då innebar ändå att vi skulle öka förbrukningen av olja fram till 1985. Vi var ense om detta. Anklaga inte oss för att oljeförbrukningen ökar, eftersom ni själva förutsatte det i ert beslut. Om herr Palme och socialdemokratin såg på oljan som man gör nu, varför tog man då inga initiativ för att introducera naturgas i Sverige? Får miljöaspekterna inte kosta någonting? Det mest anmärkningsvärda, jag återkommer till det, i 1975 års energipolitiska beslut var att man var beredd att på tio år fördubbla elenergiförbrukningen – detta trots de nackdelar som herr Palme talar om, med olja, kärnkraft och bara marginella möjligheter på vattenkraftsområdet.

Sedan skulle jag enligt herr Palme ha givit falska besked när det gällde möjligheterna att spara. Jag upprepade i dag vad jag tidigare sagt, nämligen att det bör vara möjligt att spara. När socialdemokraterna år 1975 sade att man behövde 13 reaktorer förutsatte man en förbrukning år 1985 av i runt tal 160 TWh. I det sammanhanget vill jag framhålla att vi trots att våra sparåtgärder inte har kunnat verka fullt ut – de är delvis igångsatta och ytterligare förberedelser pågår – och innan priset på elenergi har slagit igenom – vi vet att vi måste höja det, och vi vet vad det kostar att producera energin i kärnkraft – har kunnat reducera åtgångstalen till 138 TWh. Åtgångstalen har alltså reducerats från 159 till 138. Lägg till detta, herr Palme, de sparmöjligheter som är utvecklade av planverket!

Vad är det då för fel i mitt påstående att möjligheterna att spara fortfarande står till förfogande! Vad är det som gör att herr Palme sätter in all sin kraft på att motverka tron på möjligheterna att spara hos människorna? Det är nämligen viktigt att vi också får strävandena att spara till att bli något av en folkrörelse. Herr Palme blandar i det här sammanhanget in frågan om bytesbalansen. Men peka då på någonting som i så fall är effektivare när det gäller att påverka bytesbalansen än att vi investerar och vidtar åtgärder för att hålla tillbaka importen av bränsle! Sådana åtgärder ger ju de effekter vi strävar efter. Skall vi få en utjämning av bytesbalansen måste vi antingen hålla tillbaka importen eller också öka exporten. Och åtgärder som minskar vår bränsleimport verkar naturligtvis i riktning mot en utjämning av bytesbalansen.

Herr Palme står här och berömmar sig av att han vid detta års början var inne på samma tankegångar som president Carter har givit uttryck åt. Men under valrörelsen fanns ju Aka-utredningens rapport, och den byggde på just upparbetning. Trots detta sade herr Palme då i diskussion med mig och med andra att det enligt utredningen fanns en metod för bearbetning av avfallet som gjorde att herr Palme inte längre kände sig så orolig som han gjort tidigare – problemen i det avseendet var lösta. Herr Palme ansåg alltså att Aka-utredningens rapport gav besked om att säkerhetsriskerna var undanröjda. Men, herr Palme, var det då inte ett svek mot väljarna att i valrörelsen försöka övertyga dem om att det inte fanns några risker?

Jag vill sedan gå över till att något beröra centerns energiprogram. De sex reaktorer som är i drift fortsätter att producera avfall. Det är riktigt. I valrörelsen sade jag gång efter annan att för de reaktorer som är i drift – det var då fem, men jag har redan medgivit att vi var tvungna att göra avkall när det gällde Barsebäck, så det är alltså nu sex – kommer vi att få ett avfall, men vi såg ingen annan möjlighet än att upprätta en avvecklingsplan. Vi sade också att det kunde ta en hel valperiod att upprätta en sådan plan, och vi pekade på att detta måste ske successivt. I det avseendet är det ingen som helst skillnad mellan vad jag sade före valet och vad jag säger nu. För de reaktorer som är under byggnad har jag givit ett kategoriskt besked: de laddas icke så länge säkerhetsfrågorna icke är uppfyllda. Vad beträffar Oskarshamn 3 har vi inom regeringen sagt ifrån, att vi inte lämnar några kreditgarantier, trots att ägarna har sagt att de utan statliga kreditgarantier inte har möjlighet att arbeta vidare. Vad beträffar Forsmark 3 har vi sagt att verksamheten för det tredje blocket i Forsmark skall avbrytas. Vad är det för skillnad mellan dessa uttalanden och de uttalanden jag gjorde före valet? Reaktorerna får inte laddas så länge säkerhetsriskerna inte är undanröjda, sade jag. Ideligen framhöll jag säkerhetsfrågorna som det för mig avgörande. Är det inte så, herr Palme, att jag i min nya uppgift genom att medverka till att sätta säkerheten främst och införa en villkorlag, som kräver att ytterligare aggregat får laddas endast under förutsättning att säkerhetsfrågorna kan lösas, handlar i enlighet med det som jag hela

tiden har gett uttryck åt? Beskyll mig inte för att ha ändrat uppfattning i denna fråga!

Här går ju ändå den avgörande skiljelinjen, Olof Palme. Den nya regeringen lade fram ett förslag som har till syfte att ändra inriktningen av energipolitiken och som ställer dessa säkerhetskrav. Vad är det då vi får erfarra? I den socialdemokratiska motion som då lämnas kan vi läsa: "En självklar utgångspunkt bör vara att om meddelad koncession dras in av säkerhetsskäl, ägare till kärnkraftverk skall hållas skadeslösa genom ersättning från staten." Detta är så viktigt att man i motionens kläm kräver att riksdagen skall rikta detta uttalande till regeringen.

Vad är det man säger med detta? Ja, då går herr Palme och de andra som står antecknade för den socialdemokratiska partimotionen inte bara emot villkorslagen utan är också beredda att med ett penndrag sopa bort atomenergilagerna också. Om man av säkerhetsskäl drar in en koncession, skulle de som byggt eller bygger i detta fall vara tillförsäkrade ersättning.

Det är motionärernas inställning, och här har vi vattendelaren – jag och den nya regeringen sätter säkerheten främst. Endast under förutsättning att säkerhetsfrågorna kan lösas får ytterligare kärnkraft tas i anspråk. Kan de inte lösas, skall verksamheten vid de reaktorer som nu är i drift avbrytas. Detta ingår i kommissionens direktiv. Men socialdemokratin framhårdar fortfarande i sin inställning i den energipolitiska motionen, som ligger på gränsen till kärnkraft till varje pris. Här går vattendelaren.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Det som nyss sades var inte precis kristallklart, och därför är det litet svårt att bringa reda i det. Jag skall ta upp några aspekter.

Vad gäller det internationella läget sade jag 1975 att många kommer att få ompröva sina energiprogram, eftersom dessa är för ambitiösa. Med anledning av att herr Fälldin här försökte suggerera oss att tro att man håller på att stoppa utbyggnaden av kärnkraft vill jag bara läsa upp vad som uttalades i en kommuniké från mötet i London mellan regeringscheferna från USA, Storbritannien, Västtyskland, Frankrike, Japan, Italien och Canada för ett par veckor sedan. Det hette där bl. a.:

"Vi måste i ökande utsträckning förlita oss till kärnenergi för att tillgodose de ökande energibehoven och för att sprida beroendet på flera olika energikällor."

Jag menar att vi i sak lade hårdare säkerhetskrav på myndigheterna. Dessa krav kom till klart uttryck i remissbehandlingen av Aka-utredningen, där vi förordade att man skulle avstå från upparbetning, och det är också den linje som den amerikanske presidenten följer. I båda fallen skall avfallet deponeras, men man låter i det ena fallet bli att upparbeta det och deponerar det direkt, utan att särskilja det högaktiva avfallet.

Nu säger herr Fälldin att vattendelaren är den s. k. villkorslagen, som i regeringens hand lägger avgörandet i frågan om ett kärnkraftverk får

laddas eller inte.

Om två månader står han i den beslutssituationen. Och den fråga jag ställde till honom i dag var helt enkelt: Kan ni utfästa er att ge Vattenfall besked före den 1 november i år om laddning av Ringhals 3? Annars slösar ni snabbt bort 500 miljoner om ni försöker skjuta på det här genom några taktiska manövrer. Kan ni ge besked före den 1 november?

Det finns en grundläggande motsättning i det som herr Fälldin säger. Å ena sidan skall kärnkraften vara avvecklad till 1985. Å andra sidan skall kärnkraftverk få laddas och användas om villkorslagets krav kan uppfyllas. Det första svaret gav han på fråga 1. Det andra svaret gav han på fråga 8. Men det går inte att hur länge som helst rida på denna fullkomligt fundamentala motsättning. Vilket besked är det som gäller? Är det så att kärnkraften skall avskaffas till 1985 eller är det så att kärnkraftverk skall få byggas och laddas om villkorlagen kan uppfyllas?

Om det är så att ni skall stoppa byggena – och det säger herr Fälldin att det vill han, för han har inte ändrat uppfattning ett dugg och det spelar ingen roll att man satsar 1,5 miljarder på att bygga kärnkraftverk, utan kärnkraften skall vara avvecklad senast 1985 – hur skall ni betala? Det blir inte bara fråga om 9–13 miljarder. Till detta kommer ersättningskraft och skadestånd, och sedan kommer allt det andra. Var skall ni ta de pengarna ifrån – när er bedömning nu är att kärnkraften inte skall användas? Det tror jag att varenda skattebetalare vill veta.

Sedan gäller det Forsmark 3. Ännu vid årsskiftet sade Fälldin: Ja, Forsmark 3 och Oskarshamn 3 ligger på ritbordet. Men det jobbar ju hundratals i Finspång och hundratals i Uddcomb med dem. Reaktortanken är väl färdig till en tredjedel eller hälften. Och det ni säger i ert uppdrag till Vattenfall är att arbetet med reaktorn F 3 skall fortsätta. Ni försöker maskera detta genom att avskeda byggnadsarbetare i Forsmark. Men verkstadsarbetena skall uppenbarligen fortsätta. Ni stoppar inte bygget – det vågar ni inte. Det finns en order till Vattenfall, er egen myndighet, om att fortsätta. Då är min fråga till herr Fälldin: Kan han förneka att så är fallet?

För det första: Var skall ni ta pengarna ifrån om den avveckling ni talar om skall genomföras?

För det andra: Kommer ni att ge besked till Vattenfall före den 1 november i år om laddning av Ringhals 3?

För det tredje: Erkänner ni att ert beslut om Forsmark 3 i sak innebär fortsatt bygge även om ni försöker göra det i långsam takt med stora kostnader och besvärande arbetslöshet som följd? Det är ju inte fråga om att stoppa en reaktor som ligger på ritbordet. Det är fråga om att fortsätta ett påbörjat färdigställande av en reaktor. Erkänner ni det?

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! På ritbordet, herr Palme. Ja, före regeringsskiftet hade den gamla regeringen sett till att åtgärder var vidtagna när det gäller beställningar osv. Men det går inte att komma ifrån att uppdraget till

Vattenfall innebär att någon verksamhet vid Forsmark för det tredje blocket inte skall äga rum. Vad vi sagt i regeringsdeklarationen är att man inte skall vidta sådana åtgärder att man raserar handlingsfriheten i det energipolitiska beslutet 1978. Jag säger ju här också att det inte skall bli några nya beställningar för detta verk.

I den avgörande frågan vill herr Palme inte diskutera utan säger bara att så är det ju inte. Får jag upprepa det än en gång.

Ni har alltså gett uttryck åt att endast under förutsättning av att kärnkraftsutbyggnaden fortsätter såsom den socialdemokratiska regeringen tänkte sig den 1975, endast under dessa omständigheter, skulle vi ha en säker energipolitik. Detta var ju vad Palme efter mitt interpellations-svar försökte göra gällande; det skulle vara felaktig information, vi skulle inte befrämja en öppen debatt osv. Det är här inte fråga om kalkyler som jag har gjort, utan det är industriverket som kommer ner till 138 TWh. I andra utredningar där man försöker att ta hänsyn till vad spar-åtgärder kan komma att innebära, där man försöker ta hänsyn till vad det nya elenergispriset kommer att innebära – den s. k. priselasticiteten – konstateras att detta också är för högt. Det talas om att man kommer ner mot 120 TWh. Då blir frågan till Olof Palme: Litade ni på tekniker och experter till den grad att ni tog denna siffra och sade – det här måste vi nå, och att detta gällde 1975. Vi för vår del gjorde den bedömningen att det var orimligt att tänka sig att elförbrukningen skulle fördubblas på tio år i detta land. En sådan efterfrågan på elektrisk energi kan det över huvud taget inte bli. Vi gjorde då vår bedömning och kom fram till 110, men det är en sak för sig. Ni hade utgångspunkten 159. Mot den bakgrunden och med det behovet dokumenterade ni de 13 reaktorerna därför att det skulle gå åt så mycket. Men om man nu kommer ned mot 120. Vad är det då som har kommit till som gör att ni fortfarande anser att det skulle behövas 13 reaktorer? Det här är ju en fråga som vi kan diskutera helt vid sidan av grundläggande värderingar i säkerhetsfrågorna. Vad är det som gör att ni fortfarande anser att vi till varje pris skall bygga 13 reaktorer? Hävdar ni fortfarande detta – trots att den faktiska utvecklingen visat att det inte blir en efterfrågeökning i den utsträckning som ni trodde? Vad är det för motiv som driver er, trots att åtgångstalen kommer att bli så mycket lägre, till att anse att vi i alla fall skall ha 13 reaktorer?

När jag då pekar på den här utvecklingen, pekar på vad man därutöver kan göra genom att ytterligare stimulera sparandet, då radar herr Palme och andra socialdemokrater upp en mängd skäl som skulle göra detta sparande omöjligt. Vad har ni egentligen för intresse av detta? Jag kan inte förstå det. Nog måste det väl av samhällsekonomiska skäl, från miljösynpunkter, av bytesbalansskäl vara något som talar emot att vi gör detta.

Vi kan diskutera hur många TWh vi vinner i ytterligare sänkning, men förutsättningarna är ju helt ändrade. Varför står det socialdemokratiska partiets ordförande och talar om att vi trots det skulle ha detta

behov? Han säger: Var skall ni ta pengarna? Jag har redan sagt: Visst kan det komma att innebära kapitalförstöring, om inte möjligheter till alternativanvändning öppnar sig. Men vi vet att alternativ studeras i andra länder. Varför skulle vi inte göra det i Sverige – kol- eller gaseldning? Svaret är ju att omställningar på den här sektorn kommer att kosta pengar liksom omställningar på alla andra sektorer. Vi får naturligtvis ta pengarna på samma ställe. De ekonomiska resurserna är knappa, det vet vi.

Då är nästa fråga: Är herr Palme och andra socialdemokrater så säkra på att man kan lösa säkerhetsproblemen att ni – även om det inte finns ett behov – vill bygga så många reaktorer som ni tyckte att det fanns behov av 1975? Är ni verkligen så säkra på att säkerhetsfrågorna är lösta? Herr Palme pekade på Aka-utredningen – den utredning som skulle klarlägga möjligheterna till slutlig förvaring av utbränt bränsle – och hänvisade till att man hade kommit till motsvarande uppfattningar som den utredningen i hela världen. I dag har man världen över övergett den tekniken.

Nu säger ni att villkorlagen har det felet att vi går för fort fram, att vi tvingar fram dåliga lösningar – för om 15 år kommer man att ha den här frågan löst. Ja, men det var vad man sade hela tiden när det gällde den andra tekniken, den som skulle ha plågat herr Palme och andra socialdemokrater. Man sade i många år: Visst kommer man att kunna klara avfallshanteringen. Nu har man övergett den ståndpunkten. Vågar vi vara helt säkra på att man klarar den här metoden? Det är återigen fråga om att klara den slutliga förvaringen, att deponera bränslet, hålla det avskilt osv.

Den fråga som jag tycker att det finns alla skäl att svara på är följande: Var det behovet av elkraft, såsom det framstod för er 1975, som dikterade ert beslut om 13 reaktorer, som – såvitt vi vet – inte hade något särskilt stöd i den socialdemokratiska opinionen såsom den kom till uttryck i svaren på frågorna som ställdes till arbetsgrupperna? Om det var det behovet som dikterade ert beslut, varför hänger ni fast vid beslutet i dag, när behovet bevisligen inte är så stort? Låt mig få veta det!

Sedan några ord om påståendet att den här regeringen inte skulle arbeta konsekvent när det gäller energipolitiken. Jag hänvisar till vad jag sade i mitt svar om den uppläggning vi har gett arbetet, som betyder att vi skall fatta de stora besluten 1978 men att ingenting ytterligare händer på kärnkraftssidan dessförinnan. Ingenting tas i drift förrän man är säker på att klara säkerhetsfrågorna. Ingenting tyder i dag på att det är möjligt. Därför är svaret återigen, herr Palme, när det gäller Ringhals 3: Ingen har pekat på någonting i dag som gör det möjligt att ge tillstånd att ladda Ringhals 3. Ingen har tagit fram sådana uppgifter.

Men när det gäller de andra områdena – sparandesidan, möjligheterna att ytterligare utveckla de alternativa energikällorna etc. – vill jag påminna om att bidragen till energibesparande åtgärder i bostäder har höjts från 2 000 till 3 000 kr. per lägenhet. Taket för energisparlånerna har tagits bort.

Därutöver kan man vid högre lånebelopp också erhålla räntebidrag. Vi har utvidgat de här bidrags- och lånemöjligheterna till att också omfatta lokaler, och i anslutning härtill vill jag gärna framhålla att såväl regering som riksdag har betonat vikten av att ny teknik snabbt kan bli stöd- och låneberättigad. Nya lösningar kan på det viset – genom sådan stimulans – snabbt komma till praktisk användning. Maximibeloppet för statsbidrag till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader har höjts från 150 000 till 300 000 kr. per projekt. 15 milj. kr. ställs till kommunernas förfogande för rådgivning till fastighetsägarna. För den verksamheten är det viktigt att vi inte står här och talar emot besparingarna. På industrisidan har anslaget till energibesparande åtgärder till näringslivet fördubblats. Vi är stramare när det gäller dispenserna. Vi ställer medel till förfogande för prototyper och demonstrationsanläggningar. Solhusgruppen i Växjö är ett exempel, möjligheter att ta till vara spillvärme, installera industriellt mottryck och tidigareläggning av energibesparande åtgärder i näringslivet är andra.

Om herr Palme vill ha en effekt också på miljösidan skall herr Palme ställa upp och bejaka åtgärder av den här typen.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fälldin tycks ha missuppfattat vad interpellationsdebatterna är till för. Syftet är att regeringen skall besvara frågor från riksdagens ledamöter, i detta fall mig. Herr Fälldin försöker undvika att svara på alla mina frågor och ställer en massa frågor själv. Eftersom jag bara har två korta repliker och jag anade detta har jag anmält mig sist på talarlistan, så herr Fälldin kommer inte undan så lätt.

När det gäller prognoser vill jag bara säga att herr Fälldins hela tänkande tycks gå ut på att han hoppas att efterkrigstidens värsta depression skall fortgå oförminskad i tio år.

När det gäller sparandet vill jag säga att vi satsade på ett ambitiöst sparprogram. De åtgärder herr Fälldin redogjorde för är i stort sett samma åtgärder som vi föreslog med små påplussningar. Men det är att direkt vilseleda allmänheten när herr Fälldin i sitt svar säger: Javisst, det går att spara 40 TWh och då kan vi bli av med kärnkraften – utan att tala om att det skulle kosta minst 40 miljarder, att det skulle kräva stora tvångsingripanden och att alla myndigheter säger att det inte är realistiskt. Försöker man lura folk skadar man sparandet. Är man realistisk kan man få entusiasm för det. Det är vattendelaren.

Någon verksamhet i Forsmark får icke äga rum, säger herr Fälldin, med stolthet över att han skall göra en massa byggnadsarbetare arbetslösa. Sanningen är den att det bara är 30 % av verksamheten som sker i Forsmark. 70 % sker i verkstäder i Finspång, hos Uddcomb i Karlskrona, osv. De arbetena vill väl inte herr Fälldin stoppa? Det kan han inte, det vågar han inte. Detta är återigen ett sätt att maskera verkligheten. Ni stoppar inte alls F3 – ni skapar en eländes massa förordringar och osäkerhet, men projektet fortgår.

Vad blir det egentligen av centerns energipolitik? Ni lovade att fem aggregat skulle avvecklas senast 1985. Sanningen är att avvecklingsplanen bara är ett av alternativen.

Barsebäck 2 skulle enligt Fälldin icke besmittas. Det laddades.

Centerns löfte var att kontrakten för de fyra aggregaten 7-10 skulle brytas och färdigställandet skulle stoppas. Det har under åtta månader såvitt jag vet icke gjorts ett enda försök att bryta kontrakten. Byggandet fortgår precis som förut till en kostnad av 1,5 miljarder kronor.

Aggregaten 11 och 12 skulle icke lämna ritbordet. I själva verket pågår arbetet i verkstäderna, och det kommer att fortsätta, med fördyringar och förseningar.

Vill herr Fälldin mot denna bakgrund precisera vad han menar med att han till 98 % fått gehör för sin uppfattning i kärnkraftsfrågan?

Sedan till mina frågor. Blir det besked om laddningen av Ringhals 3 före den 1 november? Medger ni att ni i realiteten tillåter ett fortsattande av F 3, O 3, det elfte och tolfte aggregatet?

Om herr Fälldin håller sina löften att stoppa kärnkraften fram till 1985 med den väldiga kapitalförstöring som därav följer – han påstår att villkorslagen är så hård att den inte medger några nya starter – varifrån skall ni då ta de pengar detta kostar? Vilka uppoffringar tänker ni egentligen utsätta Sveriges medborgare för för att rädda ert ansikte och centerns skinn?

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Palme är besvärad av att jag ställer motfrågor i denna debatt. Jag tror att många här i kammaren håller med mig om att det inte har varit så ovanligt i tidigare interpellationsdebatter med ett meningsutbyte av denna typ.

När jag frågar varför ni ovillkorligen skall ha 13 reaktorer nu fastän behovet inte ter sig på samma sätt som tidigare, får jag svaret att herr Fälldin uppenbarligen räknar med en depression, som skall fortgå oförminskad under lång tid framåt. Men detta var inte någonting som jag hade gjort några egna kalkyler på. Jag vill påminna herr Palme och kammaren om att vad jag hänvisade till var industriverkets prognos. Dessutom räknade andra utredningar, experter och förståsigpåare på vad prismekanismen skulle resultera i och kom då ner till ca 120 TWh till skillnad från 159 TWh. Detta har alltså ingenting med min bedömning av själva konjunkturutvecklingen att göra.

Jag vet inte hur många gånger jag beträffande Ringhals 3 skall behöva upprepa att kommer Vattenfall med en framställning så får verket besked. Beskedet är att om man inte kan uppfylla de krav som är resta i villkorspropositionen får man inte tillstånd. Jag tror inte – det är en bedömning, men det är bara fråga om månader så jag torde stå på ganska säker mark – att det kommer att vara möjligt att lämna något sådant, eftersom kraven då inte kan vara uppfyllda. Vilka besked därutöver vill herr Palme ha beträffande Ringhals 3?

Vad gäller kostnaderna för reaktorerna 7, 8, 9 och 10 är fakta ändå att alla dessa reaktorer var långt komna i bygghänscende när regerings-skiftet inträffade. Reaktorerna 7 och 8 var nästan klara och 9 och 10 färdiga till tre fjärdedelar. Ett avbrytande vid det tillfället hade inneburit kostnader i form av skadestånd, som totalt hade motsvarat ungefär vad ett färdigställande skulle kosta. Beställningarna var redan gjorda. Detta är fakta. Och här finns ändå möjlighet till konvertering, dvs. en alternativ användning.

Det finns en uttalad oro också inom det socialdemokratiska partiet för att partiet är på fel spår i denna fråga. Det framgår t. ex. av en artikel i den socialdemokratiska idétidskriften Tiden, nr 3 i år, där det heter att vi måste se till att kärnkraften inte ännu en gång blir en central fråga i en valrörelse.

Får jag till sist säga att det var två saker som skilde oss åt 1975. Den ena var bedömningen av vilket behov av elenergi vi kommer att ha 1985. Den andra var frågan om det är rimligt att satsa på en produktionsutveckling, där vi inte är säkra på att skyddet för människor och organiskt liv är så bra som krävs.

När det gäller den första frågan tyder ju undersökningar som nu är gjorda på att det var helt fel av regeringen att utgå ifrån att man skulle fördubbla elförbrukningen.

Den andra frågan har jag länge funderat över. Den förra regeringen – och vi gav er lovord för detta – drev frågan om skydd på arbetsplatser osv., att man skulle ha ett skydd för människorna när det gällde farlig produktion. Men när det gällde att producera elektricitet i kärnkraftverk reste socialdemokraterna aldrig detta krav. När vi nu reser det, går socialdemokraterna emot det. De går emot säkerhetskravet också när man vet att det råder internationell oro på detta område av flera skäl – både när det gäller verksamheten som sådan i hela kärnbränslecykeln och för den enskilda individ som handskas med detta.

Men det har också blivit en tilltagande internationell oro som har att göra med sambandet kärnkraft–atomvapen. Och därvidlag – jag återkommer till detta – har jag öppet medgett att jag inte lyckades när det gällde Barsebäck 2; det blev smittat. Men beskyll mig icke för att ha ändrat min inställning till kärnkraften! Min inställning har varit att endast under förutsättning att säkerhetsfrågorna kan lösas skall kärnkraften tillåtas. Den lagstiftning som jag, som ledare för det arbetslag som regeringen utgör, har erbjudit riksdagen att anta, är en lagstiftning som reser detta krav. Det kravet går socialdemokraterna emot. Jag beklagar detta. Men beskyll mig icke för att ha ändrat inställning i denna fråga! Säkerheten främst – det gäller nu liksom det gällde i valrörelsen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vi kan från vpk:s sida i långa stycken instämma i Olof Palmes beskrivning av regeringens energipolitik. Regeringen befinner sig i en omöjlig situation. Antingen måste någon av de tre stridande parterna

i denna fråga underkasta sig en annan part och då sprängs regeringen. Eller också undviker man det och skjuter hela frågan framåt, med påföljd att de ekonomiska utvecklings- och tillväxtmekanismer som arbetar i marknadsekonomi framtvingar ett ökat beroende av kärnkraft i framtiden.

Men om man försöker se i ett litet längre perspektiv än bara några år framöver, måste man samtidigt konstatera att detta är en debatt av lätt ironiskt slag. På den ena sidan står ledaren för storkapitalets regering. Han förordar en energipolitik som förutsätter ett småborgerligt samhälle. På den andra sidan står ledaren för det största arbetarpartiet. Han driver storkapitalets filosofi i energifrågan.

En borgerlig regeringschef vägrar se den kapitalistiska ekonomins egen inre natur. En arbetarledare har helt slutat reflektera på varje socialistiskt alternativ.

För Olof Palme tycks energifrågan, liksom för de borgerliga, ha blivit enbart teknokratisk.

Det är, menar jag, ett bekymmer för den progressiva oppositionen att de för en socialist och för en kämpande samhällsklass grundläggande frågeställningarna saknas i socialdemokratins sätt att närma sig energiproblemet. Vart leder kärnkraft, när dess ohämmade användning blir en del i en ekonomi byggd på privat profit? Vad blir följden när profiten tilltvingar sig företrädet framför säkerheten? Tillväxt skall man ha, men vad slags tillväxt, för vem och organiserad hur? Västland skall man ha, men i vilken form och för hur många generationer?

Om man nu har lagt fram det största kärnkraftsprogrammet i världen relativt sett, i förhållande till befolkningen, vilket den förra regeringen gjorde 1975, vad ser man då i förlängningen av en så omfattande utbyggnad? När uranbristen sätter in, tar man då med samma teknokratiska automatik ansvaret för den fortsatta marschen in också i bidadrektorernas och plutoniumålderns samhälle? Gör man som i Västtyskland, vars regering bedriver en helt profitinriktad export av kärnkraftsteknologi? Västtyskland trotsar också USA:s president och hans tvekan inför de säkerhetspolitiska konsekvenserna av att avancerad kärnteknologi ställs till förfogande för länder som Brasilien, Israel eller Iran.

Skall Helmut Schmidts politik vara föredömet för den svenska arbetaroppositionen? Var kärnkraftssamarbetet som på sin tid förbereddes med det fascistiska Spanien ett symptom på de framtida cyniska konsekvenserna av att ge sig den politiskt eldfångda kärnkraften i våld så länge man lever i ett profitsamhälle? Och är det den svenska socialdemokratins avsikt att Billingens urantillgångar skall ställas till det stora kapitalistiska kärnkraftsetablissemangets förfogande ute i världen?

Vi måste ha kärnkraft för tillväxtens skull, heter det. Vilka vi? Vilken tillväxt? Råder det någon sorts ljuv harmoni mellan arbetarna och kapitalet just på detta område, när det uppenbarligen inte gör det på andra? Betyder tillväxt detsamma för folk i Nicolins inkomstklass som för folk i 40 000-kronorsklassen och därunder? För en socialist är det självklart att genast

ställa sådana frågor, men den socialdemokratiska oppositionen bortser helt och hållet från dem – man ställer dem aldrig.

För kapitalismen och därmed för regeringen Fälldin är privat profit ett tvång. Det leder i sin tur till en stark och av allt att döma oemotståndlig tendens, nämligen att söka öka den totala profitmassan för att undvika sänkningar av profiten i förhållande till det totala kapitalet. Man kan då öka profitmassan genom att pressa de arbetande hårdare. Man kan också öka den genom att föröda naturtillgångar, genom att kasta in ständigt större mängder materia i produktionsprocessen. Det är ett speciellt sätt att bedriva industrialisering. Och detta sätt – som alltså är en funktion av profittvånget – leder givetvis till ett ständigt ökat beroende av energi. Det gör kärnkraften allt begärligare för profitekonomin.

Herr Fälldin ser i sin idylliska och idealistiska filosofi inte alls det problemet. Herr Palme ser det givetvis, men han tänker inte i politiska alternativ. Han accepterar den tvångsvisa följden av profitekonomin, och hans slutsats är: *Driv på kärnkraftsutbyggnaden!*

Är kärnkraften nödvändig, sett i det långa perspektivet, för tillväxten? Nej, bara för en viss typ av tillväxt, den typ av tillväxt som inte frågar efter om den består av ökad bilism eller av barndagshemsplatser, av motorvägar eller av hållbarare barnkläder, av guldinlagda groggglas eller av litteratur, den typ av tillväxt som inte skiljer på slöseri och social nytta.

Från det andra, lilla arbetarpartiet ser vi med beklagande att man i socialdemokratins ledning inte tycks inse att denna frågeställning över huvud taget existerar. För de socialdemokratiska ledarna finns det bara en sorts tillväxt, som försiggår i den av storfinansen dominerade produktionen, och detta storfinansens tillväxtintresse identifieras automatiskt med folkflertalets.

Och från sådana utgångspunkter existerar då inte heller den andra frågan, nämligen om industrialiseringen i framtiden kan ta olika vägar. Kan man välja väg? Som vi ser det kan det högt industrialiserade samhället på sikt fortsätta efter två helt olika linjer. Den ena är en förlängning av det senaste århundradets utveckling. Den kommer att innebära starkt ökade mängder råvaror och material, tung roll för processindustrin, ökad rovdrift på naturresurser och över huvud taget en inriktning av tekniken på rent kvantitativa mål. Profithushållningen gynnar en sådan utveckling.

Den andra linjen innebär en stark återhållsamhet med uttag av råvaror och materia. Den innebär ett uppdrivande av tekniken och det mänskliga kunnandet till långt högre nivå än i det första fallet. Den har sin tyngdpunkt på det kvalitativa planet, i förfiningen, kvaliteten, den sociala nyttan av varor och tjänster. Den förutsätter att profitmomentet avskaffas. Och den förutsätter en form av planekonomi inom vars ram man kan välja politiskt vilken utvecklingsväg man skall gå.

Den första utvecklingslinjen, den kvantitativa tillväxten, betyder stora och ständigt ökande mängder energi per arbetande. Den andra däremot betyder en dämpning eller på sikt rent av en minskning av mängden energi och råvara per sysselsatt, till förmån för en stark höjning av varans

och tjänstens kvalitativa innehåll och användbarhet för väsentliga mänskliga behov. Dessa båda linjer ger till resultat helt olika typer av energihushållning.

För de borgerliga är detta naturligtvis inte något problem, eftersom de över huvud taget inte kan tänka sig en planekonomi. Men hos socialdemokratin leder den här begränsningen till att de ser den första linjen som den enda och ödesbestämda. De är fastlåsta vid den svenska ekonomin som den ser ut i dag med en oproportionerlig mängd tung industri producerande halvfabrikat och råvaror, en industri som kräver kalhyggen och överexploatering av landets naturresurser och som för denna kortsiktiga drift kräver enorma mängder energi. Därför måste en sådan typ av tillväxt alltid sätta sin lit till kärnkraften.

Fångad i en romantisk föreställning om den svenska malmen och skogen tycks socialdemokratins ledning tro att däri ligger framtiden för landets ekonomi. Och det leder dem sedan in i kärnkraftstänkandet. Men i verkligheten är det tvärtom. För en sådan tung produktion, om den drivs längre och längre, leder inte bara till överexploatering. Den leder till bundenhet vid produkter som ger mindre utrymme på sikt, den expanderar långsammare och drabbas oftare av strukturer kriser än de högt förädlade och avancerade produkterna. Det finns av detta skäl en koppling mellan denna tunga produktion och det oundvikliga behovet av kärnkraft, om man fortsätter på den vägen. Kärnkraften låser alltså på sätt och vis ekonomin i en fälla där den verkliga tillväxten faktiskt blir svagare än den behöver bli.

Genom att aldrig analysera frågan om produktionens inriktning tappar herr Palme och de andra socialdemokratiska ledarna bort också den andra frågan, nämligen kärnkraften och sysselsättningen. Vi måste ha kärnkraft för att rädda sysselsättningen, heter det. Ja, men om kärnkraften går till den mest energikrävande delen av produktionen, så går den ju faktiskt till produktionsgrenar där sysselsättningen minskar i stället för ökar. För i spåren på det ökade råvaruuttaget och det ökade intaget av energi i råvaruutvinning och processindustri följer obönhörligen nedläggningar och koncentration, skärpt utslagning och minskad sysselsättningsbas. Den lätta förädlingsindustrin och tjänstesektorn däremot, där sysselsättningen i framtiden kan tillväxa, kräver långt mindre energi per sysselsatt. Som ett illustrerande exempel kan jag nämna att åtgången elkraft per arbetare i den elektrotekniska industrin bara är omkring en tjugondel, grovt räknat, av vad den är i massa- och pappersindustri.

Socialdemokratin har enligt vpk:s mening aldrig haft någon självständig strukturpolitik. Med strukturpolitik menar socialdemokratins ledare att man skall följa med den kapitalistiska strukturuomvandlingen, som de uppfattar som mer eller mindre ödesbestämd. Därför har man i dessa strukturfrågor inget som helst självständigt politiskt tänkande. Med en sådan syn blir givetvis även kärnkraftssamhället en sorts ödesbestämmdhet.

Genom att missa sambandet struktur–energi–sysselsättning, genom att tro att det bara handlar om att mer av det ena ger mer av det andra,

mer energi ger mer sysselsättning och tvärtom, tappar man också bort sambandet mellan olja och kärnkraft. I sin tionde fråga till herr Fäldin avslöjar herr Palme detta. Han frågar hur stora mängder olja som skall ersätta kärnkraften. Det menar vi är en felaktig frågeställning. Kärnkraften ersätter inte oljan, i varje fall inte i en ekonomi med den svenska strukturen, ty om man ger mer kärnkraft åt den tunga energikrävande produktionen måste man samtidigt ge den mer olja. Möjliggör man mer av starkt energikrävande produktion genom att tillföra el från kärnkraftverk, då måste man ge samma produktion ännu större mängder förbränningsenergi. Olja och kärnkraft följs åt med den kopplingen. Produktion som kräver mer av det ena kräver också mer av det andra. Därför är det oegentligt att ställa frågan på det sättet, att kärnkraften skulle ersätta oljan.

Det som vi inom vpk menar är det mest ödesdigra med socialdemokratins synsätt i den här frågan och som vi också menar allvarligt hämmar arbetarrörelsens möjligheter att i det långa perspektivet träda in för en alternativ energipolitik av progressivt slag är att man sprider en ofta grov och vulgär propaganda i saken bland arbetarrörelsens folk. Man säger ungefär som så: Acceptera rovdriften – annars blir det arbetslöshet. Ta ut mer på kort sikt av naturresurserna – annars hotas jobben. Kalhugg mer, vräk ner mer energi i processindustrin – annars vacklar sysselsättningen. Med den typen av skrämselfpropaganda uppmuntrar man kortsiktigheten. Man främjar prylsamhället. Man vänjer de arbetande vid tanken att kapitalismens slöseri är en förutsättning för sysselsättning och välbstånd för arbetarklassen. Man infekterar ideologiskt deras själar med en amerikansk form av ekonomism. Jag har ofta sagt mig: Man kan naturligtvis valpolitiskt vinna tillfälliga framgångar bland de arbetande genom att mot centerns orealistiska gröna idyller sätta upp det amerikaniserade tillväxttänkandet. Men vilken blir domen över denna typ av filosofi i nästa generation, som ju kommer att ställas inför resurshushållningsproblemet i hela dess vidd – den generation som skall kämpa med de då alltmer åldrade och förfallande kärnkraftsreaktorerna, som skall stå där med anläggningar inpyrda av radioaktivitet, som skall betrakta de sinande schakten i gruvdistrikten, som skall stå på de eroderade månlandskap som en gång var skog, som skall söka sig tillbaka till arbetarrörelsens ideologiska rötter och mödosamt söka göra klart för sig att det inte längre går att leva på det amerikanska sättet?

Det finns, herr talman, ett kärnkraftsfritt alternativ, ett alternativ som möjliggör en annan, modernare och mer avancerad form av industrialisering, ett alternativ som kan förena hög sysselsättning med måttlig energiåtgång. Vi skall ge herr Palme rätt på en punkt, nämligen att ett sådant samhälle icke kan skapas med centerns politik. Det kräver en planeekonomi och en kollektiv politisk vilja. Det kräver en betydande omställningsperiod i den svenska ekonomin. Det är oförenligt med stor-kapitalets maktställning och med profiten som ledande faktor i ekonomin.

Det är kort sagt oförenligt med det mesta som den nuvarande regeringen håller heligt.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig från lokalt Karlskronahåll något beröra de problem som uppstått i samband med den oklara energipolitiken.

Karlskrona har, som det tidigare sagts flera gånger från den här talarstolen under detta riksmöte, satsat mycket hårt på att kompensera den tidigare starkt dominerande militära sysselsättningen med industri-sysselsättning. Genom att kommunen under 1960- och 1970-talen haft förmånen av att ha erkänt mycket duktiga socialdemokratiska kommunalpolitiker har de industrivärningar och industrisatsningar som där gjorts vänt en mycket negativ trend till en positiv och optimistisk utveckling, där t. o. m. förtjänstutvecklingen i bygden relativt sett gick åt rätt håll. En optimistisk anda och förtröstan började sprida sig i en tidigare på många arbetstillfällen beskattad bygd. Delvis beroende på konjunkturerna men framför allt beroende på statsmakternas på senare tid vankelmodiga energi- och näringspolitik har denna optimism nu dramatiskt vänts i en osäkerhet och misströstan av stora mått.

Jag skall nu endast beröra den osäkerhet som beror på den nuvarande energipolitiken – eller bristen på energipolitik.

I måndags hade jag förmånen att vid ett besök vid Uddcomb i Karlskrona – det företag som tillverkar tryckkärl och andra tunga komponenter till kärnkraftverk – samtala med ett flertal representanter för de fackliga organisationerna vid företaget. Jag fick hälsningar till statsministern – hälsningar som jag dock inte skall framföra ordagrant; så oförskämd vill jag inte vara. Däremot kan jag intyga att oron och osäkerheten är allmän inom alla kategorier i företaget. Stämningen på verkstaden kunde betecknas som dov och allmänt betryckt. Alla väntar på klara besked om hur det egentligen skall bli med sysselsättningen vid företaget i fortsättningen – om man kan vänta sig fortsatt arbete. Man väntar på besked från landets högsta ansvarige, statsministern. Får vi fullfölja arbetena på komponenterna till Forsmark 3 och Oskarshamn 3, kärnkraftsaggregaten 11 och 12 i det av riksdagen antagna programmet? Frågan har något berörts i dagens debatt, men jag har inte kunnat utläsa något besked i den.

Ett positivt besked i den här frågan är mycket viktigt för den fortsatta verksamheten vid Uddcomb. Det gäller sysselsättningen och utkomsten för ett flertal arbetare och tjänstemän där, men jag vågar påstå att beskedet är viktigt även för stora delar av svensk metallindustri.

Målsättningen vid bildandet och uppbyggnaden av Uddcomb var att bygga upp en svensk industri som i Sverige, Norge, Finland, Danmark och Island skulle kunna projektera, utveckla och producera samt i hela

världen marknadsföra reaktortankar och andra tunga komponenter för kärnkraftverk och annan industri.

Det här var enligt min mening en riktig och bra satsning, just en sådan satsning som varit kännetecknande för svensk industri och som gjort svensk metallindustri berömd och erkänd. Det är, vill jag påstå, till stor del på grund av sådana satsningar som Sverige utvecklats till världens rikaste nation.

Nu riskerar vi att Uddcombsatsningen får en nådastöt i och med att de svenska beställningarna fördröjs. Kanske de redan långt komna arbetena på kärnen till Oskarshamn 3 och Forsmark 3 läggs åt sidan eller rent av skrotas. Ingen tror sedan att utlandsmarknaden behåller förtroendet för en industri varifrån statsmakterna i det egna landet tar bort sina beställningar.

Det har redan visat sig att de högst kvalificerade teknikerna och yrkesarbetarna börjar söka sig från Uddcomb. Låter vi den trenden fortsätta blir situationen verkligen allvarlig.

Får jag till slut, i samband med de tidigare framförda hälsningarna från löntagarna vid Uddcomb, ställa en enda fråga – jag väddar om ett rakt svar: Kommer arbetena med kärnkraftsaggregaten Forsmark 3 och Oskarshamn 3 att få färdigställas i normal takt?

Om svaret är nej, vilka planer har regeringen då för den fortsatta verksamheten vid Uddcomb?

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Lindström behöver inte ålägga sig några hänsyn när det gäller att framföra hälsningar från människor till mig. Det går bra att göra det.

För arbetena på reaktortankarna vid Uddcomb är situationen enligt min mening direkt jämförbar med arbetena på aggregaten 7–10, dvs. verksamheten är så långt framskriden att från ekonomisk synpunkt blir det ingen skillnad om man avbryter arbetena och betalar vad det kostar eller om man gör dem färdiga. På denna grund får alltså arbetena vid Uddcomb fortsätta på de tryckkärl som nu håller på att byggas.

Kvar står emellertid det problem som herr Lindström tog upp, att det inte har visat sig möjligt att ute i världen sälja sådana här anläggningar. Såvitt jag vet har Asea–Atom kunnat sälja två anläggningar till Finland, men det är också allt. Och det hänger naturligtvis samman med att man runt om i världen drar ned kärnkraftsbyggandet, och det finns också andra som kan delta i sådana här sammanhang.

Jag upprepar: På detta område som på andra områden kommer den nuvarande regeringen att vara mycket aktiv när det gäller att se till att man får ersättningsarbeten. Men arbetena på de tryckkärl som är långt framskridna får fortsätta.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! De hälsningar jag fick var i de flesta fall av sådan art att jag inte vill framföra dem. Men man hade mycket att fråga om,

och man har också skrivit brev som man efter vad jag vet inte har fått svar på från regeringen.

Aggregaten 7 och 10 är väl ur världen nu, men aggregaten 11 och 12 jobbar man på. Vad jag vet är man varken i Uddcomb eller i Asea-Atom på det klara med om man verkligen kan fortsätta med det arbetet, om man får pengar till det och om regeringen ger kreditgarantier. Osäkerheten är tvivelsutan mycket stor.

Det finns fortfarande möjligheter att få jobba för utlandsmarknaden – det finns ett samarbete med tyska företag – men det har blivit mycket trögare efter den konstiga debatt som har förts i Sverige. Man vet inte riktigt hur vi vill ha det här i landet.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Av de svar som statsministern har lämnat på de frågor som herr Palme har ställt kan man dra flera slutsatser. Jag skall här begränsa mig till två.

För det första förefaller de ekonomiska följderna av regeringens handlande inte väcka något större intresse. De är mycket litet berörda i det svar som har lämnats.

För det andra hyser tydligen statsministern och hans parti ett mycket svalt intresse för deras situation som arbetar inom de industrier som är berörda av de här frågorna. Jag måste tillstå att den hållningen är anmärkningsvärd, och den bedöms också mycket hårt från deras sida som för sin utkomst är beroende av aktuella beställningar.

Anledningen till att jag har begärt ordet i denna debatt är att åtskilliga hundratal, ja, kanske tusentals personer i Östergötland arbetar inom industrier som tillverkar utrustning till bl. a. kärnkraftverk. I Finspång och Linköping har STAL-LAVAL Turbin AB stora verkstäder som, om man får tro centern, numera kan betraktas som ritbord. Som bekant består en stor del av de här företagens produkter av utrustning till kraftindustrin och då också till kärnkraftverk. Statsministern och regeringen i övrigt skall naturligtvis inte vara förvånade över om de anställda vid de här företagen åser det spel som pågår från regeringens sida i energifrågan med stigande olust – för att nu använda ett milt ord.

De anställda har genom sina fackliga företrädare uppvaktat bl. a. energiministern och därvid krävt besked om sin framtid och om regeringens åtgärder i dessa sammanhang och huruvida regeringen avser att trygga sysselsättningen för framtiden. Besked och svar på dessa frågor har emellertid helt uteblivit. För några veckor sedan medverkade energiministern vid ett energisymposium vid Linköpings universitet. Vid det tillfället hade han den goda smaken att lämna svar på en skrivelse från Oskarshamns Kraftgrupp, där man från OKG:s sida hade begärt statliga kreditgarantier. Skrivelsen från OKG omnämns i statsministerns interpellationssvar. Jag skall inte diskutera det kloka eller mindre kloka i regeringens ställningstagande i sammanhanget. Det som det finns anledning att brännmärka är att regeringen väljer att låta företagsledning

och anställda få del av svar på skrivelser på sätt som skedde i detta sammanhang, alltså inte genom ett direkt brevsvaret utan via massmedia. Jag måste passa på tillfället att ställa en fråga till statsministern som har att göra med just den här saken: Anser herr Fäldin att handläggningen är godtagbar?

I samma avsnitt av interpellationssvaret tas Forsmark 3 upp. Där sägs: "Nya kontrakt med underleverantörer bör inte tecknas." Underleverantörer, det är just företag som STAL-LAVAL. Metoden med den s. k. långsamma utbyggnadstakten får naturligtvis mycket besvärande verkningar inom de berörda företagen och för de anställda – för både arbetare och tjänstemän. Att som här sker äventyra de värdefulla tillgångar av erfarenhet och tekniskt kunnande som de anställda representerar framstår som helt obegripligt och närmast oansvarigt, särskilt i en situation där landets behov av sysselsättning, och också av exportinkomster, tillhör våra angelägnaste frågor.

Jag vill nu mycket konkret fråga statsministern: Vad är den praktiska innebörden av beskedet: "Nya kontrakt med underleverantörer bör inte tecknas"? Var blir resultatet i antalet arbetstillfällen vid det företag som jag här särskilt har uppehållit mig vid?

Jag hoppas att statsministern och regeringen är på det klara med att de anställda kräver besked. Jag hoppas också att man är lika mycket på det klara med att den tid är förbi då de anställda stillatigande finner sig i åtgärder, som är direkt ägnade att äventyra arbete och trygghet. Jag har en känsla av att regeringen har tillräckligt med bekymmer utan att med berätt mod skapa nya sådana vid företag som för dagen fungerar bra.

I Finspång och Linköping kräver man att regeringen slutar att spela med de anställdas trygghet. Ni har, såvitt jag förstår, att i huvudsak följa det energipolitiska beslut som riksdagen fattade 1975 tills ett nytt beslut fattas, vilket som bekant skall ske 1978. Jag bortser då från mellanspelet rörande villkorspropositionen. Om regeringen handlar på det sättet tryggas arbetet för de anställda inom kraftindustrin.

Jag hoppas nu att statsministern ger sådana svar på dessa, som jag ser det, mycket raka frågor att det inte uppstår några missförstånd.

Som svar på vår fråga om vad som kommer att ske med sysselsättningen vid de företag och arbetsplatser som är engagerade inom energiområdet om centern får råda har vi ofta fått höra, att man får övergå till andra produkter. Det har också herr Fäldin sagt här i dag. Inte minst energiministern har excellerat i sådana uttalanden. För alla som har någon kännedom om de faktiska förhållandena och om de reella möjligheterna att på kort sikt verkställa sådana omställningar står det fullständigt klart, att vi här har att göra med en närmast generande okunnighet. Den samstämmiga kritik som kommit såväl från anställda och företagsledningar som från fackliga företrädare borde ha gjort klart för centern, och därmed också för statsministern, att det saknas täckning för dessa luftiga uttalanden. Vid kontakter jag haft med de fackliga organisationerna i Fin-

spång och Linköping vid STAL-LAVAL har framkommit att ungefär hälften av de anställda arbetar med kärnkraftsutrustning. Det betyder i konkreta siffror 1 200 personer av sammanlagt ca 2 500 anställda.

Jag upprepar min fråga till statsministern: Hur många av dessa människor kommer att mista sina arbeten genom beskedet att "nya kontrakt med underleverantörer bör inte tecknas"? Jag vill i sammanhanget ställa ytterligare en fråga: Hur många hundra miljoner är regeringen beredd att ge ut i skadestånd på grund av brutna kontrakt?

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Alltsedan regeringsskiftet i höstas har det rått stor osäkerhet i Forsmark om hur det skall bli med den fortsatta kärnkraftsutbyggnaden där.

Man har ju ofta från såväl statsministerns som energiministerns sida sagt att nu var marschen in i kärnkraftssamhället stoppad, men samtidigt har man – visserligen till synes motvilligt och med svårtydda motiveringar – lämnat pengar för fortsatt byggande. Det har förts någon sorts veckaför-vecka-politik som säkert givit kärnkraftsbolagets och Vattenfalls ledningar många gråa hår. Det har skapat stor förvirring och osäkerhet såväl bland de anställda och entreprenörerna som hos kommunen.

Genom att regeringen på detta sätt ständigt skjutit problemen framför sig har varken företag, enskilda eller kommunala myndigheter vetat hur man skulle planera för framtiden. Jag har vid flera tillfällen förgäves försökt få svar av regeringen om hur man tänkt sig utvecklingen i Forsmark. Det tog under våren fyra veckor för energiministern att som svar på min fråga om aggregat 3 omtala att ärendet var föremål för beredning inom regeringen. Besvärliga förseningar, svåra omställningar samt onödiga och väldigt stora fördyringar har blivit följderna av den borgerliga regeringens energipolitik. Med andra ord har regeringsskiftet enbart i denna fråga redan kostat landet och skattebetalarna väldiga belopp.

Statsrådet Johansson har i ett föredrag för några veckor sedan sagt att det skulle bli en ändrad planering, att Forsmark 3 skulle köras på sparlåga. Man frågar sig då, om det kanske är så, att regeringen Fälldin anser att kärnkraften är mindre farlig om man bygger ut den i långsammare takt.

I sitt svar till herr Palme säger nu statsministern att det i förhandlingsuppdraget till vattenfallsverket framhålls, att byggnadsverksamheten för Forsmark 3 skall upphöra. Jag kommer just därifrån efter att ha sammanträtt med byggnadsarbetarna och företagsledningen. De kände inte i går till att arbetena med Forsmark 3 skulle stoppas, och hos Vattenfall hade man i varje fall i går morse inte fått några direktiv för en eventuell nedtrappning av verksamheten.

Däremot kan jag försäkra landets statsminister att osäkerheten och oron nu är om möjligt ännu större än tidigare, och dagens besked gör inte läget klarare. De anställda ber herr Fälldin tala om hur det kommer att bli med deras jobb och hur det går med deras egna hem, om de tvingas

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

flytta. De kräver att regeringen skall svara för deras ekonomiska förluster.

Kommunen vill ha besked om efter vilken kärnkraftsutbyggnad som den vågar göra sina investeringar, och den begär också ersättningar av staten, om inte det beslutade kraftprogrammet får fullföljas.

Vad avser nu statsministern egentligen med det tredje aggregatet i Forsmark? Är det ett tillfälligt stopp till 1978, eller syftar man till ett definitivt avbrytande för all framtid?

Vi har nyss fått höra att arbetena skall fortsätta med reaktordelen och turbindelen i berörda företag. Vad är det för konsekvens i att då sätta stopp för byggnadsarbetena? Man måste väl kunna placera dessa anläggningar någonstans när de är färdiga.

De anställda ber Thorbjörn Fälldin, gärna i sällskap med Olof Johansson, att åka upp till Forsmark för att titta på anläggningen och tala med dem som där har sitt arbete och med dem som bosatt sig i trakten. Passa då även på att resonera med företagsledningen om hur man skall kunna ordna en vettig och företagsekonomiskt riktig byggnadsplanering med den ryckiga borgerliga energipolitiken!

Jag vill även rekommendera ett besök på kommunkontoret i Östhammar. Säg då till kommunalmännen hur de skall göra med de tomma villorna, de halvtomma skolorna och barndaghemmen och det minskade underlaget för andra gjorda investeringar som blir följderna, om kraftverksbygget stoppas eller inskränkes! Ge även kommunen ett råd om hur den skall arbeta med den fortsatta planeringen!

Svara nu, herr statsminister, på dessa frågor: Hur blir det med Forsmark 3? Får de friställda andra jobb? Får de enskilda och kommunen ersättningar om utbyggnaden inskränkes? Är statsministern beredd att åka till Forsmark och ge klara besked?

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det finns ingen anledning att dölja att det finns motsättningar i synen på energipolitiken mellan de tre regeringspartierna. Det gäller därvid, som vi så många gånger konstaterat, bedömningen av kärnkraftens säkerhetsproblem. Jag har där, som jag också tidigare har deklarerat, en i grunden positiv bedömning. Jag tror att det skall vara möjligt att klara avfallshanteringen under betryggande former. Exakt vilken lösning vi skall välja är det dock för tidigt att uttala sig om i dag. Det är bl. a. mot den bakgrunden som vi har satt till energikommissionen för att följa utvecklingsarbetet och förhoppningsvis komma fram till en väl underbyggd rekommendation.

Det har under de gångna månaderna, inte minst här i dag, ödats mycken tid från olika grupperingar för att kritisera den nuvarande regeringens politik. Socialdemokraterna har varit de främsta kritikerna, men även industrin och framför allt kraftföretagen har varit negativa. Man måste, herr talman, ha förståelse för den negativa attityd som inte minst de som har det direkta ansvaret för kraftförsörjningen har intagit. Samma sak gäller för alla dem som arbetar i kraftindustrin eller på olika kraft-

verksbyggen. De upplever en period av osäkerhet för framtiden, och man har rätt att känna sympati för deras oro.

Men, herr talman, den situation som vi befinner oss i är, även om den är speciell, inte unik. Vad som i själva verket äger rum är ett förnyat studium av hela energipolitiken, en omprövning av tidigare s. k. sanningar och en omsorgsfull analys av de långsiktiga problem vi står inför. Hade vi inte åsiktsskillnader inom regeringen – alternativt om socialdemokraterna hade suttit kvar i regeringsställning – då hade såvitt jag förstår heller aldrig denna grundliga och förnyade prövning av energipolitiken ägt rum. Det är – tror jag – nödvändigt i ett samhälle i vår tid att då och då ompröva etablerade sanningar – att genomgripande analysera den etablerade politiken. Det är en smärtsam process, men ibland är en sådan nödvändig. Det ligger sålunda – det måste jag konstatera, herr Palme – i själva verket en hel del positivt i en sådan omprövning även om det också finns någonting negativt i den. Energipolitiken måste alltså ses i både ett långsiktigt och ett kortsiktigt perspektiv, och vi måste alla vara angelägna om att få fram det sakligt bästa underlaget fram till nästa år.

På detta område har incitamenten att söka alternativa lösningar under i stort sett hela efterkrigstiden lyst med sin frånvaro. Vi har varit vana vid rikliga mängder billig energi, och väldigt få har funderat över vad en knapphetssituation skulle kunna innebära. Inte minst gäller detta oss politiker. Vi har aldrig ifrågasatt den tidigare planeringen, och vi har framför allt inte haft kunskap om den materia det här är fråga om.

Kännetecknande för energiområdet är att frågorna är utomordentligt komplexa. För oss politiker som sysslar med dem innebär det att man kontinuerligt tvingas revidera sina ståndpunkter. Det beror på ny information, på ökad insikt om de vetenskapliga sammanhangen samt på det faktum att forsknings- och utvecklingsprogrammen successivt börjar ge mer resultat inte bara i vårt land.

Jag har kvar min grundinställning, nämligen att oljeproblemet är inte bara vårt utan världens dominerande problem på det här området. Alla tecken tyder på att såväl olje- som gasproduktionen i världen når en toppnivå inom kort för att därefter stagnera. Samtidigt måste vi räkna med att efterfrågan på energi, bl. a. till följd av folkökningen, väsentligt mer än fördubblas under tiden fram till år 2000. Frågan om hur denna ökade efterfrågan skall klaras utgör ett stort och svårt problem. Där framstår för mig i dag främst fyra handlingsparametrar:

1. En ökad satsning på sparande och hushållning.
2. En ökad satsning på förnyelsebara resurser.
3. En ökad satsning, ofrånkomligen, på kol.
4. Användning åtminstone under en övergångsperiod av uran som råvara.

Men, herr talman, det är inte bara viktigt att studera själva tillförselsidan. Lika viktigt är att försöka göra klart för sig hur vi använder energin. Det räcker inte med att mäta en viss förbrukning ett visst år,

för ett sådant tal säger egentligen väldigt litet. Här kommer frågan om verkningsgrad in, och här kommer framför allt frågan om hur stor andel av konsumtionen som i realiteten utgörs av lågvärdig energi in.

Jag vill erkänna att vid tiden för det förra riksdagsbeslutet hade jag inte den insikt om dessa problem som jag i dag besitter. Och jag tror att detsamma gäller många andra.

Jag var t. ex. inte medveten om att mellan 50 och 60 % av vår energifterfrågan är just efterfrågan på lågtemperaturvärme. Detta i sin tur leder till konstaterandet att för denna typ av efterfrågan måste det vara onödigt på sikt att gå vägen över dyrbara och avancerade energiformer. Här bör förnyelsebara resurser – i första hand solenergi – till stor del kunna lösa våra problem. Men vi har ett tidsperspektiv att ta hänsyn till, och det är mycket viktigt att konstatera.

Jag tror alltså, herr talman, att perioden av förnyad analys under tiden fram till hösten 1978 är både nyttig och nödvändig. Den innebär problem för många inom kraftindustrin, och detta måste uppriktigt beklagas. Men den öppnar också möjligheter att på lång sikt fatta beslut som i betydligt högre grad än 1975 års beslut bygger på vetenskapliga fakta.

Jag är därför något förvånad över den TT-kommuniké som gått ut i dag och på något sätt skulle bygga på det herr Fäldin har sagt. Bl. a. gäller det Forsmark 3. Där är det entydigt och klart fastslaget att arbetena skall reduceras. Ingenting skall ske i Forsmark, men projektet skall vara kvar.

Herr talman! Detta med handlingsfrihet har kommit att bli något av ett honnörssord i debatten. Jag vill därvid framhålla det väsentliga i att vi verkligen analyserar vad olika försörjningsalternativ innebär och att vi är starkt medvetna om såväl de kortsiktiga perspektivens bindningar som de långsiktiga perspektivens öppningar.

Tyvärr är ojämlikheten total när det gäller tidsåtgång i den här debatten. Jag måste be att få återkomma.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! En debatt som denna ger egentligen inte medborgarna någon information om våra verkliga energiproblem. Debatten har fått en lösning kring delproblemet olja kontra kärnkraft. Det vore väl lika bra att direkt säga ifrån att vi för framtiden skall ha varken kärnkraft eller olja som energikällor på det vis som de nu utnyttjas.

Helt klart är ju att oljan inte räcker till för dagens slösande användningssätt längre än fram till sekelskiftet och problemet med uranet är ungefär detsamma. Vad dagens problem egentligen gäller är dels att planera utnyttjandet av fissionskraft och olja, så att en successiv avveckling av dessa energikällor kan ske fram till sekelskiftet, dels att göra mångmiljonsatsningar på de energikällor som efter sekelskiftet skall ta över huvuddelen av vår energiproduktion.

Att regeringen är angelägen om att begränsa investeringarna i kärnkraft är fullt riktigt med hänsyn till att detta system för energiproduktion

redan nu så att säga i sitt startskede är avsett att bli en 25–30-årig parentes i energiproduktionens historia. Det gäller att inte bygga flera fissionskraftverk än att de klarar övergångsproblemen fram till sekelskiftet.

Beträffande satsningen på de energiproduktionssystem, som vi skall lita till efter sekelskiftet, skulle jag bara helt kort vilja beröra två frågor, vilka enligt min uppfattning är av väsentligt större betydelse än övergångsproblemen för oljan och fissionskraften, nämligen frågan om solvärmens direkta tillvaratagande och biosystemets utnyttjande.

I dagarna ger professorerna Wettermark och Petersson vid KTH ut en "solenergibok". De konstaterar bl. a. att Sverige har en rätt hög solenergiinstrålning – räknat i förhållande till befolkningstal betydligt högre än t. ex. Indiens. Den nuvarande tämligen primitiva solfångartekniken bör kunna utvecklas. I Sovjetunionen har man bl. a. funnit att solfångare, fast monterade på hustak o. d. ger betydligt sämre effekt än sådana som är monterade rörligt, så att de från morgon till kväll följer bästa instrålningsvinkeln från solen.

Beträffande lagringen av solvärmens nämner författarna olika lösningar men anser att just nu förefaller energilagringen i kemisk form ge de bästa utsikterna. Svensk forskning och industri bör ha goda utsikter att hålla sig väl framme i denna utveckling om man övergår till ett lönsamhetstänkande på lång sikt. Som en stimulans i den riktningen krävs kraftiga statliga satsningar, men satsningar som bör göras snarast när forskare och tekniker ännu har tid på sig och möjlighet att välja rätt väg. När oljan börjar tryta framåt år 2000 måste man redan ha hunnit en god bit på väg, menar författarna.

För egen del vill jag här framkasta tanken att det vore helt realistiskt att redan nu lagstifta om att all byggnation av bostäder, kontor, fabriker osv. från senast 1985 skall baseras på den s. k. nollenergitanken när det gäller uppvärmning av lokaler och vatten, varvid den direkta solvärmens torde bli den vanligaste värmekällan.

Den andra stora energikällan från sekelskiftet måste bli utnyttjandet av biosystemets energiproduktion. Nämnden för energiproduktionsforskning lämnade i februari i år en rapport om planeringen av den fortsatta forskningen och utvecklingen. Bland oändliga energikällor berörde nämnden biosystemet. Detta beskrivs som alla de möjligheter som är förknippade med biomassans omvandling till el, värme eller andra bränslen. För Sverige kan det därvid vara av intresse med odling av s. k. energiskogar, av tång och alger i havsvikar och dammar samt omvandling av skogs-, lantbruks- och hushållsavfall.

Även om, säger nämnden för energiforskning, gödsling, skörd, transport och omvandling av energiskogarnas virke i sig är energikrävande, kan nettot av denna energikälla redan 1985 börja lämna ett inte försumbart bidrag till vår energiförsörjning. På mycket lång sikt skulle, skriver nämnden, utnyttjandet av samordnade biosystem i princip kunna svara för landets hela energiförsörjning.

Sammanfattningsvis vill jag säga, att en målmedveten styrning från

regeringens och riksdagens sida av forskningsinsatser och utvecklingsarbete måste till för den omställning av vår energiproduktion som är nödvändig fram till sekelskiftet. Enda förnuftiga lösningen måste vara att vi nu snarast och successivt inriktar oss på att skära ned satsningen på uranbaserad fissionskraft till minsta möjliga antal kärnkraftverk och att genom förnuftig hushållning med energi begränsa den fortsatta användningen av oljan, båda sakerna i syfte att klara övergångsproblemen fram till sekelskiftet, och vidare att målmedvetet gå in för forsknings- och utvecklingsinsatser för de oändliga energikällornas utnyttjande, varvid den direkta solvärmen och biosystemet efter allt att döma bör få tillhöra de prioriterade energikällorna.

Men det brådskar med en omställning av inriktningen! Det är om sådana långsiktiga problem vi behöver informera medborgarna i vårt land för att väcka deras intresse för energihushållningens verkliga problem.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Jag vill svara herrar Henrikson och Hjorth att på s. 5 i interpellationssvaret, som jag hoppas att ni har tillgång till, säger jag:

”I förhandlingsuppdraget till Vattenfallsverket beträffande Forsmark 3 framhålls bl. a., att den verksamhet på byggarbetsplatsen i Forsmark som avser detta block skall upphöra. Nya kontrakt med underleverantörer bör inte tecknas. När det gäller ekonomiska garantier från staten, kommer de privata minoritetsdelägarna i Forsmark 3 att likabehandlas med ägarna till Oskarshamnsverket.”

Detta förhandlingsuppdrag är nu överlämnat till Vattenfall och enligt den gällande ordningen skall MBL-förhandlingar tas upp innan regeringen fattar ett definitivt beslut. Här har vi alltså gett den viljeyttring som är grunden för dessa överläggningar med de anställda.

Det är svaret till er båda.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det som står i interpellationssvaret har jag själv haft möjlighet att läsa. Nu är det som står där inte något under av klarhet, och det förefaller mig som om statsministern har vissa svårigheter att själv redogöra för vad det innebär.

Det var därför jag ställde frågan: Vad betyder detta att inga ytterligare beställningar skall läggas ut, när det gäller påverkan på sysselsättningen i Linköping och i Finspång? Ett sådant besked är något helt annat än ett referat av det svar som jag redan har kunnat läsa. Denna fråga, herr Fälldin, är en sådan fråga som inte kan förbigås. Det som sägs om energi och kärnkraft får inte bara bli exalterade partitaktiska deklARATIONER utan det måste föras ned på det praktiska planet, där varje individ befinner sig – på det s. k. verkstadsgolvet. Där känner människorna vad det här

betyder och vad regeringens handlande kan få för konsekvenser.

Jag ber faktiskt statsministern att bevärdiga mig med ett svar på denna, som jag ser det, i denna debatt helt avgörande fråga. Det kan väl inte vara så att centerpartiet och herr Fälldin är helt utan möjlighet att bedöma detta. Frågan har inte uppstått sedan herr Fälldin blev statsminister. Den var aktuell i hela valrörelsen, och då saknades det inte besked från centerpartiets sida i den här frågan. Därför menar jag att det har funnits rådrum för att tänka igenom det hela ytterligare och ge besked på sådana här frågor. Dessa frågor har f. ö. riktats till regeringen inkl. dess statsminister vid flera tidigare tillfällen. Det rör sig inte om något originellt, så att det av den anledningen för dagen skulle finnas svårigheter att svara på de här frågorna.

Får jag, herr talman, säga några ord till herr Wijkman, även om jag inte skall diskutera med honom. Jag tycker att hans försök att på något sätt ange ambitionsgraden när det gäller säkerhetsfrågorna knappast tillhör det mer realistiska. Jag tror att han själv inser det omöjliga i en sådan argumentation. Vad det här handlar om är väl en moderat balansgång och någonting av ett offer på det s. k. regeringsaltaret.

Herr HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har noterat beskedet om att förhandlingsuppdraget har överlämnats till Vattenfall och att MBL-förhandlingar skall äga rum.

Min fråga gällde om det var ett tillfälligt eller definitivt stopp för aggregat 3 i Forsmark. Där lämnade herr Wijkman ett klarare besked. Han sade nämligen att projektet skall vara kvar, och jag har uppfattat det så att det får ligga i malpåse till hösten 1978 och att det då finns möjligheter att återuppta arbetet med aggregat 3 i Forsmark.

Det är så, herr statsminister, att förseningen beträffande F 3 redan nu innebär permitteringar av betydande omfattning. Om det nu blir så att utbyggnaden stoppas är det fråga om en permittering av 400–500 byggnadsarbetare. Därtill kommer tjänstemännen och de anställda hos olika entreprenadföretag. Om man hade fått fortsätta arbetena som man hade planerat, hade man kunnat flytta över folk från aggregat 1 och 2 till det tredje aggregatet och på det sättet fått en smidig och bra byggplanering.

Man har också haft planer på en utbyggnad av den sociala och kommersiella servicen för att göra livet drägligare för Forsmarkarbetarna. Flera av dessa investeringar är nu i farozonen, om endast två aggregat får byggas.

Sedan en fråga av stor betydelse för folk uppe i Forsmark som jag gärna vill ställa till statsministern: Hur blir det med laddningen av den första reaktorn i Forsmark? Får den laddas när den omkring årsskiftet blir färdig? Skjuter regeringen även på detta, är det högst osäkert hur det går med den anställda driftspersonalen. Risk föreligger då att dessa välutbildade tjänstemän söker sig därifrån. Det kan ju inte vara någon glädje med att jobba kvar om man inte kan räkna med att få användning

för sina kunskaper. Det vore tacknämligt om statsministern ville svara på frågan: Får man ladda aggregat 1, om tillräcklig säkerhet kan presteras naturligtvis?

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Till herr Henrikson vill jag säga att när vi skriver att nya kontrakt med underleverantörer inte bör tecknas, så anger vi därmed viljeinriktningen. Om denna viljeinriktning efterlevs skapar man naturligtvis inte de arbetstillfällen som skulle ha blivit resultatet om sådana kontrakt hade tecknats. Jämfört med situationen att arbetet hade fortsatt som om ingenting hade hänt blir det naturligtvis ett bortfall i sysselsättningen. Jag har aldrig förnekat det. Jag har i svaret till herr Palme sagt att en sådan omläggning kan innebära kapitalförluster och påfrestningar på sysselsättningen. Men som vid alla andra omställningar får man då vidta åtgärder för att mildra dem och medverka till att människor får annan sysselsättning.

Till herr Hjorth vill jag säga att svaret är detsamma när det gäller Forsmark 1 som det var på herr Palmes fråga när det gällde Ringhals 3. Villkoren skall vara uppfyllda. Jag kan inte i dag se att det finns några förutsättningar för att kunna uppfylla dessa villkor.

Om vi inte får ladda aggregatet är det risk att personalen söker sig därifrån, säger herr Hjorth. Då ger ju herr Hjorth uttryck för något som i grunden förvånar mig, nämligen att man inte delar uppfattningen att säkerhetsfrågorna skall vara lösta innan man sätter i gång ytterligare verksamhet. Det är inställningen i många lagar vi har: Om det finns risk för de anställda eller för tredje man skall verksamheten inte tillåtas.

Svaret är alltså: Också för Forsmark 1 måste villkoren i villkorlagen vara uppfyllda. Jag kan för dagen inte se att det finns förutsättningar för att de villkoren skall kunna uppfyllas.

Herr HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att vi anser att säkerhetsvillkoren skall uppfyllas, herr statsminister. Det olyckliga med den nya regeringen är att statsministern inte ser någon möjlighet för kraftbolagen att uppfylla villkoren, medan andra regeringsmedlemmar anser att det går mycket bra. Herr Wijkman har alldeles nyss givit uttryck för samma uppfattning. Det skapar oro och osäkerhet.

Snart orkar man inte längre med det här uppe i Forsmark. Man är förtvivlad över att man inte vet hur man skall planera. Man måste få ordentliga besked. När nu enskilda regeringsmedlemmar, andra borgerliga politiker och kraftbolagen är övertygade om att kraftbolagen kan klara säkerhetsvillkoren, skall inte herr statsministern säga att det inte går att uppfylla dem!

Herr PALME (s):

Herr talman! Herr Fälldin avslutade sitt förra anförande då jag inte hade någon replik kvar, med att patetiskt säga: "Jag har inte ändrat

inställning." Han får väl citera sin berömda partivän Erik von Heland, som i motsvarande situation sade: "Jag har icke, herr talman, ändrat min inställning. Jag har bara ändrat min röstning." För det är i praktiken vad som har skett.

Sedan har vi varit vittne till ett fascinerande skådespel. Jag ställde samma fråga tre gånger: Erkänner herr Fälldin att innebörden i regeringsbeslutet är att ni fortsätter färdigställandet av Forsmark? Han svarade inte på den frågan. Han talade bara om att byggnadsarbetarna i Forsmark skulle sluta, att inga kontrakt skulle tecknas och att inga garantier kunde ges.

TT tog detta ad notam och skickade ut en kommuniké. Sedan kom avslöjandet. Då måste herr Wijkman upp och förklara att projektet fortsätter om än i reducerad takt. Så avslöjades obarmhärtigt herr Fälldin, som av sina taktiska skäl vill ge de lokala centeravdelningarna ett intryck av att det är slut på byggandet av reaktorerna 11 och 12. Hur djupt kan man falla såsom människa för att värna om sin lilla politiska makt?

Herr Fälldin nästan skryter med att det blir arbetslöshet i Forsmark. Bygget upphör. Däremot fortsätter verkstadsarbetena i Uddcomb. Det har han själv bekräftat. Förhållandena i Finspång har han så dåligt reda på att han inte kan svara. Jag skulle tro, herr Henrikson, att kontrakt är tecknat när det gäller turbinen, där 300 människor arbetar, och att det på något sätt kan fortsätta. Jag vet inte exakt. Det borde herr Fälldin ta reda på, eftersom det är regeringen som fattar beslutet. Även i Finspång finns naturligtvis risk för en betydande arbetslöshet.

Detta besked kom först i dag. MBL-förhandlingar skall förestå. Det är ett politiskt beslut. Men vi som känner moralen bakom detta beslut har föga att invända mot att de fackliga representanterna är stenhårda i dessa MBL-förhandlingar. De har rätt att värna om sin heder och sin moral mot denna regering.

Jag har gång på gång ställt frågan: Hur blir det med laddningen av Ringhals 3? Som herr Hjorth påpekade har moderaterna den uppfattningen att villkoren går att uppfylla, medan regeringschefen säger att han inte ser något tecken på att villkorslagens bestämmelser kan uppfyllas. Det råder alltså en total motsättning inom regeringen.

Jag har inte frågat vilket beslut ni kommer till. Jag har bara ställt den enkla frågan: När fattar ni beslutet? Ni har lagt avgörandet om att ladda kärnkraftverk i regeringens hand. Det är ni som bestämmer. Det är ett rent politiskt beslut på de grunder som ni kan skaffa.

Varje halvårs fördröjning kostar 500 milj. kr. Då har jag frågat – och nu har jag ett obegränsat antal repliker på mig, så jag kommer att fortsätta att fråga tills herr Fälldin svarar: Kan herr Fälldin lova att före den 1 november i år ge besked om huruvida Ringhals 3 får laddas eller icke?

På den minut som jag nu har: Herr Fälldin oroar sig över socialdemokratin; han har hittat någon skribent. Detta har alltid varit centerns dröm. Vi har haft våra distriktskongresser, och med överväldigande majoritet har de ställt sig bakom vår energipolitik. De enstaka som varit

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

emot har sagt att med centern vill vi i alla fall ingenting ha att skaffa.

Vi kommer att noggrant arbeta med energipolitiken, precis som vi hade planerat från början, inför 1978 års revidering och ha en bred debatt bland våra medlemmar. Men det är litet konstigt om herr Fälldin oroar sig så oerhört för socialdemokratin. Tänk om han skulle lyssna litet grand till – eller veta – vad näringslivets representanter säger om honom och hans parti, vad fackföreningarna säger om honom och hans parti, vad centerpartister som man möter säger om honom och centerns energipolitik.

Jag tror att vid en rent krass, knastertorr, saklig bedömning framstår denna borgerliga regering, med dess regeringschef, när det gäller energipolitiken som Europas utan konkurrens mest inkompetenta regering.

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Jag är litet förvånad över herr Palmes försök att utveckla något slags finkänslighet genom att inte underrätta mig om vad näringslivet, fackföreningsrörelsen, centerpartister osv. skulle tycka. Det är en så ny sida hos herr Palme att jag inte riktigt känner igen den. Vad jag har erfarit i den vägen tidigare har varit att herr Palme mer eller mindre har ansträngt sig åt det andra hållet.

Erkänn att ni fortsätter arbetet på Forsmark 3! säger herr Palme och tillägger att det skulle ha gått ut någonting om det genom TT. Vad är det för en förfalskning som jag nu blir beskydd för? Vad som har gått ut via TT vet jag verkligen inte – det har jag inte sett.

Jag säger i svaret: "I förhandlingsuppdraget till vattenfallsverket beträffande Forsmark 3 framhålls bl. a., att den verksamhet på byggarbetsplatsen i Forsmark som avser detta block skall upphöra." Om herr Palme nu i hastigheten och upphetsningen har läst detta så att de arbeten som är utlagda på en eller annan komponent där ute skulle upphöra, och blir överraskad över att jag påminner om detta – och att herr Wijkman påminner om samma sak – så är det ju ingenting som jag kan ta ansvaret för. Jag har här lämnat den korrekta uppgiften – det är inte fråga om annat. Detta är alltså innehållet i det förhandlingsuppdrag som vattenfallsverket har fått.

Nästa fråga: "När kommer beslutet? Kan herr Fälldin lova att före den 1 november ge besked?" Jag har ju redan sagt att vi skall ge besked när Vattenfall kommer med en framställning om laddningen, om idrifttagningen. Sedan säger jag också att endast om villkorslagen kan uppfyllas kommer tillstånd till detta att ges.

Jag tillåter mig att ha den uppfattningen när det gäller kravet på hur och var en helt slutlig förvaring kan ske, att det är ingen som kan tala om hur man i dag kan uppfylla det. Det är heller ingen som kan anvisa en helt säker metod, vare sig man väljer upparbetning eller inte.

Det är på den grunden jag säger att för dagen finns ingenting som tyder på att det är möjligt att uppfylla lagens krav. Om sedan andra står upp och säger att de är optimistiska och tror att det skall vara möjligt,

så ändrar det inte villkorsslagens krav. Det är ju som lagrådet sade, att med villkorsslagen binds regeringen att se till att kraven är uppfyllda.

Herr Palme talar om svek och om att falla som människa. Jag har sagt att min inställning till kärnkraften är densamma nu som tidigare, nämligen att jag sätter säkerheten främst. Enligt herr Palme skulle jag ha fallit djupt när jag tillåter mig påstå detta.

Hur har herr Palme det själv, herr Palme som i valrörelsen talade om att säkerhetsproblemen var lösta? Herr Palme sade ju då att metoden för slutlig förvaring som rekommenderades av AKA-utredningen var helt säker. Hur ser herr Palme, efter att ha gjort de här omdömena om mig, på sin egen roll i detta sammanhang?

Herr PALME (s):

Herr talman! Först vill jag se på min roll. Varenda gång jag fick frågan om avfallet sade jag att det här är det svåraste. Jag är inte tekniker, men jag har talat med väldigt många forskare, och de har sagt att redan med nuvarande teknik kan avfallsproblemet lösas på ett tillfredsställande sätt. Det sade en enig AKA-utredning – även en centerpartist var med där – och nu står det så här i Fordstiftelsens studie, som Jimmy Carter bygger sitt program på:

”Vi är övertygade om att kärnkraftavfall och plutonium kan tas om hand på ett säkert sätt. Om det förvaras på rätt sätt djupt under jorden i geologiskt stabila formationer, är det liten risk för att det skall komma ut i omgivningen i farliga kvantiteter. Även om det på något sätt skulle komma ut efter lång tid i större mängder än som verkar möjligt, skulle det inte innebära en omfattande katastrof eller ens en omfattande hälsofarisk för framtida civilisationer.

Utöver de direkta effekterna på människors hälsa har både kärnkraft och kolbaserad kraft effekter på luft, mark och vatten och på lång sikt dessutom på det globala klimatet. Jämförelsevis har emellertid kärnkraft betydligt mindre negativa miljöeffekter än kol.”

Det är ovetenskapligt att säga att man löser problem definitivt. Man arbetar ständigt med dem. Min bedömning har hela tiden varit oförändrad, och den är densamma i dag som förut.

Vad som gjorde att jag talade om att falla var skildringen av vad som sker i Forsmark. I interpellationssvaret finns ingenting som säger att projektet fortsätter. Där finns bara negativa faktorer uppräknade: Man skall stoppa bygget i Forsmark och göra byggnadsarbetare arbetslösa. Man skall inte teckna nya kontrakt. Därför frågade jag tre gånger: Är det inte så att projektet fortsätter? Jag fick inget svar.

Svaret kom först i det ögonblick som herr Wijkman, med hänsyn till sitt partis intressen, nödvändigtvis måste stå upp och tala om att visst fortsätter projektet. Det är detta jag tycker är så ohyggligt svagt. Att inte kunna ge allmänheten besked, utan beskeden får dras ut. Herr Lindström fick dra ut beskedet att eftersom tankarna redan är halvfärdiga för Oskarshamn 3 och Forsmark 3 måste de byggas färdiga, annars kastar

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

man ut en massa människor i arbetslöshet. Förmodligen kan man klara en del i Finspång också, men i Forsmark jagas byggnadsarbetarna på ett sakligt helt orimligt sätt ut i arbetslöshet.

Sedan frågade jag om Barsebäck. Där är det först och främst tidsfaktorn det gäller. Regeringen skall pröva frågan enligt villkorslagen, och det skall inte vara en drakonisk prövning, enligt vad den borgerliga majoriteten har sagt. Om prövningen fördröjs kostar det mycket pengar. Redan en fördröjning på sex månader kostar ca 500 milj. kr., och sedan blir det snabbt miljardbelopp. Och vad jag nu vill undanröja risken för är att regeringen försöker dra detta i långbänk och skjuta ärendet framför sig, till ytterligare kostnader utöver vad de borgerliga redan har åsamkat landets skattebetalare samt arbetare och tjänstemän på detta område. Därför säger jag så här: Ta gärna ganska lång tid på er, säg en dryg månad! Kan ni utfästa er att sedan, oavsett vad ni kommer till för resultat, ge ett besked före den 1 november till Vattenfall, om verket kommer in med sin ansökan i augusti eller september? Ge oss det tidsbeskedet!

Det är klart att centern har den moraliska kapaciteten att vända på klacken och plötsligt upptäcka att här är alla säkerhetsproblem lösta, men i sak kan ju i och för sig ingenting på detta område hända från i dag till den 1 november. Det program som har uppgjorts på 30 milj. kr. är bra, men naturligtvis är det bara marginellt i den stora världsvida satsningen på dessa problem. Och man skall heller inte jaga fram lösningar. Man skall ta god tid på sig, eftersom deponeringen skall ske ca 1990. Man har tid på sig att hitta den absolut bästa tekniska metoden.

Herr Fälldin säger emellertid att det inte finns någonting som tyder på att man kan lösa dessa problem, och då är det ju ganska svårt att tro att det på ett halvår eller ett år plötsligt skall kunna inträffa något som fundamentalt ändrar på förhållandena. Samtidigt säger herr Fälldin att om säkerhetsproblemen kan lösas, så visst skall vi bygga kärnkraftverk, men jag ser ingen anledning tro att problemen kommer att lösas. Och sedan fortsätter han att lova att kärnkraften skall vara avskaffad 1985.

Enligt herr Fälldins egen bedömning blir det här en gigantisk kapitalförstörelse som ni själva har varit med om att skapa. Ni satsar ju dag för dag pengar på byggandet av upp till 12 reaktorer. Och då återkommer jag till min fråga: Med vilka pengar skall ni betala dessa 10, 15 eller 20 miljarder? Ingen vet hur mycket det blir. Men om ni har den bedömningen att kärnkraftverken aldrig kommer att användas, så måste ni ju ge svenska folket besked om hur kostnaderna skall betalas. Ni kan inte förespegla svenska folket att det sker gratis. Hur skall ni betala den väldiga kapitalförstörelse i det svenska samhället som den energipolitik kommer att innebära som herr Fälldin fortsätter att förespegla allmänheten att han vill föra? Det vill människorna här i landet ha besked om!

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Palme för inte precis debatten framåt genom att ställa frågor som han redan har fått svar på. Han återkommer nu till frågan: Kommer Vattenfall att få besked före den 1 november? Jag vill svara att Vattenfall kommer att få besked så snart verket har lämnat in sin ansökan. Om herr Palme talar om för mig vilket datum Vattenfall lämnar in sin ansökan, så skall vi meddela när verket får det önskade beskedet.

Vidare frågade herr Palme återigen om de pengar som det kostar att bygga kärnkraftverken färdiga. Jag har redan sagt att kostnaderna i stort sett är desamma, eftersom verksamheten vid de reaktorer som är under byggnad var så långt på väg vid tiden för regeringsskiftet. Det är i stort sett samma kostnader om kärnkraftverken byggs färdiga som om man avbryter byggandet och betalar skadestånd. Men det är en fördel med att bygga dem färdiga, och det är att det går att använda dem alternativt. Det är också det man är inne på.

Herr Palme säger att vi skulle leka med de anställda, att vår energipolitik skulle vara osäker osv. Men titta på det samband som finns, herr Palme! Det faktum att vi ökar anslagen för att stimulera till energihushållning ute i näringslivet innebär att ett antal företag lagt ut beställningar hos STAL på ett stort antal objekt. Vi har fått uppgifter om att STAL har svårigheter att klara av de beställningar som alltså ersätter det bortfall man skulle kunna räkna fram som ett resultat av att nya avtal inte skulle tecknas.

Herr Palme har använt citat så många gånger att jag också skall tillåta mig att göra det.

Inför valet i höstas fick herr Palme den 15 september följande fråga av redaktör Holmström i TV 2:

"Du anser tydligen att avfallsproblemen i samband med kärnkraften är lösta, har jag läst. Kan du garantera att du verkligen vet vad som händer med avfallet som ligger nerstoppat?"

Olof Palme svarade: "Ja, om man ser det rent – rent samvetsmässigt, så har för mig personligen det här avfallsproblemet varit det svåraste. Jag är inte tekniker. Men jag har talat med väldigt många forskare."

Litet längre fram i intervjun sade herr Palme: "Men så långt man kan hitta en enighet bland expertisen så finns det en enighet på den här punkten. Och det jag kan förmedla till människorna är ju detta konstaterande att så långt det står i mänsklig makt så har vi kunnat finna att det här problemet går att bemästra."

Herr Palme skall inte driva beskyllningen om andras svek så långt, eftersom han var beredd att gå i god för detta. Vi vet att nu resonerar man inte på det viset.

Herr talman! Jag upprepar vad jag sagt tidigare, att tyvärr måste man konstatera att de sakliga meningsskiljaktigheterna består. Det går inte att komma så mycket längre. Herr Palme upprepar sina frågor, jag svarar på dem. Jag ser inte att vare sig kammaren eller allmänheten tjänar

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

på att vi håller liv i den typen av debatt. Jag vill återigen konstatera att vad vi upplever som vattendelare i den här frågan är inställningen till säkerhetsproblemen.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga den här debatten särskilt mycket. Debattreglerna gjorde att jag – utan att jag visste om det i förväg – blev direkt avklippt.

Till herr Henrikson vill jag säga att jag har inte gjort några graderingar av olika säkerhetsnivåer. Jag diskuterade inte säkerhetsfrågorna i mitt första inlägg på annat sätt än att jag konstaterade att jag – nu som tidigare – har en positiv bedömning av avfallshanteringen. Jag har också med intresse tagit del av Ford Foundation-rapporten.

Vad jag diskuterade var det faktum att just den motsättning som funnits har lett till en organisation i form av energikommission och annat, där vi verkligen försöker att ompröva och förnyat studera den här frågan. Det är något positivt att denna omprövning sker – det skall man inte bortse ifrån. Det har kommit fram en stor mängd mycket värdefull information, som vi sannolikt inte tagit fram på detta grundliga sätt, om vi inte hade fått ett regeringsskifte. Det anser jag vara ställt utom allt tvivel.

Sedan sade herr Palme att jag tvangs att ta upp frågan om Forsmark 3. Jag hade efter statsministerns inlägg ingen anledning att göra det. Det var först när jag kom ut i korridoren för att dricka litet vatten som jag kunde konstatera att radion och TT hade gått ut med något ganska spektakulärt meddelande. Jag har här i dag hört herr Fälldin tala om en ändrad planering av projektet Forsmark 3, och jag vet – vilket jag även har läst – att Vattenfall kommer att få detta uppdrag som det nu skall MBL-förhandlas om. Där står just detta om en ändrad planering och att Vattenfall skall återkomma skyndsamt till regeringen med en bedömning av vad som krävs för att bibehålla handlingsfrihet, dvs. resursen Asca-Atom i första hand.

Det var alltså TT-kommunikén som gjorde att jag sade några ord om detta, men jag hade annars inte haft någon anledning att göra det efter vad herr Fälldin har sagt i sitt anförande.

Herr Palme och jag har i många sammanhang haft ett likadant synsätt på oljeberoende, uranets betydelse osv., men herr Palme får ursäkta om jag, när jag hör honom tala om den mest inkompetenta regeringen i Europa osv., tvivlar på att det är själva sakfrågan som herr Palme vill komma åt. Jag tycker han försöker göra den här diskussionen till något slags kärnkraftsfest. Vi skall väl snart avsluta debatten här, så att vi senare i kväll kan se filmen Firmafesten i TV. Jag kommer inte ihåg den särskilt väl, men jag minns i alla fall att den var ganska underhållande.

Jag menar att hela den här uppläggningsen, i varje fall i dag, tyder inte på att det är själva sakfrågan som herr Palme är intresserad av vid det här tillfället. Det var faktiskt det som jag för det första hade tänkt

säga under mina få minuter i talarstolen, och jag hade då tänkt peka på några av de nya tendenser som gör sig gällande. Genom energikvalitetsstudier har man exempelvis kunnat visa att vi, åtminstone principiellt på lång sikt, kan klara en stor del av vårt energibehov med hjälp av förnyelsebara resurser. Detta tycker jag är intressant, och det har åtminstone givit mig någonting nytt sedan 1975 års energibeslut.

Om det nu är så, måste man i nästa led fundera över hur vår apparat är institutionaliserad. Institutionen Vattenfall står för både distribution och produktion. Inbjuder detta till att se till att de förnyelsebara resurserna får en rättvis chans? Jag tror inte det, utan jag tror att vi måste börja fundera över en kanske delvis ny organisation.

Vad jag slutligen försökte säga, herr talman, var att man måste ha klart för sig vilka bindningar som finns på kort sikt: en hög efterfrågan på energitillgångar och en hög ökningstakt. Tillgångarna på olja minskar. Vi har en stor apparat. Det tar lång tid att ställa om sig och även att få klart för sig vilka öppningar som kan finnas i det långa perspektivet.

Herr PALME (s):

Herr talman! Huvudtemat i filmen Firmafesten är snedsteg, herr Wijkman. Eftersom de nuvarande borgerliga partierna måste vara något av experter på de politiska aspekterna på detta fenomen förstår jag väl att ni vill komma hem för att avnjuta filmen.

Sedan ville herr Wijkman säga att det är bra med en omprövning. Men en sådan hade det blivit ändå, eftersom hela energipolitiken skulle omprövas 1978.

När jag sade att jag menar att det rör sig om en ganska knastertorr bedömning av Europas mest inkompetenta regering på energipolitikens område menade jag detta djupt allvarligt, herr Wijkman. Det finns inget annat land där man har ett sådant spektakel i gång, att tre helt splittrade partier sitter tillsammans i regeringställning och med ständiga kompromisser i det fördolda åsamkar landet stora ekonomiska förluster och åsamkar människor otrygghet och osäkerhet. Det finns inget annat europeiskt land där man bär sig åt så. Det var inte alls något festligt i detta uttalande, utan det var bara ett sakligt och egentligen ganska modest konstaterande i förhållande till de omdömen ni egentligen skulle förtjäna.

Herr Fälldin undrade varför vi skall hålla på att ställa frågor. Ja, visst är det trist, men jag tvingades ju att sex gånger ställa samma fråga om laddningen av Ringhals 3 innan jag fick svar. Till slut kröp det äntligen fram: "Bara Vattenfall kommer in med en ansökan skall vi omedelbart behandla den." Tänk om herr Fälldin hade sagt det första gången i stället för att ödsla min, sin egen och kammarens tid på detta sätt! Men nu har jag fått svar. Jag får ta det som en utfästelse att om Vattenfall följer den linje man har att vara klar för provdrift i augusti och lämna in en ansökan i september, så får man svar före den 1 november. Det är ett värdefullt besked. Äntligen!

På frågan om hur vi skall finansiera kapitalförstöringen har jag däremot

Fredagen den
27 maj 1977

Om energipolitiken

inte fått något som helst besked.

Sedan säger herr Fälldin att vattendelaren är säkerhetsfrågorna. Och så drar han ett citat av något som jag sade i TV 2 som skulle vara så förgräpligt. Jag sade vad jag tyckte då, och jag tycker detsamma i dag. Det rör sig om svåra frågor, men den bedömning som jag har kommit fram till är att man kan lösa dem; annars skulle jag inte vara beredd att acceptera ett enda aggregat. Och så finner jag att herr Wijkman har precis samma bedömning – det gav han nyss uttryck för.

När herr Fälldin då säger att den stora vattendelaren vid bedömningen är säkerhetsfrågorna gör det ett lätt parodiskt intryck. I sak har alltså vi och moderaterna och i stort sett folkpartiet samma bedömning. För att rädda ansiktet på centern har man totat ihop den här lagen, som jag tror från säkerhetssynpunkt är en rent negativ faktor – det har jag sagt många gånger förut – men som ger er möjlighet att bibehålla illusionen. Formellt sett har ni möjlighet att den 1 november med villkorslagets hjälp stoppa kärnkraften. Vi får väl se var vattendelaren går då.

Sammanfattningsvis vill jag säga att debatten har varit väldigt intressant. Vi socialdemokrater står ju trygga i vår politik. Den samlades vi omkring 1975 och den håller vi fast vid. Vi får naturligtvis hela tiden vara beredda att pröva nya fakta, som vi har gjort när det gällt upp-
arbetsfrågan.

När man frågar regeringen vad den vill läser den upp mödosamt hop-
snickrade kompromisser. Det var ett tidens tecken att jag fick det här interpellationssvaret långt senare än utlovat därför att det var så mycket förhandlingar på gång – man skulle klippa och klistra ihop alla synpunkter. Men när debatten sedan skulle äga rum var det politiskt intressanta: Skulle herr Fälldin försöka fylla sin funktion som regeringschef och leda landets energipolitik eller skulle han agera som centerledare och så långt det nu var möjligt efter alla löftesbrott ändå slå vakt om centerns grundläggande position? Det var en stor chans för honom. Han missade den. Det var inte fråga om att landets statsminister skulle leda energipolitiken på ett sätt som kunde samla nationen så som vi lyckades samla breda majoriteter här i riksdagen kring 1975 års energipolitik. Här var det i stället ledaren för ett parti som ville slå vakt om sin position och som för varje inlägg drevs allt längre ut i påståenden om att han inga skäl såg att starta nya kärnkraftverk över huvud taget. Han rörde sig ut mot en allt smalare bas med allt mindre förmåga att samla nationen. Att landets statsminister intar en sådan ytterlighetsposition är också ett intressant besked i dagens debatt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för nästa sammanträde skulle utbildningsutskottets betänkande nr 30 samt arbetsmarknadsutskottets betänkanden nr 32 och 31 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 15 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1976/77:49 med anledning av propositionen 1976/77:138 om genomförandet av den nya taxeringsorganisationen, m. m. jämte motioner 1976/77:51 med anledning av motion om vidgad skattebefrielse för handikappade ägare av motorfordon

1976/77:52 med anledning av propositionen 1976/77:145 om ändrade tider för allmän fastighetstaxering jämte motioner

Lagutskottets betänkanden

1976/77:30 med anledning av propositionen 1976/77:128 med förslag till lag om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område

1976/77:31 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialutskottets betänkande

1976/77:31 med anledning av motioner om omlokalisering till Umeå av statens bakteriologiska laboratoriums produktionsavdelning

Näringsutskottets betänkanden

1976/77:44 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser vissa anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

1976/77:47 med anledning av propositionen 1976/77:83 om exportfrämjande åtgärder avseende u-länder jämte motioner

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 18.10.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 142

Fredagen den
27 maj 1977

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Fredagen den 27 maj

Herr förste vice talmannen 74

" Ahlmark, arbetsmarknadsminister 30

Fru Andersson i Täby (c) 96, 97

Herr Bengtsson i Göteborg (c) 51

" Bengtsson, Ingemund, i Varberg (s) 46

" Biörck i Värmdö (m) 87, 91, 94, 97

" Franzén (vpk) 54, 59, 61, 62

Fru Fredrikson (c) 73

Herr Fälldin, statsminister 98, 114, 117, 121, 128, 136, 138, 140, 143

" Hagberg i Borlänge (vpk) 38, 43, 45

" Henrikson (s) 129, 136

Fröken Hjelmström (vpk) 67, 69, 70, 71

Herr Hjorth (s) 49, 131, 137, 138

Fru Håkansson (fp) 85

Herr Hörberg (fp) 134

" Karlsson i Huskvarna (s) 36, 68, 70, 73

Fru Lantz (vpk) 90, 91, 94, 95

Herr Lindström (s) 127, 128

Fröken Littmarck (m) 71

Herr Lothigius (m) 72, 73

" Nilsson i Agnäs (m) 77, 81, 83

Fru Nilsson i Sunne (s) 74

Herr Palme (s) 102, 116, 120, 138, 141, 145

" Romanus (fp) 42, 44, 46, 58, 60, 61, 81, 83, 84, 92, 94, 95

" Siegbahn (m) 6

" Svensson i Malmö (vpk) 75, 80, 82, 84, 122

" Svensson i Skara (m) 47

Fru Troedsson, statsråd 64, 70, 71

Herr Wijkman (m) 132, 144

Fröken Öhrsvik (s) 3